

सफलताका कथाहरू

(Success Stories)

सफलताका कथा

प्रकाशक	: श्रोत पहिचान तथा व्यवस्थापन समाज (रिम्स)-नेपाल
प्रकाशन सहयोगी	: वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल, भक्तपुर क्षेत्र विकास कार्यक्रम
लेख संयोजन तथा सम्पादन	: सञ्जीव अधिकारी
डिजाइन	: आवृत्ति मिडिया, फोन: ४४२६२५७
प्रकाशन मिति	: सन् २०१२
प्रकाशन प्रति	: १,००० प्रति
सर्वाधिकार	: प्रकाशकमा

४ शुभकामना दिन

वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल, भक्तपुर क्षेत्र विकास कार्यक्रमको आर्थिक सहयोगमा, श्रोत पहिचान तथा व्यवस्थापन समाज-नेपाल (रिम्स-नेपाल) ले सन् २००९ देखि सञ्चालन गर्दै आएको भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम सन् २०१२ मा सफलतापूर्वक सम्पन्न भएको छ । यस कार्यक्रमले वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल भक्तपुर क्षेत्र विकास कार्यक्रमअन्तर्गतका ४ गाविस-हरू सिपाडोल, नंखेल, चाँगु र सुडाल तथा मध्यपुर ठिमी नगरपालिकाका कृषकहरूका लागि व्यावसायिक खेती तालिम, अवलोकन भ्रमण, शिविर सञ्चालनका साथै विभिन्न सामग्रीहरू सहयोग गरी व्यावसायीकरणका माध्यमबाट जीविकोपार्जनमा प्रत्यक्ष सहयोग गरेकोमा म हर्सित छु । विभिन्न विषम परिस्थितिका बाबजुद कार्यक्रमको लक्षित उद्देश्यहरू प्राप्ति गर्ने हाम्रा साथीहरूको लगनशीलता, सृजनशीलता र तत्परता अनि दातृ निकाय वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपालको निरन्तर समर्थनप्रति अध्यक्षको हैसियतले सम्पूर्ण कार्य समितिको तर्फबाट हार्दिक आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

कार्यक्रम सञ्चालनका लागि ४ वर्षको अवधि पक्कै पनि लामो समय होइन तथापि सरकारी सेवाको पर्याप्त पहुँच पुग्न नसकेका भक्तपुर जिल्लाका विभिन्न कृषकहरूलाई व्यावसायिकताका लागि अभिप्रेरित गरी व्यासायिक कृषि तथा पशुपालनमा आकर्षित गराउनु चान्चुने कुरा होइन । यस अवधिमा यस कार्यक्रमले स्थानीय स्तरका समूह, सरकारी एवम् गैर सरकारी संघ संस्थादेखि राष्ट्रिय स्तरका सरकारी एवम् गैर सरकारी संघसंस्थाहरूसँग समन्वय कायम गर्न सकेकोमा हाम्रो संस्थाको सामाजिक छवि विस्तृत हुँदै गएको अनुभव गर्न पाएको छु ।

यस अवधिमा भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने क्रममा सेवाग्राही कृषकहरूले अनुभव गर्न पाएका सफलताका उदाहरणहरूलाई एकत्रित गरी बनाइएको यो "सफलताका कथाहरू" पढ्न पाउँदा साहै खुसी लागेको छ ।

र अन्त्यमा सँगालोको रूपमा यस "सफलताका कथाहरू" प्रकाशन गरी सृजनात्मकताको नमुना पेस गर्न अहोरात्र खटिने कार्यक्रमका संयोजक सञ्जीव अधिकारी र उहाँको टिमलाई हार्दिक आभारका साथै धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै, आगामी दिनहरूमा अझै सृजनात्मकताका साथ काम गर्ने हौसला र सफलता मिलेस् भन्ने शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

डा. केशव कर्णेल
अध्यक्ष, रिम्स नेपाल

९ शुभकामना

भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम भक्तपुर जिल्लाका सुडाल, सिपाडोल, नंखेल, चाँगुनारायण गा.वि.स. र मध्यपुर थिमि नगरपालिकामा सन् २००९ देखि सञ्चालित छ । यो कार्यक्रमको साफेदार संस्था वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल हो भने श्रोत पहिचान तथा व्यवस्थापन समाज (रिस्स)-नेपाल कार्यान्वयन गर्ने संस्था हो ।

भक्तपुर जिल्लाका बहुसंख्यक जनताहरू कृषि पेशामा संलग्न रहेका छन् । तसर्थ जिल्लाको समग्र विकासको लागि कृषि क्षेत्रको विकास हुनु जरूरी छ । यस सन्दर्भमा कृषकका दीगो आयआर्जनका अवसर बढाउन रिस्स नेपालले प्रतिवद्धताका साथ काम गरिरहेको मैले पाएको छु । यसको साथै, भक्तपुर क्षेत्र विकास कार्यक्रम अन्तर्गत रिस्स-नेपाल मार्फत सञ्चालित भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम, दिव्यांकुर मार्फत सञ्चालित बाल विकास केन्द्र, एच.टि.सी. मार्फत विद्यालयमा गुणस्तरीय शिक्षा प्रवर्द्धन, युवा क्रियाकलाप समाज मार्फत स्वच्छ खानेपानी र सरसफाई अनि हातेमालो सञ्चारद्वारा सञ्चालित बाल क्लवका माध्यमबाट बालसहभागिता प्रवर्द्धन जस्ता कार्यक्रमका विभिन्न सफलताका उदाहरणहरूको संगालो "सफलताका कथाहरू" पढ्न पाउँदा ज्यादै खुशी लागेको छ । यस प्रकाशनमा समावेश गरिएका सामाग्रीहरू सरकारी तथा गैर सरकारी, निजी व्यवसायी, कृषक एवम् बाल सहभागिता प्रवर्द्धन तथा बाल संरक्षणका क्षेत्रमा कार्यरत सवैका लागि उपयोगी हुनेछ भन्ने विश्वास लिएको छु ।

अन्त्यमा, भक्तपुर क्षेत्र विकास कार्यक्रमका साफेदार संस्थाका रूपमा भक्तपुरका किसानहरूको अवस्थामा सुधार ल्याउन वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपालसँग हातेमालो गरि यसप्रकारको प्रसंशनीय कार्यका लागि रिस्स - नेपाललाई शुभकामना एवम् हार्दिक बधाई ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

लाल बहादुर पुन
एरिया म्यानेजर
वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल

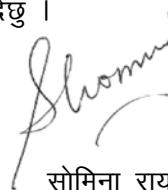

२० शुभकामना २५

वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल, भक्तपुर क्षेत्र विकास कार्यक्रमद्वारा भक्तपुर जिल्लाका चांगुनारायण, सुडाल, सिपाडोल, नंखेल, कटुन्जे गा.वि.स.हरू र मध्यपुर थिए नगरपालिका क्षेत्रहरूमा टिगनी, बोडे, नगदेश, चपाचो, बालकुमारीमा समुदाय विकास गर्ने क्रममा विभिन्न क्षेत्रहरूमध्ये शिक्षा, स्वास्थ्य, वातावरण, पूर्वाधार निर्माण, बाल विकास कार्यक्रम, कृषि, जीविकोपार्जन, क्षमता अभिवृद्धि, प्रकोप व्यवस्थापन एवं बाल संरक्षण जस्ता कार्यक्रमहरूमा विभिन्न सरकारी तथा गैर-सरकारी संघ/संस्थासँग सन् २००९ देखि प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा सहकार्य गर्दै आएको सर्वबिधित नै छ । अतः यस संस्था सम्पूर्ण साभेदार संस्थाहरूको योगदान प्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछ । साथै, भक्तपुर जिल्लाका जिल्ला तथा स्थानीय सरकारी निकायहरूद्वारा प्राविधिक सरसल्लाह तथा सहयोगका लागि वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल का तर्फबाट हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

यसै सन्दर्भमा, कार्यक्रम सञ्चालन अवधिमा प्राप्त गरेका महत्वपूर्ण सिकाई तथा उपलब्धी एवम् सफलताहरूलाई समावेश गरि एक सफलताका कथाहरू प्रकाशन गरेकोमा हामीलाई ज्यादै खुशी लागेको छ । साथै, यस पुस्तक सरकारी, गैर-सरकारी संस्थाहरूको लागि नीति तर्जुमा गर्न सहयोगी हुने तथा निजी व्यवसायी र कृषकहरूलाई वार्षिक कार्य योजना, व्यवसाय छनौट र सञ्चालन गर्न उपयोगी हुने विश्वास लिएको छु ।

अन्त्यमा, भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम र अन्य कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्ने क्रममा अनुभव गरिएका सफल उदाहरणहरूको संकलन गरी तयार गरिएको यस "सफलताका कथाहरू" प्रकाशन र अभिलेखीकरण गर्न आफ्नो समय र सामर्थ्य खर्च गर्नुभएकोमा रिम्स-नेपाल, एचटीसी, दिव्यांकुर, युवा क्रियाकलाप समाज र हातेमालो सञ्चारको टिमका सम्पूर्ण सदस्यहरूलाई हार्दिक बधाईका साथै उत्तरोत्तर प्रगतिको शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

सोमिना राय

ए.डि.पी. म्यानेजर

भक्तपुर क्षेत्र विकास कार्यक्रम
वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल

कृषि निर्देशनालय मध्यम

ੴ ੫੦੯੨੦੫੪
ੴ ੫੦੯੨੨੧੭

जिल्ला कृषि विकास कार्यालय

भरतपुर

(..... शाखा)

प.सं. : ०६८/६९

चन्द्रः

विषय : शुभकामना

मिति : २०६९।०७।१४

परापूर्वकाल देखि नै कृषि पेशामा आश्रित भएकाले भक्तपुर जिल्लाका कृषकहरूको लागि कृषि क्षेत्रको विकास एवम् विस्तार गर्दै जीविकोपार्जन सुधार गर्ने प्रचुर सम्भावना रहेको छ । यहाँका ६५ प्रतिशत जनता कृषि पेशामा आश्रित रहेका छन् भने करीब १११०६ हेक्टर खेती योग्य जग्गामा मौसमी तथा बेमौसमी तरकारी बालीको साथै खाद्यान्न र फलफूल बालीहरू लगाउने गर्दछन् । खेतीपातीको साथै यहाँका कृषकहरू पशुपालन र कुख्यरापालन पनि गर्ने गर्दछन् । भक्तपुर जिल्लाका केहि गा.वि.स.का कृषकहरू अझै पनि कम उत्पादनशील पराम्परागत खेती पद्धती अङ्गालिरहेका हुनाले कृषि क्षेत्रले आशातीत उपलब्धि हाँसिल गर्न सकेको छैन ।

विगत ४ बर्षदेखि वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपालको सहयोगमा भक्तपुर क्षेत्र विकास आयोजना अन्तरराष्ट्रीय भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम सञ्चालनमा आएदेखि यसले कृषकहरूलाई व्यवसायिक खेती तर्फ अग्रसर गराउन सहयोग गरिरहेको छ । कृषि विकास मन्त्रालयले प्रभावकारी रूपमा अपनाएको समूह/सहकारी पद्धति जस्तै यस कार्यक्रमले समुदायमा आधारित भई कार्यक्रम सञ्चालन गरिरहेको छ । यसले समुदायमा कृषक समूह तथा सहकारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्दै स्थानिय सीप, श्रोत र साधनको अधिकतम प्रयोग हुने प्रविधिको विकास र अनुसरणमा कृषकहरूलाई अभियोगिता गरेको हामीले महसुस गरेका छौं । साथै सरकारी गैर सरकारी संस्था साखेदारीमा भक्तपुर जिल्लाको ४ गा.वि.सः.हरू र १ नगरपालिकाका कृषकहरूलाई श्रृंखलावद्ध व्यवसायिक तालिमहरू जस्तै च्याउ खेती, मौसमी तथा बैमौसमी तरकारी खेती सम्बन्धित तालिम दिनुका साथै स्थानीय श्रोतको पहिचान गरि स्थानीय प्रविधिबाट एकिकृत शत्रुघ्नीव व्यवस्थापन, एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन जस्ता प्रविधिका बारेमा सहभागितात्मक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरेको छ । सम्बन्धित विज्ञहरू मार्फत बालीको रोग तथा कीराको समस्या प्रत्यक्षरूपमा अवलोकन तथा परीक्षण गरि समाधान खोज्न सञ्चालन गरिएको बाली उपचार शिविर प्रशंसनिय छ ।

यस भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रमले सरकारी गैर सरकारी संस्थाको साफेदारीको सफल नमुना पेश गरेको हुँदा कृषि क्षेत्रको विकासमा पुन्याएको योगदानको प्रशंसा गर्दै दातृ निकाय वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल र कार्यान्वयन गर्ने रिम्स-नेपालको आगामी दिन तथा कार्यक्रमहरूको सफलताको शभकामना व्यक्त गर्दछ ।

S. L. BROWN

(वेदप्रसाद चौलागांड़ी)

वरिष्ठ कषि विकास अधिकत

विद्युत विकास अधिकारी

६६१००२२

जिल्ला पशु सेवा कार्यालय

पत्र संख्या :-
चलानी नं. :-

(..... ००६..... शाखा)

विषय : शुभकामना

आम जनतामा स्वस्थ्यप्रति सचेतना वृद्धि भएको सन्दर्भमा दुध र दुग्धजन्य पदार्थहरूका साथै मासु र अण्डाको सेवनदर वृद्धि हुँदै गइरहेको छ । यसले गर्दा बजारमा पशुजन्य पदार्थको माग बढ्दै गइरहेको छ । अझै विशेष गरी सहरी क्षेत्रमा यसको माग बढ्दो छ । राजधानी काठमाडौंसँगै जोडिएको हुनाले भक्तपुर जिल्लामा पशुपालन तथा कुखुरापालन व्यवसायका लागि प्रसरस्त सम्भावना रहेको छ ।

सन् २००९ देखि भक्तपुर जिल्लामा वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल-भक्तपुर क्षेत्र विकास कार्यक्रमको सहयोग र रिस्स नेपालको आयोजनामा भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम सञ्चालनमा आएदेखि यसले कृषकहरूलाई व्यवसायिक पशुपालन तथा कुखुरापालन तर्फ अग्रसर गराउन सहयोग गरिरहेको छ । समुदायका कृषक समूह, समिति तथा सहकारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्दै स्थानिय सीप, श्रोत र साधनको अधिकतम प्रयोग हुने प्रविधिको विकास र अनुसरणमा कृषकहरूलाई अभिप्रेरित गर्दै ४ गा.वि.स.हरू र १ नगरपालिकाका कृषकहरूलाई शृंखलावद्ध व्यवसायिक तालिमहरू दिनुका साथै स्थानिय श्रोत व्यक्तिहरू उत्पादन एवं क्षमता विकास, गोठ सुधार, पशु स्वास्थ्य शिविर, अगुवा कृषक अवलोकन भ्रमण जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गरेको छ । साथै, यस कार्यालयको संस्थागत क्षमता विकासका लागि विभिन्न उपकरण र सामाग्रीहरू जस्तै तरल नाइट्रोजन राख्ने कन्टेनर, रेफ्री, रेफ्रिजेरेटर, माइक्रोस्कोप, कम्प्यूटरहरू प्रदान गरिएकोमा भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम प्रति आभारी छौं ।

सरकारी तथा गैर सरकारी संस्था बीच साझेदारीमा सञ्चालित भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रमले पशु सेवा प्रसार तथा सेवा प्रवाहमा भक्तपुर जिल्लामा सहानिय काम गरेको हुनाले यसको दातृ निकाय वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल र कार्यान्वयन गर्ने श्रोत पहिचान तथा व्यवस्थापन समाज (रिस्स) नेपालको भावी कार्यक्रमहरूको पूर्ण सफलताको हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

खगेन्द्रराज भट्ट
वरिष्ठ पशु विकास अधिकृत

८० सर्वाधिकीय

वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल, भक्तपुर क्षेत्र विकास कार्यक्रमको आर्थिक सहयोगमा, रिम्स-नेपाल लगायत विभिन्न साखेदार संघ-संस्थाले आ-आफ्नो क्षेत्रमा हासिल गरेका सिकाइ र उपलब्धिबारे जानकारी गराउने उद्देश्यले यो पुस्तिका प्रकाशन गरिएको हो ।

भक्तपुर क्षेत्र विकास कार्यक्रम अन्तर्गत भक्तपुर जिल्लाका गा.वि.स. तथा नगरपालिकाका जनताको जीवनस्तर उकास्ने उद्देश्यले विभिन्न कार्यक्रमसञ्चालन गरिएको थियो । यसै सिलसिलामा, रिम्स-नेपालले सञ्चालन गरेको भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रमले यहाँका विभिन्न गा.वि.स. तथा मध्यपुर ठिमी नगरपालिकाका किसानहरूको जीवनस्तर सुधार्न मद्दत गरेको तथ्य स्पष्ट छ । श्रुखलाबद्ध व्यवसायिक कृषि तालिमको माध्यमबाट किसानलाई उन्नत प्रविधिमा अभ्यस्त गराउने हात्रो प्रयासमा स्थानीय संघ संस्था, जिल्ला विकास समितिको कार्यालय, गा.वि.स. कार्यालय, बाली संरक्षण निर्देशनालय, जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, जिल्ला पशु सेवा कार्यालय, घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालयले साथ दिएका थिए, जसले गर्दा लक्षित समुदायसम्म पुग्न हामीलाई सजिलो भयो ।

कृषि विकास मन्त्रालय, खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभाग र प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद जस्ता सरकारी निकायको सहयोग र सद्भावले कार्यक्रम लक्षित उद्देश्य हासिल गर्न सम्भव भएको हो । यसका साथै अच्य साखेदार संस्थाले समेत विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी संस्थासँग समन्वय गरेकाले सञ्चालित कार्यक्रम परिणाममुद्दी भएका हुन् । समूहमा आधारित तालिम, भ्रमण, गोष्ठी तथा अन्तर्क्रियामार्फत स्थानीय समुदायको क्षमता अभिवृद्धिका लागि कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो । स्थानीयको जीविकोपार्जन सुधार्न तथा सामाजिक-आर्थिक स्थिति सुदृढ बनाउन गरिएका प्रयास र तिनका उपलब्धी समेटेर यो पुस्तक तयार पारिएको हो । यो पुस्तक कृषि विकास तथा सामुदायिक विकासमा चासो राख्ने व्यक्ति तथा संस्थाका लागि महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्री हुनेछ भन्ने विश्वास गरिएको छ ।

यस पुस्तकमा वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल भक्तपुर क्षेत्र विकास कार्यक्रमअन्तर्गत रिम्स नेपाल, एच.टि.सी., युवा क्रियाकलाप समाज, दिव्यांकुर, हातेमालो सञ्चारले आ-आफ्नो क्षेत्रमा हासिल गरेका कृषि तथा जीविकोपार्जन, शिक्षा, खानेपानी, स्वास्थ्य तथा सरसफाई, बाल विकास कार्यक्रम, बाल संरक्षण, वातावरण, पूर्वाधार निर्माण, क्षमता अभिवृद्धि एवं प्रकोप व्यवस्थापन लगायत क्षेत्रका उपलब्धी र सिकाइलाई प्रस्तर जमको गरिएको छ । पुस्तकमा समेटिएका सामग्रीबारे यहाँहरूको अमूल्य सल्लाह, सुझाव र प्रतिक्रियाको अपेक्षा गर्दछौं ।

यो पुस्तकमा आफ्ना शुभकामना मन्तव्य प्रदान गर्नुहुने एरिया म्यानेजर लालबहादुर पुन, सोमिना राय, रिम्स नेपालका अध्यक्ष डा. केशव कणेल, जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, भक्तपुरका वरिष्ठ कृषि विकास अधिकृत विष्णु चौलागाई, जिल्ला पशु सेवा कार्यालय, भक्तपुरका वरिष्ठ पशु विकास अधिकृतप्रति आभार व्यक्त गर्दछु । यस पुस्तक प्रकाशनका लागि अटुट सहयोग पुऱ्याउनुहुने भक्तपुर क्षेत्र विकास कार्यक्रम अन्तर्गतका संस्था प्रति आभार व्यक्त गर्न चाहान्छु । साथै, पुस्तक सम्पादनमा समय र उर्जा दिई सहयोग गर्नु हुने सन्तोष अधिकारीप्रति कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । त्यसैगरी पुस्तकको साजसज्जामा सहयोग पुऱ्याउने आवृत्ति मिडियालाई धन्यवाद छ । व्यवस्थापनमा सहयोग गर्नुहुने रिम्स नेपालका रवीन्द्रकुमार श्रेष्ठ, चेतनाथ त्रिपाठी तथा पुस्तकका लागि सामग्री संकलन गर्ने साथीहरू सुजन श्रेष्ठ, गणेशकुमार श्रेष्ठ, बलराम सापकोटा र सम्फना श्रेष्ठलाई धन्यबाद दिन चाहन्छु ।

सञ्जीव अधिकारी
कार्यक्रम संयोजक
भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम

विषयसूचि

रिम्स-नेपाल प्रोफाइल	१
सफलताका कथा	५
आफ्नै देशमा श्रम र सीप	७
तरकारी बेचेर छोराछोरीलाई शिक्षादीक्षा	९
ज्ञान-सीप व्यवहारमा उतार्दै	११
हृदयदेखि धन्यवाद	१३
तरकारी खेतीकै भर	१५
व्यवसायिक तरकारी खेतीले जीवन बदलियो	१७
कृषक पाठशालाले सिकायो	२०
गाउँका नमुना कृषक	२१
लप्सी उद्योग, भक्तपुरको चिनारी	२३
अरुलाई सिकाउन पाउँदा खुसी छु	२५
आयस्तर बढाउने सपना	२७
खुर्सानी खेतीबाट पाइला बढाउँदै	२९
वर्षभरिको मिहिनेत र पसिना संरक्षण गर्न जानेका छाँ	३०
गोठ सुधार कार्यक्रमले परिवर्तन	३२
यस उद्योगले भक्तपुरको चिनारी गराउँदछ	३३
एचटिसी-नेपाल प्रोफाइल	३५
सफलताका कथा	३८
प्रगतिपथमा डोलेश्वर नि.मा.वि.	३९
कर्मको फल	४३
तालिमले ज्ञान र सीप दियो	४५
असल शिक्षक बनेजस्तो लाग्छ	४७
आपै उदाहरण बन्नुपर्छ	४९
सिकाइ क्रियाकलापमा परिवर्तन आयो	५०
पहिले किताबी ज्ञान मात्र दिइन्थ्यो	५२
गरे के हुँदो रहेनछ ?	५४
तालिमले सुनौलो अवसर दियो	५६
निजीभन्दा कम छैन हाम्रो स्कुल	५८

तालिमले प्रेरणा दियो ६०
कति चाँडै घन्टी लाग्छ ६१

दिव्यअंकुर बाल विकास प्रबद्धन तथा अनुसन्धान केन्द्र ७१
सफलताका कथा ७४

अभिभावक शिक्षा—परिवर्तनको संवाहक ६७
प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र र मेरो सफलता ६८
सहजकर्ता हुन पाउँदा गर्व लाग्छ ६९
नमुना बन्दै काँक्राबारी बाल विकास केन्द्र ७०
अभिभावकहरू धेरै खुसी अनि सन्तुष्ट छन् ७२
मेरो बच्चाको विकास र बाल विकास केन्द्र ७३
आमाजस्तै बाल विकास केन्द्रको सहजकर्ता ७४

युवा कृयाकलाप समाज ७५
सफलताका कथा ७८

दोर्लाडबासीहरूको अनुभूति ७९
खानेपानी समस्या सुलिखियो ८१

हातेमालो सञ्चार - सफलताका कथा ८३

परिवारमा खुसी छाएको छ ८४
बालविवाह रोकियो ८४
प्रेरणाको स्रोत लालीगुराँस कलब ८५

बाल-स्पोन्सरसिप - सफलताका कथा ८७

पढाइलाई समय पुग्न थाल्यो ८७
जीवन बदलिएको छ ८८
सुधारिएको जीवन ८८

रिम्स-नेपाल

(श्रोत पहिचान तथा व्यवस्थापन समाज-नेपाल)

श्रोत व्यवस्थापनका माध्यमबाट विकास

बागडोल, नख्खु, ललितपुर, नेपाल

फोन: ९७७-१-५५३७६९३

बैरेनी, धादिङ, नेपाल

फोन: ९७७-०१-६२२०४००

पोष्ट बक्स नं. २४६४, ईमेल: rimsnepal@mail.com.np, वेबसाइट: www.rimsnepal.org

श्रोत पहिचान तथा व्यवस्थापन समाज, नेपाल (रिम्स-नेपाल) गैर नाफामूलक गैर सरकारी संस्था हो । सन् २००१ मा जिल्ला प्रशासन कार्यालय, धादिङमा यस संस्थाको विधिवत् दर्ता गरिएको हो । प्राकृतिक श्रोत-साधनको पहिचान तथा दिगो व्यवस्थापनको सहायताले गरिब तथा सीमान्तकृत समुदायको क्षमता अभिवृद्धि गरी जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याउन स्थापना कालदेखि नै रिम्स-नेपाल प्रतिबद्ध छ ।

रिम्स-नेपालले गरिब तथा सीमान्तकृत समुदायलाई लक्षित गरी सामुदायिक वन व्यवस्थापन, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, कृषि जैविक विविधता संरक्षण, स्वास्थ्य तथा सरसफाई, वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन, प्रांगारिक खेती, जीविकोपार्जन, वातावरण तथा जलवायु परिवर्तन एवम् सामुदायिक विकास लगायत क्षेत्रमा दिगो विकासका उल्लेखनीय काम गरेको छ । रिम्स-नेपाल समुदायसँग, समुदायका लागि, समुदायको प्रत्यक्ष संलग्नतामा काम गरिनुपर्छ भन्ने मान्यता राख्छ । समुदायका मानिस, साझेदार संस्था र दाताहरूको उत्साहजनक सुभावलाई आत्मसात गर्दै रिम्स-नेपालले परियोजनाको प्रस्ताव तथा योजना निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकनमा सहभागिमूलक विधि अवलम्बन गर्दै आएको छ ।

परिकल्पना

रिम्स-नेपाल समृद्ध तथा समतामूलक समाज चाहन्छ, जहाँ गरिब तथा सीमान्तकृत समुदायले स्थानीय श्रोतको दिगो व्यवस्थापन तथा सु-शासन एवम् सामुदायिक ऐक्यबद्धताको माध्यमबाट आफ्ना अधिकार र प्रतिष्ठा सुनिश्चित गरी आधारभूत आवश्यकता पूरा गर्न सकून् ।

ध्येय

समुन्नत समाज निर्माणका लागि :

- प्राकृतिक स्रोत-साधनको दिगो व्यवस्थापन गर्ने ।
- लक्षित समुदायको संस्थागत विकास गर्ने ।
- विपन्न, सीमान्तकृत तथा अन्य लक्षित समूहको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याएर समुदायलाई आत्मनिर्भर बनाउने ।
- सामाजिक समावेशीकरण तथा लैंड्रिक समानताका मुद्दामा वकालत गर्ने ।
- विभिन्न निकायहरूसँग साझेदारी एवम् सञ्जाल निर्माण गर्ने ।
- आधारभूत आवश्यकतासम्बन्धी विविध मुद्दालाई नीतिगत तहमा ल्याउन वकालत (पैरवी) गर्ने ।

लक्ष्य

प्राकृतिक स्रोत तथा वातावरणको दिगो व्यवस्थापनको माध्यमबाट जीविकोपार्जनलाई विविधीकरण गरी गरिब तथा सीमान्तकृत समुदायलाई आत्मनिर्भर बनाउनुका साथै उनीहरूको सशक्तिकरण गरी जीवनस्तर उकास्न मद्दत गर्ने । यसका लागि सहभागितामूलक तथा साझेदारीका माध्यमबाट लक्षित समुदायका लागि नीति निर्माण, वकालत, लैंड्रिक समानता र सामाजिक न्यायलाई अवलम्बन गर्ने ।

उद्देश्यहरू :

रिम्स-नेपालका प्रमुख उद्देश्य निम्न अनुसार छन् :

- स्थानीय श्रोत, ज्ञान, सीप र प्रविधिको पहिचान तथा व्यवस्थापन गरी आर्थिकस्तर उकास्न समुदायको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

- खाद्य तथा पोषण सुरक्षा र आर्यआर्जनका अवसर बढाई विपन्न तथा सीमान्तकृत समुदायको जीविकोपार्जन सुदृढ बनाउने ।
- लक्षित समुदायको संस्थागत विकासको सुनिश्चितताका लागि सशक्तिकरण र सबलिकरण गर्ने ।
- महिला, बालबालिका तथा सीमान्तकृत समुदायको आधारभूत अधिकार सुनिश्चित गर्न लक्षित सुमुदायको पैरवी क्षमता बढाउने ।
- शिक्षा, स्वास्थ्य जस्ता आधारभूत कुरामा समुदायको पहुँच बढाई उनीहरूलाई लाभांगित बनाउने ।

कार्यनीति

- आयआर्जन तथा सशक्तिकरण कार्यक्रम मार्फत् महिला, विपन्न, आदिवासी /जनजाती, दलित एवम् सीमान्तकृत समुदायको आर्थिकस्तर वृद्धि गर्ने ।
- चेतनामूलक तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम मार्फत् महिला, दलित, आदिवासी /जनजाती र विपन्न समुदायमा नेतृत्व क्षमता विकास गर्ने ।
- आर्थिक हैसियत सुहाउँदो, वातावरणीय हिसाबले उपयुक्त र सामाजिक स्थमा स्वीकार्य उद्यमलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- औपचारिक तथा अनौपचारिक प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन समूहसँग साझेदारीमा काम गर्ने ।
- प्रभावकारी रणनीतिक योजना तथा नीति तर्जुमा गर्न सिकाइ तथा असल अभ्यासलाई अभिलेखीकरण गर्ने ।
- नागरिक अधिकारका पक्षमा वकालत गर्न स्थानीय, जिल्ला र राष्ट्रिय तहमा मिल्दायुल्दा सङ्गठनबीच सञ्जाल निर्माण गर्ने ।

- समाज रूपान्तरणका निमित्त सहजकर्ताको भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- सु-शासन, पैरवी, स्वास्थ्य तथा सरसफाई र जैविक विविधता संरक्षणका लागि स्थानीय संस्था र प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन समूहको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

विगतका परियोजनाहरू

- गैर वन पैदावर कार्यक्रम
- सामुदायिक वन व्यवस्थापन कार्यक्रम
- प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनमा सुशासन कार्यक्रम (सगुन)
- धादिङ वातावरण संरक्षण कार्यक्रम (डिइपी)
- समुदायमा आधारित खोटो संकलन कार्यक्रम
- कृषि जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम (एबिसी) - पहिलो चरण
- एकिकृत जनसंख्या, स्वास्थ्य तथा वातावरण कार्यक्रम (पिएचई)
- स्वास्थ्य तथा सरसफाई कार्यक्रम
- आय आर्जनका लागि पशुपालन कार्यक्रम
- जलवायु परिवर्तनको प्रभाव लेखाजोखा
- कृषकको जलवायु परिवर्तनको असरसँग जुधन सक्ने क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम
- स्थानीय अनुकूलन योजना कार्यक्रम

सञ्चालन भइरहेका परियोजनाहरू :

- भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम**
परियोजना अवधि : सन् २००९ जुलाइदेखि सन् २०१३ सेप्टेम्बरसम्म
दातृ निकाय : वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल
कार्य क्षेत्र : भक्तपुर जिल्ला
- रिस्स सामुदायिक विकास परियोजना**
परियोजना अवधि : सन् २०१० जुलाई देखि

सन् २०१२ डिसेम्बरसम्म
दातृ निकाय : हेफर इन्टरनेशनल नेपाल
कार्य क्षेत्र : धादिङ जिल्ला

३. नेतृत्व विकास तथा सुशासन कार्यक्रम
परियोजना अवधि : सन् २०११ जनवरीदेखि
सन् २०१३ डिसेम्बरसम्म
कार्यान्वयन साभेदार संस्था : आङ्ग - नेपाल
दातृ निकाय : आङ्ग - अस्ट्रेलिया
कार्य क्षेत्र : धादिङ जिल्ला

४. कृषि जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम - दोस्रो चरण
परियोजना अवधि : सन् २०१२ जनवरीदेखि
सन् २०१३ मार्चसम्म
दातृ निकाय : युएनडिपी/जिइएफ/एसजिपी
कार्य क्षेत्र : धादिङ जिल्ला

५. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्यक्रम
परियोजना अवधि : सन् २०१२ मार्चदेखि सन् २०१७ फेब्रुअरीसम्म
दातृ निकाय : युएसएड नेपाल

कार्यान्वयन साभेदार संस्था : आइडिइ नेपाल
र रूपान्तरण नेपाल
कार्य क्षेत्र : ८ जिल्लाहरू (कास्की, स्याङ्गजा,
रूपन्देही, कपिलवस्तु, पर्वत, नवलपरासी,
दाढ र रोल्पा)

केन्द्रित क्षेत्र

समुदायलाई सशक्तिकरण गरी गरिबी न्यूनीकरण र जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याउन रिम्स नेपालले हाल निम्न क्षेत्रमा कार्यक्रम तथा परियोजनाहरू केन्द्रित गरेको छ :

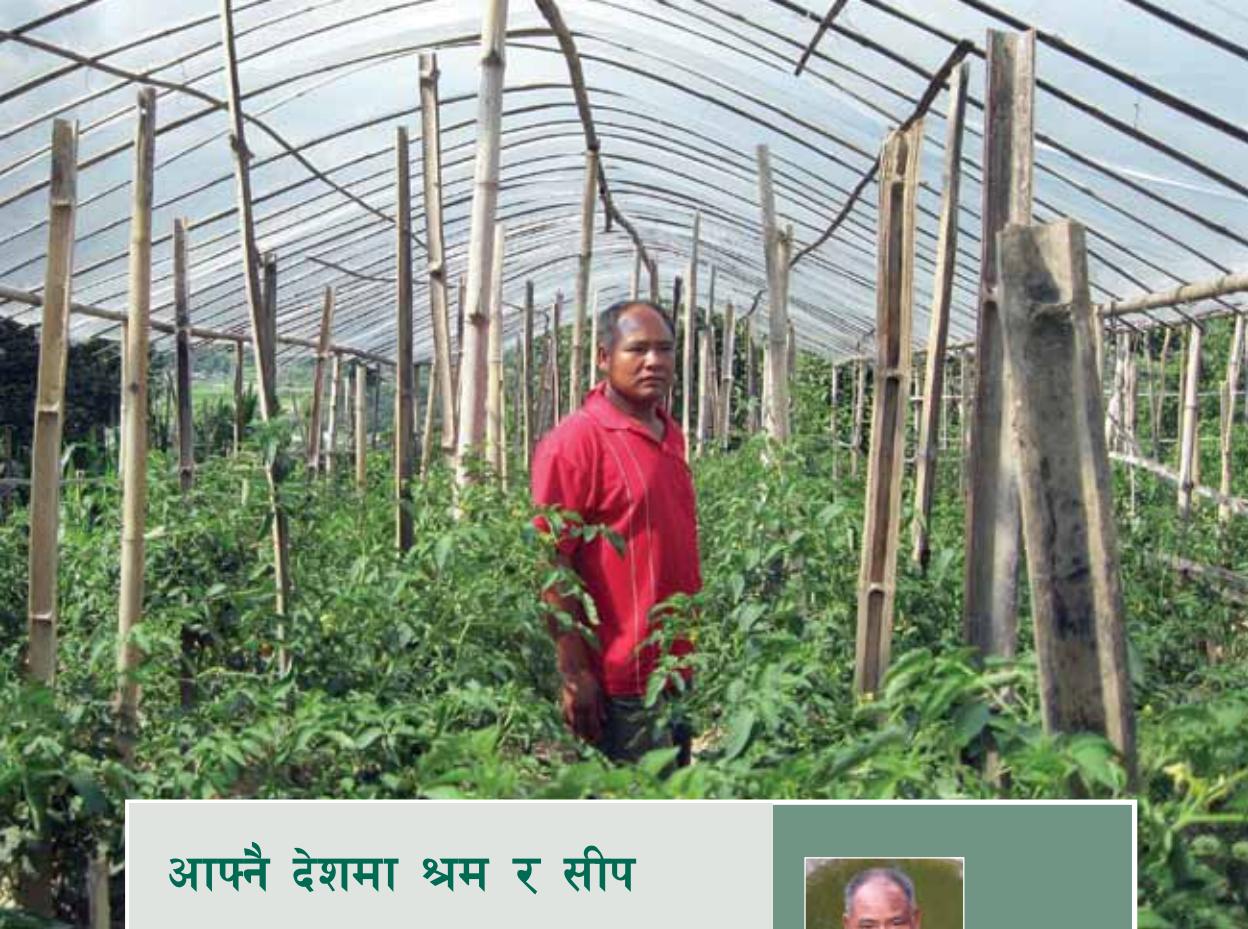
१. कृषि, पशुपालन र खाद्य सुरक्षा
२. वन तथा जैविक विविधता
३. वातावरण, स्वास्थ्य र सरसफाई
४. जलवायु परिवर्तनका प्रभाव तथा यसका अनुकूलन क्षमता
५. समुदाय सशक्तिकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि
६. उद्यम विकास तथा बजार प्रवर्द्धन
७. सामाजिक समावेशीकरण तथा नीतिगत वकालत
८. समुदायको अनुभव आदान-प्रदान तथा सिकाइका लागि स्रोत केन्द्र

साभेदार संस्था र दातृ निकाय

- District line agencies and government authority (DDCs, DADOs, DFOs, DSCOs, DLSOs, Metropolis, VDCs)
- UNDP
- USAID
- WWF-Nepal
- CARE-Nepal
- World Vision International – Nepal
- ADRA-Nepal
- DFID
- IDE
- Embassies – German Embassy
- IIED
- Methodist Church of UK
- LI - BIRD
- Rupantar Nepal
- FECOFUN
- NRM groups/Community Forestry Users Groups (CFUGs), Farmers Groups

रिम्स-नेपाल

सफलताको कथा

आफ्नै देशमा श्रम र सीप

परिचयः

भक्तपुर जिल्ला चाँगुनारायण गा.वि.स. वडा नं. २ कापाहिटीमा जन्मेका ४२ वर्षीय लब थापा मगर १ छोरा र १ छोरीका बाबु हुन् । उनका बुवा, आमा र श्रीमती गरी जम्मा ६ जनाको परिवार छ । उनले घरपरिवारको खर्च खेतीपाती र पेन्सनबाट चलाउँदै आएका छन् । साथै, घरमा सानो व्यापार पनि गरिरहेका छन् ।

प्रभावः

उनले २०६८ सालमा वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपालको सहयोगमा रिस्स नेपालले सञ्चालन गरेको भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम अन्तर्गत काउली बालीमा सञ्चालित एकीकृत खाद्य तत्व व्यवस्थापन तालिममा भाग लिने अवसर पाए । तालिममा सिकेका

लब थापा मगर

स्थानः चाँगुनारायण गा.वि.स.
वडा नं. २

सदस्यः श्री प्रगतिशील बहुउद्देश्य
कृषक समूह, कापाहिटी, भक्तपुर

(मिति २०६८ सालमा लब थापा मगरले काउली बाली अवधिभरको "एकीकृत शत्रुजीव व्यवस्थापन" तालिममा भाग लिए । तालिममा सिकेका कुरालाई व्यवहारमा पनि उतार्दै लगे । अहिले उनी समूहका अगुवा कृषक भएका छन् ।)

ज्ञानलाई व्यवहारमा पनि उतार्दै लगे । उनको २ रोपनी बारी छ जहाँ पहिले बारीमा मकै, कोदो लगाउँथे ।

तालिम पछि उनको खेती प्रणालीमा परिवर्तन आएको छ जहाँ अहिले उनी मौसमी, बैमौसमी तरकारी तथा कोसेवाली लगाउँछन् । पहिला उनी सेनामा जागिरे थिए । जागिर

लब थापाले लगाएको व्यवासायिक काउली बाली

छाडेपछि के काम गर्ने भन्ने सोचमा थिए । जब तालिममा सहभागी भए, उनको विचारमा परिवर्तन आयो । उनी भन्छन्- “म विदेशतिर जाने तरखरमा थिएँ । तालिमले मेरो लक्ष्य परिवर्तन गरिदियो र घरमै बसी आम्दानी गर्ने बाटो पहिल्याइदियो ।” उनी भन्छन्, “हात्रो ठाउँमा सिंचाइको अभाव थियो । जब कृषक पाठशालामा पानी सङ्कलन गर्ने खाल्डो खनेर प्लास्टिक ओछ्याई खेर गएको पानी सङ्कलन गरी बालीमा सिंचाइ गरियो । मेरो खुसीको सीमा रहेन । त्यसपश्चात् तुरुन्त रिम्स नेपालका कृषि प्राविधिक गणेश श्रेष्ठलाई बोलाई पोखरीको नापनक्सा गराई

पोखरी खनी प्लास्टिक लिन गएँ ।” त्यही वर्ष पानी सङ्कलन गरी तरकारी खेती गरिरहेका छन् लव थापाले । त्यस वर्ष उनले केराउ खेती गरी रु २००००- खर्च गरी रु १९००००- को बिक्री गरे । त्यसपछि उनले भक्तपुर नंखेल २ मा बालीमा सञ्चालित कृषक पाठशालामा अध्ययन अवलोकन भ्रमणबाट देखेर गोलमैडा बालीमा प्रभावित भई २ रोपनी जग्गामा सिर्जना र डालिमा जातका गोलमैडा लगाए । उनको लगानी रु २२००००- भएको थियो भने गोलमैडा बिक्री रु १,३०,००००- को गरे र रु १,०८,००००- को आम्दानी गर्न सफल भए । बाहिर खुल्लामा लगाउँदा रोगले बढी सताउने र बोट चाँडै मर्ने भएकाले यस वर्ष ३ वटा प्लास्टिक घर बनाएका छन् । यस वर्ष उनले काँत्रो ३० बोट लगाएका छन् । गोलमैडा पनि २ रोपनीमा लगाएका छन् । गोलमैडा बेर्ना रु ९००-को बिक्री गरे । हालसम्म उनले गोलमैडा रु ३५००००- को बिक्री गरिसके र यो बेच्ने क्रम जारी छ । उनले गोठेमल सुधार गरेका छन् । जैविक विषादी उत्पादन र प्रयोग गरेका छन् । साथै बिरुवाका लागि सुक्ष्म तत्त्व बनाई प्रयोग गरेका छन् । उनी भन्छन्- “जैविक विषादीले र सुक्ष्म तत्त्वले गर्दा रासायनिक विषादी किन्तुपरेको छैन । आर्थिक फाइदा भएको छ भने स्वास्थ्यलाई पनि फाइदा गरेको छ ।”

अन्त्यमा उनी भन्छन्- “विदेशी भूमिमा गएर आफ्नो श्रम र सीपलाई बेच्नुभन्दा आफ्नै देशमा लगानी गरेर आफ्नो परिवारसँग खुसीसाथ बाँच पाइन्छ । यो अवसर प्रदान गरेकोमा वर्ल्ड भिजन र रिम्स नेपाललाई धेरै-धेरै धन्यवाद । यस्तो अवसर फेरि पाइयोस् ।”

तरकारी बेचेर छोराछोरीलाई शिक्षादीक्षा

परिचयः

२ छोरा र १ छोरीकी आमा ५२ वर्षीया बिन्दा रानामगरको २ रोपनी बारी छ । पहिले उनले आफ्नो बारीमा मकै र कोदो रोजे गर्थिन् । तर अहिले उनले मौसमी तथा बेमौसमी तरकारी खेती लगाउँछिन् । भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम सञ्चालन हुनुअगाडि उनको परिवारको खाद्यान्न उत्पादनले जम्मा ६ देखि ९ महिनासम्मलाई मात्र पुगथ्यो । उनको अहिले एउटा गाई, २ वटा बाख्ता र पाठापाठी छन् ।

बिन्दा रानामगर

स्थान: चाँगुनारायण गा.वि.स. वडा नं. ३

सदस्य: जनजागरण मिश्रित कृषक समूह,
टट्टगोल, भक्तपुर

(मिति २०६७ सालमा वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल र स्रोत पहिचान तथा व्यवस्थापन समाज (रिम्स) नेपालको भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रमअन्तर्गत गोलभैंडा बालीमा एकीकृत शत्रुजीव व्यवस्थापन तालिम (बाली अवधिभर) मा सहभागी भइन् । उक्त तालिममा विभिन्न ज्ञान, सीपहरू सिक्ने अवसर पाइन् । जस्तै : माटो परीक्षण, गोठेमल सुधार, नर्सरी ब्याड तयार, जैविक विषादी निर्माण तथा प्रयोग । त्यसबाहेक उनले च्याउ खेती तालिम, समूह व्यवस्थापन तालिम, कुरिलो खेती, बिरुवाका लागि सुक्ष्म तत्व बनाउने तालिम आदि लिएकी छिन् ।)

प्रभाव :

वि.सं. २०६७ सालमा वर्ल्ड भिजन र रिम्स नेपालको भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम लागू भएपछि गोलभेडा बालीमा एकीकृत शत्रुजीव व्यवस्थापन तालिम लिइसकेपछि तालिममा सिकेका ज्ञान र सीपलाई व्यवहारमा उतार्दै अर्ध व्यावसायिक स्पमा तरकारी खेती गरीरहेकी छिन् । खाद्यान्न बालीका लागि खेतमा धान, गहुँ र आलु लगाउँछिन् । बारीमा अहिले तरकारी खेती नै उनको मुख्य आम्दानीको स्रोत हो ।

पहिले उनले केही मौसमी तरकारीहरू आफ्नो परिवारले मात्र खानका लागि लगाउँथिन् भने भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रमपछि उनले व्यावसायिक स्पमा २ रोपनी जग्गामा विभिन्न तरकारी खेती गरीरहेकी छिन् ।

तालिम लिनुअघि गोठेमल सुधारबारे थाहा थिएन । अहिले उनी गोठेमल सुधार गर्न घामपानीबाट जोगाउन जीवित छाप्रो (लहरेबाली) बनाउँछिन् । जैविक विषादी अटुट स्पमा बनाइराखेकी छिन् । गत वर्ष आलुमा कुनै पनि रासायनिक मल र खाद्यतत्व प्रयोग नगर्दा पनि राम्रो उत्पादन भयो । त्यसपछि बढी विश्वास भयो र अस्लाई पनि बनाउने तरिका र प्रयोगबारे सिकाउँछिन् ।

उनी भन्छन्- "बनाउन अलि भन्खिटिलो छ तर फाइदा राम्रो छ । तीतो, टर्रा, अमिलो, पीरो, गन्हाउने र बास्ना आउने वनस्पतिका पात मुख्यलाई बराबर मात्रा मिलाई काटेर प्लास्टिक भाँडामा खाँदेर राख्ने र गहुँतले भरी बिर्को बन्द गरी राख्ने । समय-समयमा लट्ठीले चलाउने र १ महिनापछि तयार हुन्छ ।

जैविक विषादी तयार गर्दै विन्दा राना

प्रयोग गर्दा बालीअनुसार कलिलो बिरुवामा १ भाग विषादी बराबर ८ भाग पानी, सर्दै गएको बिरुवामा १ भाग विषादी बराबर ६ भाग पानी र छिपिएको बिरुवामा १ भाग विषादी बराबर ४ भाग पानी मिसाई छर्न सकिन्छ । यसले बाली-बिरुवामा लागेका रोग, कीरालाई नियन्त्रण गर्छ । सिंचाइको काम गर्छ । स्वास्थ्यलाई पनि हानि-नोकसानी नगर्न, पैसाको पनि बचत, फाइदै फाइदा ।" त्यस्तै सुधारिएको मल बोक्न पनि सजिलो, रासायनिक मल घटाउनुका साथै माटोको अवस्था सुधार भएको छ । उनले प्लास्टिक पोखरीमा खेर गएको पानी सङ्कलन गरी सिंचाइ गर्छन् ।

उनको आम्दानी पनि पहिलेको भन्दा बढेको छ । तरकारी बेचेर आएको आम्दानी उनले छोराछोरीको शिक्षादीक्षा र घर खर्चमा प्रयोग गर्छन् । गत वर्ष तरकारी बेचेर उनले काउली ५,०००/-, बन्दा २,५००/-, गोलभेडा ७,०००/- मा गरी रु१४,५०० आम्दानी गरीन् । यस वर्ष उनले गोलभेडा २०० बोट, बोडी ५० बोट, कर्कलो, रायो साग, खुर्सानी, फर्सीको मुन्टा, काँक्रो १० बोट, लौका ५ बोट, फर्सी ४० बोट, राजमा सिमी ५० बोट, तिते करेला ३० बोट, अदुवा आदि लगाएकी छिन् ।

तालिमबाट आर्थिक उन्नति

परिचयः

२ छोरी र १ छोराकी आमा ४६ वर्षीया राममाया श्रेष्ठको २ रोपनी खेत छ । पहिले उनले उक्त जग्गामा धान र गहुँ लगाउने गर्थिन् । पहिला तरकारी लगाउनुपर्छ भन्ने थाहा थिएन । अहिले उनले मौसमी तथा बेमौसमी तरकारी खेती गर्ने गरेकी छिन् ।

उनले एउटा गाई पालेकी छिन् र वर्ल्ड भिजनको सहयोगमा गोबरग्याँस राखेकी छिन् ।

राममाया श्रेष्ठ

स्थान: सुडाल गा.वि.स. वडा नं. २, आरुबारी

सदस्य: आरुबारी बहुउद्देश्य मिश्रित IPNS कृषक समूह

(गिति २०६७ साल मंसिरमा वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल र स्रोत पहिचान तथा व्यवस्थापन समाज (रिम्स) नेपाल को भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रमअन्तर्गत गहुँ बाली र काउली बालीमा "एकीकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन तालिम" मा सहभागी भइन् । उक्त तालिममा माटो सुधार, बालीका लागि आवश्यक खाद्यतत्व व्यवस्थापन, गोठेमल सुधार/कम्पोस्ट बनाउने, जैविक विषादी निर्माण, बाली लगाउने तरिका, नर्सरी ब्याड तयार, रोग कीरा व्यवस्थापनसम्बन्धी सिक्ने अवसर पाएकी थिइन् ।)

प्रभाव:

सन् २०१० (२०६७/मंसिर) मा वर्ल्ड भिजन इनेको सहयोगमा स्रोत पहिचान तथा व्यवस्थापन समाज (रिम्स) नेपालको भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम लागू भएपछि उनी तालिममा सम्मिलित भइन्। तालिममा उनले गोठेमल सुधार/कम्पोस्ट मल बनाउने, नर्सरी ब्याड तयार, जैविक विषादी तयार, माटो सुधार, खाद्यतत्त्व व्यवस्थापन, बाली लगाउने

गोठे मललाई व्यवस्थित गर्दै राममाया श्रेष्ठ

प्रविधि र रोग कीरा व्यवस्थापनसम्बन्धी धेरै ज्ञान पाइन्। त्यसपछि उनले तालिममा सिकेका ज्ञान, सीपलाई व्यवहारमा उत्पादन लिएन्। उनले आफ्नो २ रोपनी जग्गामा विभिन्न किसिमका तरकारीहरू लगाएकी थिएन्। उक्त बारीमा उत्पादित प्याज-बेर्ना बिक्रीबाट रु. ६०००/-, हरियो प्याजबाट रु. १५००/-, काउलीबाट रु. १०००/-,

बन्दाबाट रु. ३०००/-, मुलाबाट रु. १३००/-, फर्सीबाट रु. २०००/-, काँक्रोबाट रु. १२००/-, सिमीबाट रु. ५००/-, लसुनबाट रु. २०००/-, रायो सागबाट रु. २०००/-, आलुबाट रु. ३५००/- गोलभेडाबाट रु ३०००/- आम्दानी गरिन्। सुकेको प्याज ३ बोरा हाल उनले बिक्री गरिन्। अहिले तरकारी खेती नै उनको मुख्य आम्दानीको स्रोत हो। हाल उनले गोलभेडा खेतीको लागी एउटा प्लास्टिक घर बनाएकी छिन्। त्यसमा उनले

समूहमा वितरण गरेको गोलभेडा लगाएकी छिन्। साथै उनले हाल ८ आनामा लगाएकी खुर्सानी समेत लगाएकी छिन्।

उनले गोठेमल सुधार गरेकी छिन्। तालिम लिनुभन्दा पहिले उनले बारीमा आधा पाकेको गोबर मल लगेर हाल्ने गर्थिन्। भने अहिले राम्ररी पाकेको गोबर मललाई मात्र प्रयोग गर्दिन् गोबरमल घामपानीबाट बचाउन बोराले छोजे गरेकी छिन्। भने अब छाप्रो बनाउने सोचमा छिन्। साथै उनले मूत्र सङ्कलन गरी बालीमा प्रयोग गर्दिन्। उनको अनुभव अनुसार १ लिटर

गहुँत मा १ चम्चा लुगाधुने सोडा मिसाई छर्दा बालीमा लाग्ने रोग र कीरा नियन्त्रणमा राम्रो फाइदा भएको छ। विषादी हाल्ने गरेको छैन। उनी भनिएन् “तालिममा धेरै सिक्न पाइयो। आर्थिक उन्नति भएको छ। घर व्यवहार राम्रो चलेको छ। विभिन्न किसिमका तरकारी खान पाउँदा पौस्टिक तत्त्व पाएका छौ। वर्ल्ड भिजन र रिम्स नेपाललाई हृदयदेखि धन्यवाद।”

हृदयदेखि धन्यवाद

परिचय:

१ छोरी र १ छोराकी आमा ४० वर्षीया अञ्जना शर्माले २ रोपनी जग्गामा विभिन्न तरकारी खेती गरेकी छिन् । पहिले उनले मकै मात्र लगाउने गरेकी थिइन् ।

प्रभाव:

गत वर्ष ०६८ मा उनले व्यवसायिक तरकारी खेती सम्बन्धि तालिम पश्चात् काउली ५०० बोट लगाई रु ७०००/- र धनियाबाट रु ५०००/-को बिक्री गरेकी थिइन् । उनले काँक्रो ४० बोट लगाएकी थिइन् रु. ९०००/-को बिक्री गरिन् । गोलभैंडा ५०० बोटबाट रु १५०००/- बोडी भने ८० बोटबाट २० किलोको रु. ९०००/- को बिक्री गरिन् भने खानका

अञ्जना शर्मा

स्थान: चाँगुनारायण गाविस. वडा
नं. २, कापाहिटी, भक्तपुर

अध्यक्ष: प्रगतिशील महिला कृषक
समूह

(मिति २०६८ सालमा अञ्जना शर्माले काउली, बन्दा बालीमा ६ महिने एकीकृत बाली व्यवस्थापन तालिम (बाली अवधिभर) लिई विभिन्न प्रविधिहरू जस्तै : माटो सुधार, गोठेमल सुधार, जैविक विषादी निर्माण तथा अध्ययन अवलोकन भ्रमण गरेकी छिन् । त्यसबाहेक उनले समूह व्यवस्थापन तालिम, च्याउखेती तालिम, बिरुवाका लागि पोषण तत्व बनाउने तालिम लिएकी छिन् । साथै व्यवहारमा पनि उतारेकी छिन् ।)

आफ्नै तरकारी बारीमा गोडमेल गर्दै अञ्जना शर्मा

लागि फर्सी, घिउसिमी, मटर, रायोसाग, खुर्सानी, अदुवा, अलैची आदि लगाएकी छिन् भने प्लास्टिक पोखरीमा पानी सङ्कलन गरी सिँचाइ गर्छिन् । गाई २ वटा पालेकी छन् र मूत्र सङ्कलन गरी बाली बिरुवामा प्रयोग गर्छिन् । जैविक विषादी र भिटामिन घरमा बनाइराखेकी छन् र बालीमा समय-समयमा प्रयोग गर्छिन् । साथै गोठेमल सुधार गरेर मात्र बालीमा प्रयोग गर्छिन् । उनी भन्छिन्- “तालिममा जैविक विषादी बनाउन सिकेपछि नियमित बनाइराखेकी छु र त्यही प्रयोग गर्छु । रासायनिक विषादी हालेको छैन । जैविक विषादी प्रयोग गर्दा स्वास्थ्य, वातावरणलाई फाइदा पुऱ्याउने, आर्थिक बचत भएको र बिरुवाका लागि भिटामिन बनाई प्रयोग गरेपछि बाली राम्रो सप्रेको र बजारको भिटामिन किन्तुनपरेको बताउँछिन् ।”

प्रत्येक महिनाको २ गते समूहको बैठक बस्दा आफूले जानेका र अनुसरण गर्दै आएका प्रविधिहरू सदस्यहरूलाई पनि सिकाउन मद्दत गर्छिन् । जानेका कुरा ज्ञान, सीपहरू अस्त्वैंग बताउने गर्छिन् । उनी भन्छिन्- “वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल र रिम्स नेपालले हाम्रो बौद्धिक क्षमताको विकास, नेतृत्व विकास र आर्थिक विकास गरिदिएकोमा हृदयदेखि धन्यवाद ।”

तरकारी खेतीकै भर

परिचयः

४० वर्षीया तारा काफ्लेका २ छोरी र १ छोरा छन् । उनको खेत २ रोपनी र बारी १ रोपनी छ । गाई एउटा र भैंसी एउटा पालेकी छिन् । तालिम लिनुअघि उनले खेतमा धान, गहुँ र आलु लगाउँथिन् भने बारीमा मकै, आलु र काउली लगाउने गर्थिन् । तालिम लिनुअघि तरकारी खेती पनि गर्थिन् । तर भकारो मल सुधार गर्नुपर्छ, माटो परीक्षण र सुधार गर्नुपर्छ भन्ने थाहा थिएन ।

नपाकेको काँचो गोबर मल प्रयोग गर्थिन् भने अन्धाधुन्ध रासायनिक मल

तारा काफ्ले

स्थान: सुडाल गा.वि.स. वडा नं. ७, काफ्ले टोल,
भक्तपुर

सदस्यः श्री सरस्वती सक्रिय मिश्रित कृषक समूह

(सन् २०१० मा वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपालको सहयोगमा स्रोत पहिचान तथा व्यवस्थापन समाज (सिएस) नेपालले सञ्चालन गरेको भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम अन्तर्गत सञ्चालित "एकीकृत शत्रुजीव व्यवस्थापन-आईपीएम" काउली बाली अवधिभरको तालिममा सहभागी हुने अवसर पाइन् । उक्त तालिममा उनले कम्पोस्ट मल व्यवस्थापन, जैविक विषादी बनाउने, माटो परीक्षण र सुधार, बालीका लागि आवश्यक खाद्यात्मक असर र सुरक्षित प्रयोग, रोग कीरा व्यवस्थापनसम्बन्धी धेरै ज्ञान लिने अवसर पाइन् ।)

गोलभेडा टिच्चै तारा काफ्ले (माथि)।

तारा काफ्लेले निर्माण गरेको प्लास्टिक पोखरी (तल)।

र विषादी प्रयोग गर्थ्थन् । जब उनले तालिममा सिक्ने अवसर पाइन्, उनको आँखा खुल्यो । उनी भन्छन्- "बाली राम्रो उत्पादनका लागि गोठेमल सुधार र माटो सुधार पहिले गर्नुपर्ने रहेछ ।"

तालिम सकिए लगतै उनले गोठेमलाई छोजे गरेकी छिन् भने गहुँतलाई सङ्गलन गरी मलको थुप्रोमा हाल्ने गरेकी छिन् र बालीमा प्रयोग गर्थ्थिन् । जैविक विषादी बनाई प्रयोग गर्थ्थिन् । बालीमा रोग कीरा लागेमा नियमित रखेदेख गरी घरेलु उपचार गर्थ्थिन् । त्यसपछि मात्र प्राविधिकसँग सरसल्लाह गरी के गर्नुपर्छ त्यसैअनुसार गर्थ्थिन् । प्लास्टिक पोखरीमा पानी सङ्गलन गरेकी छिन् र हिउँदमा त्यही पानी सिँचाइ गरी तरकारी उत्पादन गर्थ्थिन् र बजारमा लगी बिक्री गर्थ्थिन् । तरकारी खेती नै उनको प्रमुख आयस्रोत हो । घर खर्च त्यसैले मिलाएकी छिन् ।

उनले गत वर्ष काउली रु ७००००-, गोलभेडा रु १६००००-, आलु रु १०००००-, धिउसिमी रु ६००००-, सागपात रु १५०००- को बिक्री गरी रु ४०५००- आम्दानी गरीन् । यस वर्ष उनले काउली रु ८००० को बिक्री गरीन् र बिक्री गर्ने क्रम जारी छ । साथै उनले बारीमा रोप्न काउलीको नर्सरी ब्याडमा बेर्ना तयार गरिसकिन् । दर्शनाई लक्ष्य गरी काउली निकाल्ने सोचमा छिन् । उनी भन्छन्- "दर्शनमा अलिक बढी मूल्य पाइन्छ, पछि भाउ पाउन गाह्वो पर्छ ।"

व्यवसायिक तरकारी खेतीले जीवन बदलियो

परिचय:

२१ वर्षीय रमित तामाडले आफ्नै गाउँका विकास तामाडले यसभन्दा २ वर्षअगाडि यसै गाउँमा सञ्चालन गरिएको भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रमअन्तर्गतकै आई.पी.एम. कृषक पाठशालामा सिकेर गरेको उन्नती, प्रगति देखेर यो खालको सीप, तालिम पाएमा केही गरेर अगाडि बढ्ने थिएँ भन्ने इच्छा, चाहना जाग्यो । त्यसै अवस्थामा रिम्स नेपालले आयोजना गरेको आई.पी.एम. कृषक पाठशाला उनकै घर, टोल नजिकै सञ्चालन गरिएको थियो

रमित तामाड

स्थान: सिपाडोल गा.वि.स.-४ नैचाल, भक्तपुर
सचिव: नैचाल कृषि सुधार बहुउद्देश्य कृषक समूह
कोषाध्यक्ष: नैचाल बाखापालन कृषक समूह

(रमित तामाडले २०६६ सालमा सुरु गरिएको आई.पी.एम. कृषक पाठशाला काउली बालीमा २४ हप्ते तालिम, ५१ दिने ग्राकृका तालिम, समूह व्यवस्थापन तालिम, च्याउखेती तालिम, फलफूल प्रशोधन स. तालिम, बाखा पालन सम्बन्धी तालिम, सेवा प्रवाह सम्बन्धी तालिम साथै विभिन्न स्थानमा तरकारी उत्पादन, सङ्कलन, सहकारिता आदि सम्बन्धीको अध्यायन-अवलोकन भ्रमणसमेत गरिसक्नुभएको छ ।

ग्रामीण कृषि कार्यालयको नैचालबाट यस भजिपा. कार्यक्रम लागू भएपछि म व्यवसायीकरणमा परिवर्तित भएको छु मेरो नयाँ जीवनको अनुभूति दिलाएको छ ।)

र उनी पनि त्यसमा सहभागी भए । यस्तो मौका मिलेकोमा उनी अत्यन्तै खुसी तथा सक्रियताका साथ सिक्दै, अगाडि बढ़दै गए । यस तालिम सँगसँगै उनले आफ्नो बारीमा पनि प्रविधिलाई अवलम्बन गर्दै गए ।

२४ हप्ते तालिम सकिनासाथ ५१ दिने ग्रामिण कृषि कार्यकर्ता तालिममा पनि उनी छानिए भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम सञ्चालन हुनुअगाडि रमित तामाङ्गले आफ्ना खेतबारीमा मकै, तोरी, धान, खेतमा १ सिजन आलु मात्र रोप्ने गरेका थिए । यस प्रकारको खेती परम्परागत तरिकाको मात्र थियो । रासायनिक मल अनियन्त्रित तरिकाले १ थरी युरिया मात्र राख्ने बानी र गोठेमल पनि अनियन्त्रित, अव्यवस्थित तरिकाले गर्न गरेको उनको भनाइ छ । आर्थिक अवस्था पनि अति नै निम्न रहेकोले र जेनतेन गुजारा चलेको अवस्थामा यस प्रकारका तालिमहरू पाएपछि खेती पद्धतिमा सुधार आएको तामाङ्ग बताउँछन् ।

त्यसपछि उनको अब जीवनको नयाँ कार्य सुरु भयो त्यो हो तरकारी खेती तालिम । अगाडि घरमा खाने तरकारी पनि रायोको सागबाहेक अरु रोपिंदैनयो भने अब उनले आफ्नो बारीमा ४ रोपनी र छिमेकीको ५ रोपनी गरी करिब ९ रोपनी जग्गामा काँक्रो, काउली, गोलभैंडा, बन्दाकोपीजस्ता तरकारी लगाएर सुरुआत गरे । तालिम पाएपछि गोठेमल सुधार, नर्सरी बेर्ना उत्पादन, तथा जैविक विषादी तयारी आदि सम्पूर्ण सीपलाई अवलम्बन गरी सोहीअनुसार अगाडि बढ्ने क्रममा ९ रोपनी जग्गामा करिब ४० हजार खर्च लागेको थियो भने १ वर्षमा उक्त रस्थानबाट तरकारीबाट १ लाख ८० हजारसम्म आम्दानी भएको थियो ।

यसरी तरकारी खेतीबाट फाइदा लिने अवसर पाएको, प्रगति गरेको देखेर उनका बुबालगायत परिवार नै खुसी तथा गौरवान्वित बनेका छन् । बुबाले पनि उनलाई जोस, हौसला बढाउन थालुभयो साथै उनले लगाएका अन्य बाली जस्तै मकै, तोरी, कोदोको पनि उत्पादन बढ्न थालेको छ, उनी भन्छन्- “अगाडि मेरो बारीको माटो पनि अलि कडा हुन्थ्यो भने हाल काम गर्न पनि सजिलो हुन थालेको छ । अहिले सुधारिएको भकारो, जैविक विषादी तयार, मुत्र संकलन र कम्पोस्ट व्यवस्थापन गरेको देख्न सकिन्छ ।” यी उत्पादित तरकारीहरूमा यिनै जैविक विषादी, कम्पोस्ट मल, गोठेमल प्रयोग भएका छन् ।

प्रभाव:

विगतमा गोठमा मलहरू अव्यवस्थित रहन्थ्यो मल बोकेर बारीमा १ महिनासम्म पनि थुप्रो-थुप्रो खुल्ला, अनि फिजाएर पनि छाडिन्थ्यो भने अहिले ती कुरा सम्पूर्ण छाडेर गोठमा तथा खेतबारीमा व्यवस्थित छोपेर राख्ने, पाकेको मल राख्ने बानी बसेको छ । साथै, रासायनिक मलको हकमा युरिया मल मात्र अनियन्त्रित तरिकाले राखिन्थ्यो ।

हाल सिफारिस गरिएअनुसार सन्तुलित मात्रामा रासायनिक मल राख्ने बानीको विकास हुनाले माटो पनि खुकुलो भई काम गर्न सजिलो बनेको छ । समय र मौसमअनुसारको मौसमी र बेमौसमी तरकारी खेतीबाली लगाउन र उपयुक्त जात छनोट गर्न सक्षम बनेका छन् । कोसेबालीका जरामा नाइट्रोजन तत्व हुन्छ भन्ने कुरा थाहा थिएन । उखेलेर फालिन्थ्यो सो बानीमा सुधार भएको छ ।

*नजानेर गाईबस्तुको मुत्र त्यक्तिकै

खोलामा बगाएर पठाइन्थ्यो त्यसबाट हजारौं पैसा खेर फालेका रहेछौं । अहिले समूह मिलेर केही गर्नुपर्दो रहेछ भन्ने भावना म लगायत मेरा साथीहरूमा जागेको छ,” तामाङ भन्छन् । समूहलाई पनि अगाडि बढाउने अनि गाउँलाई नमुना बनाउने उद्देश्यका साथ जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा समूह दर्ता गरेका छन् । सामूहिक खेती गरि समूहको कोष बढाउन २ रोपनी जग्गा भाडामा लिई सुरुआत गरेका छन् । खशी हुँदै रमित सुनाउँछन् - “मैले

र आजको काम सुरु गर्नतर्फ लागिहात्यै । अब उनको योजना भनेको यसै तरकारी खेतीलाई निरन्तरता दिने, बुद्धि गर्दै जाने (प्लास्टिक टनेलका साथ) र परिवार अनि टोल, गाउँलाई नै अगाडि बढाउने योजना र यस समूहलाई भोलि सहकारीमा अगाडि बढाउने अनि नैचाल गाउँलाई भक्तपुरको नमुना गाउँ बनाएर अगाडि बढाउने रहेको छ । यसमा उनलाई साथ साथीहरूको पनि चाहिन्छ एकलैले सकिँदैन । उनको आशय

रमितको पशुपालन र व्यवसायिक तरकारी खेती

आफूले जानेका सीप अस्लाई पनि दिने, अगाडि बढाउने, मेरो प्रगति सुनाउने बानी बसालेको छु र २ जना भाइहरू पनि अब व्यावसायिक तरकारी खेतीमा लाग्न थालेका छन् । अब मलाई बजार जान, खेती गर्न साथी भएको छ ।”

उनी भन्छन्- “पैसा कमाउन दुःख गर्नुपर्छ मैले बिहान ३ बजेदेखि उठेर नैचालदेखि भक्तपुरसम्म तरकारी बेचेर करिब ५-६ किलोमिटर बाटोमा ५०-६० के.जी. को तरकारी बोकेर करिब ७-८ बजे घर पुग्नै

रहेको छ ।

हाल उनको परिवार नै व्यस्त छन् तरकारी खेतीमा । खुसी, अनि आत्मविश्वास पनि बढेको छ । उनले घरमा गाई, बाख्ता पालन पनि गरेका छन् । व्यवस्थित बाख्ताको खोरसमेत बनाएर बाख्ता पालेका छन् । यस कार्यक्रमले मेरो नयाँ जीवनको अनुभूति दिलाएको छ । रमित भन्छन, “म यस भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रममा सहयोग गर्ने वर्ल्ड भिजन र आयोजक रिस्स नेपाललाई धन्यवाद अनि आभार प्रकट गर्न चाहन्छु ।”

कृषक पाठशालाले सिकायो

परिचय:

४२ वर्षीय पितम तामाङ, १ छोरा र १ छोरीका बाबु हुन् । २०६५-०६६ सालदेखि उनले खानका लागि धेरथोर तरकारी खेती सुरु गरेका थिए । त्यसभन्दा अगाडि तरकारी लगाउने चलन खासै थिएन । गोठेमल सुधार, जैविक विषादी भन्नेबारे थाहै नभएको बताउँछन् उनी ।

प्रभाव

पितम २०६७ सालमा वर्ल्ड भिजनको आर्थिक सहयोगमा रिम्स नेपालको भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रमद्वारा सञ्चालित आई.पी.एम. तालिम गोल्मैंडा बाली अवधिभर कृषक पाठशालामा सहभागी भए । त्यस कृषक पाठशालामा उनले धेरै कुरा सिक्न पाए । तालिम समापनपश्चात् उनले तालिमको अनुसरण गरे र १ वटा प्लास्टिक टनेल बनाए र गोल्मैंडा खेती सुरु गरे । प्लास्टिक पोखरीमा पानी सङ्कुलन गरेर सिंचाइ गरे । त्यस वर्ष उनले रु. ८०,०००/- को गोल्मैंडा बिक्री गरे । त्यसपछि उनले ०६८-०६९ सालमा ३ वटा प्लास्टिक घर बनाए र गोल्मैंडा बाली लगाए । जैविक विषादी पनि बनाएका छन् र त्यही प्रयोग गर्ने । गोठेमल सुधार गरेका छन् । हाल उनले गोल्मैंडा, भन्ता, भेडे खुर्सानी, लौका आदि लगाएका छन् ।

पितम तामाङ

स्थान: चाँगुनारायण
गा.वि.स.-५ छाप, भक्तपुर
सदस्य: श्री सेती गणेश
बहुउद्देश्य मिश्रित कृषक
समूह

(मिति २०६७ सालमा पितम तामाङले गोल्मैंडा बालीमा ६ महिने आई.पी.एम. तालिम, जैविक विषादी निर्माण, गोठेमल सुधार, नर्सरी ब्याड तयार, च्याउखेती तालिम लिएका हुन् । २०६९ सालमा उनी अगुवा कृषक भए ।)

गाउँका नमुना कृषक

परिचय:

४० वर्षीय बद्री थापाले २०६६ सालको आई.पी.एम. कृषक पाठशाला सञ्चालन हुनुभन्दा अगाडि पनि केही तरकारी खेती गरिराख्नुभएको थियो । परम्परागत तरिकाबाट र यो २०६६ सालमा आई.पी.एम. कृषक पाठशालामा सहभागी भएपछि सिकेका प्रविधिहरू सम्पूर्ण अवलम्बन गर्नुभएको छ ।

भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम अन्तर्गत तालिम लिनुभन्दा अगाडि आफ्नै पारा तथा अस्लै गरेको देखेर अव्यवस्थित तरिकाले, रासायनिक मल, विषादीको प्रयोग गरी खेती गर्ने गरेका धेरै कृषकमध्ये उनी पनि एक कृषक हुन् । रासायनिक मलको प्रयोग गर्ने प्रतिस्पर्धा चलिरहने अवस्थामै यो तालिमको सुरुआत हुन थाल्यो ।

बद्री थापा

स्थान: सिपाडोल-५ टार, भक्तपुर
सचिव: नैचाल कृषि सुधार बहुउद्देश्य कृषक समूह
कोषाध्यक्ष: श्री केदारेश्वर मिश्रित कृषक समूह

(बद्री थापाले २०६६ मा भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम अन्तर्गत सञ्चालन गरिएको आई.पी.एम. कृषक पाठशालाअन्तर्गत काउली बालीमा २४ हप्ते तालिम, समूह व्यवस्थापन तालिम, च्याउखेती तालिमका साथै विभिन्न स्थानमा तरकारी उत्पादन तथा सङ्कलन बजार व्यवस्थापन सहकारी संस्थाको कारोबारसम्बन्धीको अध्ययन अवलोकन भ्रमणसमेत गरिसक्नुभएको छ ।

यस कार्यक्रमले मेरो दूलो समस्या समाधान गरेको छ । नयाँ परिवर्तन ल्याइदिएको छ । रासायनिक मलको प्रयोगमा धेरै कम गराउने अवसर दिएको छ ।)

उनी पनि समूहमा सक्रिय भएर सहभागी भए अनि उनको खेतबारी, तरकारी तथा अन्य बालीमा रोग र कीराले अति नै सताएको अवस्था पनि यति खेर नै रहेको समयमा यस तालिमको कार्यक्रम ल्यायो । अब उनको गाउँ, खेत, बारीमा सुधार हुन सुरुआत हुन थालेको छ । उनले गोठेमल, मूत्र मल, कम्पोस्ट मलको महत्व बुझ्न थाले । प्रविधि अनुसार अगाडि बढ्न उनले गोठेमल, मूत्रमल, कम्पोस्टमल सुधार तथा व्यवस्थित प्रयोग गर्ने, जैविक विषादी बनाउने र प्रयोग गर्ने, रासायनिक मलको सन्तुलित प्रयोग गर्ने बानी अवलम्बन गरिरहेका छन् ।

प्रभाव:

“बितेका ३ वर्षहरूमा मेरो खेतीमा काम गर्न धेरै कठिन थियो । माटो कडा भइसकेको थियो । रासायनिक मल विषादीको असरले धेरै सताएको थियो । उत्पादन कम, खर्च भने धेरै बढी हुन्थ्यो तर यस प्रकारको तालिम लिने अवसर पाएपछि मेरो जीवनमा परिवर्तन हुन थालेको छ । तरकारी खेतीमा मेरो हौसला वृद्धि हुन थालेको छ । अब मौसमी तथा बेमौसमी तरकारी खेतीमा बालीअनुसारको जात समय मिलाउन, रासायनिक मलको सन्तुलित प्रयोग, रोग कीराको पहिचान गर्न सक्षम भई सोहीअनुसार अगाडि बढ्न सक्ने

बनेको छु,” थापा भन्नुहुन्छ । उहाँको करिब ५ रोपनी जग्गामा तरकारी (करेला, काँक्रो, खुर्सानी, काउली, रायोसाग, स्कुस, बोडी) खेती रहेको छ र यस प्रकारको जग्गामा वर्षेभरि समयअनुसार (मौसम) तरकारी खेती गरी वर्षमा १ लाख ९० हजारदेखि २ लाखसम्मको आम्दानी लिने गरेको उहाँको भनाइ रहेको छ, साथमा उहाँले कुखुरा, गाई, बाखा पनि पाल्दै आइराख्नुभएको छ ।

यसप्रकार यस गाउँका नमुना कृषक भनेर उनीलाई सबैले चिन्ने गर्दछन् । उनको आफूले जानेका कुरा अर्लाई पनि सिकाउने राम्रो बानी रहेको छ, तरकारीमा सन्तुलित मल र जैविक विषादी, अनि मूत्रमल प्रयोग गर्ने बानी उनको बसेको छ, उहाँहरूको कृषक समूहलाई जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा दर्ता गरी परिपक्व पनि बनाइसक्नुभएको छ । मासिक बचत आदिलाई निरन्तरता दिइराख्नुभएको छ । कुनै नयाँ खाले समस्या देखासाथ बुझ्ने र खोजी गर्ने र समस्या समाधान गरेर मात्र छाड्ने उहाँको राम्रो बानी बसेको छ ।

भोलि यस गाउँलाई प्राङ्गारिक खेतीतर्फ उन्मुख गराउने भावी योजना रहेको उहाँ बताउनुहुन्छ । अमूल्य सीप प्रदान गरिदिने सहयोगी वर्ल्ड भिजन र आयोजक रिम्स नेपाललाई उनी मुरीमुरी धन्यवाद दिन चाहन्छन् ।

लप्सी उद्योग, भक्तपुरको चिनारी

परिचय:

४५ वर्षीय सुदन महतले यस वर्ल्ड भिजन र रिम्स नेपालले सञ्चालन गरेको भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम अन्तर्गतको काउली बालीमा आई.पी.एम. र आलु बालीमा आई.पी.एन.एस। तालिम लिई अगाडि बढ्दै गर्ने क्रममा एक गाउँ एक उत्पादन अन्तर्गतको भक्तपुर जिल्लालाई चिनाउने लप्सी क्षेत्र अन्तर्गत पाइला अगाडि बढाए। त्यस्तै उनले च्याउ खेती पनि नगरेका होइनन्। च्याउखेती (कन्ये तथा गोब्रे) च्याउ खेती प्रविधिमा उनको राम्रो सीप विकास भइसकेको छ।

त्यस्तै लप्सी तथा अन्य फलफूलका विविध प्रशोधन, तरकारी र अचार सम्बन्धी पनि ज्ञान, सीप लिई पाई पोख्त भइसक्नुभएको छ। लप्सी उद्योग सञ्चालनका निमित्त उहाँले श्री श्रृजनशील लप्सी उद्योग नामाकरण गरी जिल्ला घरेलु तथा

सुदन महत

स्थान: नखेल गा.वि.स. वडा नं. ६ ढुङ्गाडोल

सचिव: नैचाल कृषि सुधार बहुउद्देश्य कृषक समूह

कोषाध्यक्ष: श्री केदारेश्वर मिश्रित कृषक समूह

(सुदन महतले २०६६ सालमा वर्ल्ड भिजन र रिम्स नेपालको साफेदारीमा सञ्चालन गरिएको भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रमबाट लप्सीको क्यान्डी, माडा, अचार, फलफूलका जाम, जेली स्ववास, जुस तयार पार्ने तथा जैविक विषादी, सुख्म तत्त्व तयार पार्ने, कम्पोस्टमल, गोठेमल व्यवस्थापनसम्बन्धी साथै आई.पी.एम. समूह व्यवस्थापन च्याउ खेतीसम्बन्धी गरी भन्डै एक दर्जन जिति तालिम हासिल गरिसक्नुभएको छ। त्यस्तै तरकारी फलफूल प्रशोधन तालिम पनि लिनुभएको छ।)

यस जिल्लालाई चिनाउने अवसर मैले पाएको छु। मेरो जीवनमा परिवर्तन यसले नै गराएको छ।

साना उद्योग कार्यालयमा दर्ता गराई अगाडि बढ्न थाल्नु भएको छ । यस उद्योगको उहाँ अध्यक्षसमेत हुनुहुन्छ । त्यस्तै हाल उहाँलाई यस भेगको अगुवा दुग्ध उत्पादक कृषकमा सबैले सबैले चिन्छन् । सुदन महत नाम लिनेबित्तिकै सबैले अति नै परिश्रमी र यस जिल्लाकै उदाहरणीय व्यक्ति भनेर चिन्दछन् । उहाँको परिवारमा ५ जना सदस्य छन् ।

प्रभाव:

महत भन्नुहुन्छ- “परम्परादेखि चलिआएको खेती प्रविधिमा नै हामी विश्वास राखी अगाडि बढ्दै थियाँ, धेरै रासायनिक मल, विषादीको प्रयोग गरिन्थ्यो । हाम्रो माटो पनि बिग्रिसकेको थियो, हामीलाई खेती सम्बन्धी कुनै पनि ज्ञान, सीप थिएन । २०६६ सालमा वर्ल्ड भिजन र रिम्स नेपाल यस गाउँमा भित्रियो । त्यसपछि म आफै अग्रसर भएर धेरै तालिम, सीप लिने कुरोमा अगाडि बढँ र सोहीअनुसार ती सिकेका सीपहरूलाई व्यवहारमा पनि उतार्दै गएँ । हाल मेरो खेतबारीमा रासायनिक मल सन्तुलित मात्रामा मिलाएर थोरै प्रयोग गर्दछु । विषादी भने जैविक मात्र प्रयोग गर्न गरेको छु ।” त्यस्तै माटोको गुणस्तर मापनका निमित्त माटो परिक्षण गरियो र सो सुधारकालागी कृषि चुना प्रयोग गरियो । यसले गर्दा माटोको गुणस्तरमा वृद्धि भएको पाइन्छ ।

तालिम प्राप्त गरेपछि वर्ल्ड भिजन र रिम्स नेपालबाट सोलर, गुदी निकाल्ने मेसिन, क्रेटहरू, भाँडाकुँडा लगायतका धेरै सहयोग पनि प्राप्त भयो र यस प्रकारको

सहयोगबाट हामीमा उत्साह थपियो त्यसपछि हामीले तुरुन्तै सात जना कार्यसमितिको लप्सी उद्योग स्थापना(२०६७) गरेको कुरा खुशी हुँदै बताउँछन् सुदन महत ।

काठमाडौं, धादिङ र चितवनमा कृषि मेला प्रदर्शनीमा उद्योगका उत्पादन परीक्षणका निमित्त पुन्याइ सकिएको छ । यस लप्सी उद्योगले हाल उत्पादन गरेका परिकारहरू अचार, क्यान्डी, माडा, पाँउ, जाम, जेली, स्क्वास, जुस, खट्टु छन् । उहाँ भन्नुहुन्छ- “ अहिले हामीले यस मौसममा करिब ५० के.जी. धुलो, ९०० के.जी. गुदी र १०० के.जी. माडा संरक्षण गरिराखेका छाँ । बजारको मार्ग हेरेर उत्पादनका निमित्त राखेका हाँ । अर्को सालदेखि छिमेकी जिल्ला काभ्रेको नजिकैको गाउँ, भक्तपुरको सिपाडोलका गाउँबाट पनि लप्सी खपत गरी यस उद्योगको विस्तार गर्ने योजना रहेको छ ।” लप्सी उद्योगबाट हालसम्म धेरै फाइदा लिने हिसाबले व्यवस्थित गर्न सकिएको छैन । यस लप्सी उद्योगसँगै गाई फार्म वरिपरि तरकारी खेती गरी गाउँलाई नमुना क्षेत्र बनाउने सोच रहेको उहाँ बताउनुहुन्छ ।

लप्सीको करिब १००० जति बिरुवाको नर्सरी पनि स्थापना गरेको र अब बढाउँदै जाने योजना भएको उहाँको भनाइ छ । यस लप्सी खेती र लप्सीको परिकारले गर्दा यस भक्तपुर जिल्लाको चिनारी गराएको छ । साँच्चै यस प्रति धेरै गर्व लागेको उहाँ भन्नुहुन्छ । धेरै जनाको सीप वृद्धि गराई एउटा जीवन नै परिवर्तन गराइदिने संस्था वर्ल्ड भिजन र रिम्स नेपाललाई उहाँ विशेष आभार व्यक्त गर्नुहुन्छ ।

अरुलाई सिकाउन पाउँदा खुसी छु

परिचय :

कासुलाले सम्पूर्ण सहभागीहरूभन्दा अगुवा बनेर कृषक पाठशालामा सिक्नुभन्दा अगावै तरकारी खेतीमा बानी परेका थिए भने यो तालिम लिएपछि प्लास्टिक टनेल राखेर गोलभेडा खेती गर्न सुरुआत गरी अगाडि बढ्न थालेका छन् ।

भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम सञ्चालन हुनुअगाडि कासुलाको रासायनिक मल नराखी, विषादी नराखी कुनै पनि बाली फलाउन सकिँदैन भन्ने धारणा थियो भने त्यहाँका सम्पूर्ण कृषकहरूमा सोही धारणा थियो । केही समय त उत्पादन बढेको थियो तर लामो समयसम्म राख्न सकिँदैन थियो । केही समयपछि उत्पादन घट्न थालेको भन्ने उहाँको भनाइ थियो र विभिन्न रोग,

नारायणप्रसाद कासुला

स्थान: नखेल गाविस. वडा नं. -२, भक्तपुर

कोषाध्यक्ष: श्री गणेश बहुउद्देश्य मिश्रित कृषक समूह नखेल-२ भक्तपुर

(नारायणप्रसाद कासुलाले २०६७ सालमा वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल र रिम्स नेपालको साफेदारीमा सञ्चालित भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम अन्तर्गत आइ. पी. एन. एस. कृषक पाठशालामा सहभागी बनेर गोलभेडा बालीमा तालिम लिनुभयो । सोही कार्यक्रमबाट प्रदान गरिएको च्याउ खेतीसम्बन्धीको तालिम, रोग किरा व्यवस्थापन र तरकारी खेती अवलोकन भ्रमणसमेत गरी सक्नुभएको छ ।)

गएको २ वर्षमा मेरो जग्गामा ५० प्रतिशत रासायनिक मलको प्रयोग घटेको छ । मेरो जीवनमा आमूल परिवर्तन नै आएको छ । मेरो सीप ममा मात्र सीमित रहँदैन । यो सीप दिने दाता वर्ल्ड भिजन र रिम्स नेपाल हुन् ।

कीराको प्रकोप बढ्दै गएका कारण समस्या पर्न थालेको थियो उनको भनाइ रहेको छ ।

जब रिम्स नेपालले यस गाउँमा कृषक समूह गठन गरी कृषक पाठशालाको सुरुआत गरी अगाडि बढाउन सहयोग गन्यो । म पनि सक्रिय भएर अगाडि बढेको छु । मैले यस वर्ष आठ आना जग्गामा टनेल राखेर गोलभैंडा खेती गरेको छु जसमा लगानी रु .५००० लागेको छ कसुला भन्नुहुन्छ ।

“असार सुरुदेखि साउन सुरुसम्म रु १२ हजारसम्मको बिक्री गरेको छु, अब त्यति जति पक्कै बिक्री गर्नुजस्तो लागेको छ । मैले कुरिलो खेती पनि करिब ६ आना जग्गामा गरेको छु, जसमा करिब २ हजार रुपैयाँ जति खर्च लागेको र रु ११ हजारसम्मको बिक्री गरेको छु । यी कुरिलो र गोलभैंडा खेतीमा मलाई मेरो परिवारले पनि साथ दिने गरेका छन् र जैविक मल, विषादी बनाउने तरिका समूहका अन्य साथीहरूलाई पनि सिकाउने बानी मलाई परेको छ । म अरूलाई सिकाउन पाएको दिन अति खुसी हुन्छु, यो मेरो विशेषता हो” कसुला भन्नुहुन्छ ।

प्रभाव :

“बितेका २ वर्षमा मेरो जग्गामा रासायनिक मल सन्तुलित स्थमा प्रयोग हुन थालेको छ र करिब ५० प्रतिशतले घटेको पनि छ । सो प्रयोग व्यवस्थित र सुरक्षित स्थमा गर्ने बानीको विकास भएको छ पहिले मन लाग्दो किसिमले एक थरी मल अनि अन्जानमा विषादीको धैरै प्रयोग गरिन्थ्यो भने हाल विषादी पनि जैविक नै बनाएर प्रयोग गर्ने बानीको विकास भएको

छ । मेरो खेती प्रविधिमा धैरै परिवर्तन आएको छ, मैले तरकारीका बिरुवा आफैले उत्पादन गर्ने गरेको थिइनै, हाल आफूले लगाउने सम्पूर्ण तरकारी (काउली, बन्दाकोपी, गोलभैंडा, कुरिलो, प्याज, रायो भन्टा, खुर्सानीको) का बिरुवा आफैले तयार पारी रोजे गरेको छु । ममा धैरै परिवर्तन आएको छ” कसुला भन्नुहुन्छ ।

“साँच्चै भन्नुपर्दा, मेरो जीवनमा आमूल परिवर्तन नै आएको छ । यो देन वर्ल्ड भिजन र रिम्स नेपालको हो भन्दा अत्युक्ति नहोला” उनी भन्छन् । आफ्नो वरिपरिबाट स्रोत जम्मा गरी जैविक विषादी बनाउने, कम्पोस्ट मल बनाउने र प्रयोग गर्ने राम्रो बानी बसालेको छन् र यसले गर्दा माटो, आफ्नो परिवारको साथै अस्को स्वास्थ्य नविगार्न एउटा राम्रो धर्मको पनि माध्यम बनेको कुरा बताउछन् नारायण प्रसाद कासुला । गोलभैंडा खेतीमा हाँगा काट्ने एक महत्वपूर्ण प्रविधि पनि सिक्ने अवसर पाएँ ।

हाम्रा खेतबारीका बालीमा लाग्ने कीराहरूको पहिचान गरी शत्रु र मित्र छुट्याउन सक्ने मलाई यस कार्यक्रमले गरायो यो मेरो सौभाग्य रहेछ । यस कुरालाई म कहिल्यै पनि भुल्न सकिदैनै । तालिममा मैले बोटबिरुवाको खाद्यतत्वहरूको चिनारी पनि बुझ्ने अवसर पाएको छु, उहाँ भन्नुहुन्छ । मैले सिकेका यी सीप ममा दिने दाता भनेको वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल र रिम्स नेपाल हो । यो सीपलाई सदैव निरन्तरता दिने प्रण गरेको छु, उहाँ भन्नुहुन्छ । मलाई यत्रो सीप प्रदान गर्ने दातामा लाखाँलाख धन्यवाद व्यक्त गर्दछु र म आभार पनि व्यक्त गर्दछु, भन्नुहुन्छ नारायणप्रसाद कासुला ।

आयस्तर बढाउने सपना

परिचय:

३४ वर्षकी रमा थापा सिपाडोल-७ मा गठन भई जिल्ला कृषि विकास कार्यालय भक्तपुरमा दर्ता भई अगाडि बढेको श्री मनकामना कृषक समूहको अध्यक्ष तथा यसै वडाकी एक अगुवा कृषक पनि हुन् । उनको परिवारमा ७ जना सदस्यहरू रहेका छन् । वर्ल्ड भिजनको आर्थिक सहयोग र रिस्स नेपालको आयोजनामा सञ्चालन गरिएको कृषक पाठशालामा सहभागी हुनुभन्दा अगाडि मकै, धान, गङ्हु, कोदो जस्ता बाली लगाई जीविका चलाइराखेकी रमा थापाले यस प्रकारका तालिम प्राप्त गरेपछि तरकारी खेती सुरुआत गरी अगाडि बद्न थालेकी छिन् ।

उनले गोठेमललाई व्यवस्थित गरी राख्न थालेकी छिन् । त्यस्तै कम्पोस्ट मल बनाइराख्ने र आवश्यकता परेका बेलामा प्रयोग गर्न थालेकी छिन् । त्यस्तै जैविक विषादी बनाएर प्रयोग गर्ने बानी बसालेकी छिन् । पहिले तरकारी धेरै जस्तो किनेर खाने गरेकी रमा थापाको परिवारमा अब बजारमा बिक्री गर्नतर्फ सुरुआत भएको

रमा थापा

स्थान: सिपाडोल गा.वि.स.
वडा नं. ७, भक्तपुर

(२०६७ सालको कृषक पाठशालामा आईपीएम. सम्बन्धी तालिम, समूह व्यवस्थापनसम्बन्धी तालिम, आईपीएन.एस. तालिम, च्याउ खेती सम्बन्धी तालिम तथा तरकारी खेतीबारेको अध्ययन-अवलोकन भ्रमणसमेत गरेकी छिन् ।)

यस गाउँलाई तरकारीले हराभरा बनाई सबैको आयस्तरमा वृद्धि गर्न मेरो सपना रहेको छ ।

बारी छर्नका लागि तयार गरिएको जैविक विषादी

रसाको तरकारी बारी

घामपानीबाट जोगाउन प्लास्टिकले ढाकिएको गोठेमल

छ । यस पटकको सिजनमा ₹ ७०००- सम्म तरकारी बिक्री हुन्छ ।

प्रभाव:

भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम अन्तर्गता तालिमहरू लिएपछि उनको खेतबारीमा लगाएको बालीको उत्पादनमा वृद्धि भएको छ र उनको जीवनमा परिवर्तन आएको छ । रसा थापाले रासायनिक मल र विषादीको प्रयोगमा धेरै सुधार गरेकी छिन् । उनी भन्छन् “जैविक विषादीमा विश्वास छ मलाई सोही प्रविधिलाई निरन्तरता दिने बचन दिन्छु” ।

उनी आफुसँग भएका सीपहरू आफ्ना छिमेकी तथा साथीहरूलाई बाँड्ने गर्छिन् । साथीहरूलाई पनि आफु जस्तै अगाडि बढाउनुपर्दछ भन्छन् । “राम्रो कामलाई विस्तार गर्नुपर्दछ । यस गाउँलाई नै तरकारी खेतीले हराभरा बनाई नमुना गाउँ बनाउने, सबैको आयस्तरमा सुधार ल्याउने मेरो सपना रहेको छ । यो सपनालाई साकार पार्न म निरन्तर मिहिनेत र परिश्रम गरी छिटोभन्दा छिटो साकार पार्न प्रयत्नरत रहनेछु” उनी थष्ठिन् । यस किसिमबाट आफुलाई यहाँसम्म पुऱ्याउन सहयोग गर्नुहोने सहयोगी संस्था वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल र रिम्स नेपाललाई लाखौँलाख धन्यवाद टक्र्याछिन् र यस्तो सहयोगको अपेक्षा भविष्यमा पनि होस भन्ने चाहन्छन् ।

खेतीबाट कदम बढाउदै...

परिचय :

३५ वर्षिया रञ्जिताको परिवारमा श्रीमान् , सासु - ससुरा, देवर - देवरानी र बाल बच्चाहरू जम्मा ८ जना छन् । उनको ५ रोपनी जग्गा मध्ये २ रोपनी खेत र ३ रोपनी बारी छ । उनलाई खेतीमा सम्पूर्ण परिवारले सहयोग गर्ने गरेका छन् । अधिको कृषि प्रणाली परम्परागत र निर्वाहमुखी तवरबाट गर्दथ्यो भन्छन् रञ्जिता महत । विगतमा बारीमा लगाइने तरकारीहरूलाई बजारसम्म पुऱ्याउने बिक्री वितरण गर्ने प्रचलन त्यति नभएको पनि महत सुनाउँछिन् । भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम अन्तर्गत सञ्चालित कृषक पाठशालामा सहभागी भई विभिन्न व्यवसायिक तरकारी उत्पादनका विषयमा ज्ञान हासिल गरिन् । हाल उनले खुर्सानीको व्यवसायिक खेती गर्न थालेकी छिन् । उनलाई परिवारको पनि राम्रो सहयोग मिलेको छ ।

रञ्जिता महत

स्थान: निखेल - ०१

कोषाध्यक्ष : श्री पञ्चमुखी प्रगतिशील महिला कृषक समूह

(कृषक पाठशालामा आईपी.एम. सम्बन्धी तालिम, समूह व्यवस्थापनसम्बन्धी तालिम, आईपी.एन.एस. तालिम, गोठेमल सुधार तालिम तथा व्यवसायिक तरकारी खेतीबारेको अध्ययन-अवलोकन भ्रमणसमेत गरेकी छिन् ।)

यस गाउँलाई तरकारीले हराभरा बनाई सबैको आयस्तरमा वृद्धि गर्ने मेरो सपना रहेको छ ।

रञ्जिताको खुसानी बारी

तरकारी गोड्डै रञ्जिता

प्रभाव :

विगत ३ वर्ष अघि भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रमद्वारा सञ्चालित कृषक पाठशालामा सहभागी भई व्यवसायिक खेती गर्न प्रेरणा मिलेको बताउँछिन् । उनले रु ५,००० खर्च गरी आफ्नो ५ रोपनी जग्गामा खुसानी खेती शुरू गरेकी छिन् र यस खेतीबाट ४०-५० हजार रुपैयाँ मुनाफा हुनसक्ने आशा गरेकी छिन् । उनले आफ्नो सम्पूर्ण जग्गामध्ये २ रोपनीमा प्रांगारिक तरीकाले खेती गरेकी छिन् । उक्त खेतीमा सफल भएमा उनले आफ्नो सम्पूर्ण जग्गामा सो खेती विस्तार गर्ने सोच बनाएको कुरा पनि बताइन् । हाल उनी यस कार्यक्रममा आवद्ध भई विभिन्न खालका कृषक तालिम तथा भ्रमणहरू गरी आफ्नो ज्ञान, सीप र क्षमता अभिवृद्धि गरेकी छिन् र यसलाई उनले आफ्ना छिमेकीहरूलाई समेत साट्ने र सिकाउने गरेकी छिन् । आफ्नो समूहको कोष व्यवस्थापन तथा समूह विकास एवम् सदृढीकरण गर्न समेत सक्ने भएकी छिन् । यस कार्यक्रमबाट आफुमा आँट र आत्मविश्वास बढेको कुरा रञ्जिताले बताइन् । त्यसकारण रिम्स - नेपाल र वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाललाई हृदयदेखि नै धेरै - धेरै धन्यवाद दिन चाहन्छिन् ।

वर्षभरिको मिहिनेत र पसिना संरक्षण गर्न जानेका छाँ

रमा थापा, अध्यक्ष मनकामना कृषक समूह, सिपाडोल गा.वि.स.

यो वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल र रिम्स नेपालको देन हो । यो अभियान अनि भक्तपुर जिल्ला सिपाडोल गा.वि.स. वडा नं. ७ का मनकामना कृषक समूहको इच्छा, चाहाना रहेको छ । हामीले बलराम सरसँग हामीलाई आई.पी.एम. तालिम भएमा धेरै राम्रो हुन्थ्यो भनेर र सरले हाम्रो कुरालाई मनन गरेर अफिसमा प्रस्ताव राखेका थिएँ । प्रस्ताव राखी ३ दिनको तालिम हाम्रो गाउँमा सञ्चालन गराउनुभयो । हामी यसै समूहका २५ जना सहभागी जम्मा भएर सक्रियताका साथ सिक्न अग्रसर बनेका छाँ र हामीले हाम्रै गोठेमललाई व्यवस्थापन गरेका छाँ ।

हाम्रा खेतबारीको माटोको मुटु भनेको यही मल रहेछ, साथै गाईबस्तुको गहुँतको पनि त्यतिकै महत्व रहेछ । यी कुरा सुन्दाखेरी त हामी सबै छक्क परेका छाँ । साँच्चै नै हामीले वर्षभरि मिहिनेत गरी खेतबारीलाई मल चाहिन्छ भनी गाईबस्तु पाल्ने, पत्कर, सोतर गर्ने गरेको दुःख-पसिनालाई उडाएर, बगाएर खेर फाल्ने गरेका रहेछाँ । अब जान्ने, सिक्ने महत्वपूर्ण अवसर मिलेको छ भन्नुहुन्छ समूहका साथीहरू ।

हामीबाटै सुरुआत गर्नुपर्छ भनी हामी लागिपरेका छाँ । अब केही न केही गरेर अगाडि बढ्नुपर्छ भनी हामीले समूहलाई पनि परिपक्क बनाउँदै लगेका छाँ । जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा दर्ता गराएर मासिक भेला, छलफल तथा हितकोष जम्मा गर्ने समय समेत तोकेका छाँ । सोहीअनुसार अगाडि बढ्ने सुरुआत गरेका छाँ । अहिले तत्काल रमा थापा, मीरा, गोमा, रेखा, कविता, निर्मला थापाबाट गोठेमलको व्यवस्थापन गर्न सुरुआत अनि मुत्रको सङ्कलन र व्यवस्थापन गर्न थालेका छाँ । अब हामीले व्यावसायिक तरकारी खेतीमा पनि सुरुआत गर्न योजना बनाएका छाँ । यसरी हामीले सिकेका कुरा व्यवहारमा उतार्न थालेका छाँ ।

भविष्यमा तरकारी खेतीले यस बस्तीका खेतबारी हरियाली बनाउने तथा आयआर्जनमा सुधार गरी सुखी जीवन जिउने हाम्रो सामूहिक योजना रहेको छ । त्यस्तै मलको गोठदेखि खेतबारीसम्म व्यवस्थापन गर्न सक्नुपर्ने रहेछ अनि मात्र केही वर्षमा क्रमैसँग रासायनिक मलको कटौती गरी प्राङ्गारिक खेतीतर्फ उन्मुख हुन सकिन्छ भन्ने कुरा जान्ने मौका मिल्यो र हाम्रो इच्छा, अनि चाहाना पनि यही नै थियो ।

अब सिपाडोल - ७ लाई प्राङ्गारिक क्षेत्र बनाउनेतर्फ हाम्रो पहिलो पाइला अगाडि बढ्नेछ भने दोस्रो तरकारी व्यवसायमा हुनेछ । त्यस्तै च्याउखेतीको व्यवसाय पनि २-३ जना साथीहरूले रोज्ञुभएको छ । हामीलाई जीवनमा अति आवश्यक व्यावहारिक ज्ञान, सीप सिक्ने अवसर मिलेको छ । सो अवसर सुजना गराइदिने वर्ल्ड भिजन र रिम्स नेपाललाई हृदय देखि नै धन्यवाद दिन चाहन्छौ ।

गोठ सुधार कार्यक्रमले परिवर्तन

गणेशकुमार श्रेष्ठ, कृषि प्राविधिक

भक्तपुर जिल्लामा रहेको सुडाल गा.वि.स. एउटा पहाडी क्षेत्रको गा.वि.स. हो । यस गा.वि.स. मा बाहुन, क्षेत्री, नेवार र अन्य जनजातिको बसोबास रहेको छ । सुडाल गा.वि.स. वडा नं. ६, ७ र ८ मा १५ घरधुरीलाई वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल, भक्तपुर क्षेत्र विकास कार्यक्रमको आर्थिक सहयोगमा स्रोत पहिचान तथा व्यवस्थापन समाज (रिम्स) नेपालको साभेदारीमा भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रम अन्तर्गत समूह गठन गरी १५ वटा पाडी वितरण गरिएको थियो ।

जिल्ला पश्च सेवा कार्यालय भक्तपुरको प्राविधिक सहयोगमा समय-समयमा मासुमा लाग्ने रोग सम्बन्धी तालिमले सो समुदायलाई पशुपालनमा ठूलो मद्दत मिलेको छ । यस समूहलाई नमुना समूह बनाउनका लागि २०६९ असारमा गोठ/टाट्नो सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो । गोठ/टाट्नो सुधार कार्यक्रममा बस्तु बाँध्ने ठाउँमा खस्तो प्लास्टर गर्ने, नाली बनाउने, गहुँतलाई पाइपद्वारा बाहिर निकाली ढ्रममा सङ्कलन गर्ने र बाली-बिरुवामा प्रयोग गर्ने, गोबर र्यासमा प्रयोग गर्ने, जैविक विषादी बनाईन प्रयोग गर्ने तथा गोठेमल सुधार गर्ने गरिएको छ । साथै भित्र गोठमा हावा छिर्न र प्रकाशका लागि भ्यान्टिलेसन बनाउने गोठेमलको खाद्यतत्व बचाउन सबै सदस्यले अनिवार्य छाप्रोको व्यवस्था गर्न गरेका छन् ।

यस कार्यक्रम सञ्चालनमा आएपछि कृषकहरूमा खुसीको दिन आएको छ । भकारो सोरी रहनु नपर्ने, चौपायालाई हिलो नहुने, सफा हुने र गन्ध नआउने हुँदा पशु स्वस्थ र फूर्तिलो देखिएको छ । कार्यक्रम सञ्चालन हुनुपूर्व कृषकहरूले परम्परागत तरिकाले पशुपालन गरिरहेका थिए । बस्तुलाई हिलोमा राख्ने, बस्तु फोहोरी हुने, फोहोरले गर्दा लामखुट्टे र फिँगाले टोक्ने, गन्धले उकुस-मुकुस हुने, श्वास फेर्ने समेत गाहो हुने । फोहोरले गर्दा पशुलाई छालाजन्य रोग बढी लाग्ने गर्दथ्यो । जस्ति खुवाए पनि पशु नफस्टाउने । दूध दुहुन बस्दा बस्तुको पुच्छरले हिलो छ्यापेर लुगा सबै फोहोरी बनाइदिने गर्दथ्यो । अब ती सबै समस्याहरूबाट मुक्त भएका छन् कृषकहरू अन्य छिमेकीहरूले पनि यस कार्यक्रमको अनुसरण गर्न थालेका छन् ।

गोठ सुधारका लागि वर्ल्ड भिजन, रिम्स नेपाल र समुदायको संयुक्त अनुगमन

भक्तपुरको चिनारी लप्सी उद्योग

बलराम सापकोटा, कृषि प्राविधिक

भक्तपुर जिल्लामा एक गाउँ एक उत्पादन कार्यक्रम अन्तर्गत लप्सी बालीको प्रवर्द्धन गरिएको छ । यस जिल्लाका नंखेल - ०६ का कृषकहरू मिलेर जि. कृ. वि. का. मा सिर्जनशील बहुउद्देश्यीय कृषक समूह दर्ता गरेका थिए । यस समूहलाई अध्यक्ष सुदन महत र उपाध्यक्ष बच्चुराम थापाको सक्रियतामा सिर्जनशील लप्सी उद्योगको रूपमा दर्ता गरिसकेका छन् ।

भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रमबाट सहयोग स्वरूप सोलार ड्रायर मेसिन, गुदी पेले मेसिन तथा लप्सीबाट तयार गर्न सकिने विभिन्न परिकार बनाउने तालिम प्राप्त गरेपछि वि.सं. २०६७ साल असार १५ गतेबाट लप्सीका परिकार बनाउन शुरू गरिसकेको छ । यस उद्योगबाट उत्पादित परिकारहरू काठमाडौं, धादिङ र चितवनमा कृषि तथा औद्योगिक मेलाहरूमा प्रदर्शन गरी भक्तपुरको चिनारीको रूपमा प्रवर्द्धन गराउन सफल भएको छ ।

यस उद्योगले हाल बजारमा लप्सी पाउडर, लप्सी क्याण्डी, जाम, जेली, पाउँ, जुस, मार्मलेट बिक्री वितरण गर्दै आइरहेको छ । भक्तपुरका अन्य गा. वि. हरू तथा यसका छिमेकी जिल्लाहरूमा फलेको लप्सीहरू ल्याएर यसको प्रशोधन गरी उत्पादन बढाउने तथा सम्भावित अन्य गा. वि. स. तथा वडाहरूमा लप्सीको क्षेत्र विस्तार गर्ने यस उद्योगको भावि योजना रहेको छ । यसले गर्दा

भक्तपुर जीविकोपार्जन कार्यक्रमको सहयोगबाट
सञ्चालित लप्सी उद्योग

रोजगारीका अवसरहरू सृजना भएको छ र यसका साथसाथै खाडी मुलुकहरूमा सस्तो श्रममा जाने स्थानीय युवाहरूलाई रोक्न मद्दत पुगेको कुरा यस उद्योगका अध्यक्ष सुदन महत बताउँछन् ।

Humanitarians Trust for Children Nepal

Gatthaghār, Thimi – 15, Ph# 01-6635975/6638454
www.htcnepal.org, Info@htcnepal.org

Humanitarians' Trust for Children Nepal is a non-profit, non-governmental organization that works to improve the living conditions of the disadvantaged children of Nepal.

Our Mission

Our mission is to provide educational and development opportunities for deprived children, women, and communities in Nepal, enabling them to gain new skills to improve their lives.

Our Vision

We envision a world in which all children are able to develop their full potential in societies that respects their Rights.

The Main Goal: To protect the rights of the children through solid and sustainable actions that lay the foundations for a better future for our children.

Objectives

Children are the main beneficiaries of the project. The project aims to:

- To provide sponsorship for a formal education at the Little Blooms School.
- To raise the literacy levels of the adult groups of the deprived communities.
- To promote awareness among the guardians of the children regarding health and education and involve the participation of the communities for their own development.
- To promote attitudes, values and knowledge that allows a social transformation, in order to fight poverty, discrimination and such social evils.
- To cooperate with other organizations and work on social projects that shares our goal.

Activities Carried out:

The following activities have been carried out in past years:

- Skill Development Trainings like pickle making, soap making, incense making & Knitting Training to the guardians of the sponsored children.
- Adult literacy & post literacy training in the VDCs of Bhaktapur District.
- Peace education program in 52 schools of 13 district in western, mid-western and far-western regions covering the 13 districts of Banke, Bardiya, Surkhet, Dang, Salyan, Pyuthan, Kanchanpur, Kailali, Dadeldhura and Doti.

Ongoing Activities

The following activities are being carried out:

- School level education at The Little Blooms School to under-privileged children through sponsorship from Global Humanitaria/Spain.
- Regular health check up that includes The general health, Eye and dental check up.
- Skill development trainings (Beautification training) to the guardian of the sponsored children & others to uplift their economic status.
- Public School Support Project in 28 public schools of Bhaktapur district for the quality education and capacity enhancement of the teachers & SMC members.
- Brick Kiln Education Project at Tathali VDC, Bhaktapur.

एचटिसी नेपाल

सफलताको कथा

प्रगतिपथमा डोलेश्वर नि.मा.वि.

सिपाडोल गा.वि.स. वडा नं ६, भक्तपुर

सिपाडोल गा.वि.स. वडा नं ६ मा अवस्थित श्री डोलेश्वर नि. मा. वि.को २०४८ माघ १६ गतेका दिन विधिवत स्थमा सोही ठाउँमा अवस्थित डोलेश्वर महादेवको नामबाट सोही मन्दिरको पुरानो पाटीमा उट्घाटन भई कक्षा सञ्चालन भएको थियो । यसको स्थापना कालमा कक्षा सञ्चालन गर्न आवश्यक प्रशासनिक खर्च एवम् शिक्षक पारिश्रमिकको व्यवस्था गर्न जिल्ला वन कार्यालय, भक्तपुरसँगको समन्वयमा मन्दिरकै हातामा नर्सरी राखी सोको बित्री-वितरणबाट प्राप्त रकमबाट गरिएको थियो ।

स्थानीय समाजसेवी तुलसीप्रसाद तसिजूबाट निःशुल्क प्रदान गरिएको जग्गामा भूकम्प पीडित तथा पुनः निर्माण आयोजना, प्लान इन्टरनेशनल नेपाल, डोलेश्वर मन्दिर संरक्षण समिति, जिल्ला विकास समिति जिल्ला शिक्षा कार्यालय, गा.वि.स, वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल भक्तपुर र Solidarity Infants Nepal, Reius France को सहयोगबाट पक्की भवन निर्माण गरी हाल बाल कक्षादेखि कक्षा ७ सम्म सञ्चालन हुँदै आइरहेको छ । हाल विद्यालयमा दरबन्दी, निजी स्रोत र राहत गरी ९

जना शिक्षक कार्यरत छन् भने ९८ जना विद्यार्थी अध्ययनरत छन् ।

बाल विकास समाज, शैक्षिक स्रोत विकास केन्द्र, देवीमा कुञ्जजस्ता विभिन्न सामाजिक संघ संस्थाबाट विद्यालयको शैक्षिक विकासका लागि विभिन्न तरिकाले सहयोग हुँदै आइरहेको छ । साथै HTC Nepal ले विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर वृद्धि गराउने उद्देश्यका साथ विगत ४ वर्षदेखि सञ्चालन गर्दै आइरहेको भक्तपुर शिक्षा कार्यक्रम अन्तर्गत सामुदायिक विद्यालय सहयोग परियोजनाअन्तर्गत शिक्षकहरूलाई बालकेन्द्रित शिक्षण सिकाइ प्रक्रियासम्बन्धी तालिम, विद्यालय व्यवस्थापन समिति एवम् शिक्षक अभिभावक संघका पदाधिकारीहरूलाई विद्यालय व्यवस्थापनसम्बन्धी तालिम, कक्षा सुधारका लागि शैक्षिक र भौतिक सामग्री वितरण, शिक्षण सिकाइका लागि आवश्यक शैक्षिक सामग्री उपलब्ध भएको विद्यालयका प्रधानाध्यापक वीरेन्द्र कायस्थ बताउनुहुन्छ ।

विद्यालय व्यवस्थापन समिति एवम् शिक्षक अभिभावक संघका पदाधिकारीहरूलाई दिइएको तालिमले विगतका वर्षहरू भन्दा तुलनात्मक स्यमा धैरै सक्रियता बढेको पाइन्छ । समय समयमा बैठक एवम् विद्यालयका विभिन्न कार्यक्रममा सक्रिय सहभागीता जनाएको पाइन्छ । तालिम नलिंदा जिम्मेवारी वहनका बारेमा थाहा नभएको जस्तो थियो भने तालिमले गर्दा धैरै नै जिम्मेवारीको बोध भएको पाइएको छ । शिक्षकहरूका अनुसार विद्यालय व्यवस्थापन समिति (वि.व्य.स) र शिक्षक अभिभावक संघ (शि.आ.स.) तालिमपछि विद्यालयले कसरी राम्रो व्यवस्थापन गर्ने र शैक्षिक गुणस्तरमा वृद्धि गराउने भने कुरामा धैरै नै चासो र सक्रिय बनाई विद्यालयको गतिविधिका साथै बालबालिकाहरूका शैक्षिक, व्यवहार, आचरण

आदिका प्रगतिबारे बढी कसरी सहभागी गराउने भन्ने कुरामा व्यवस्थापन पक्षबाट धैरै नै चिन्तन-मनन बढन थालेको देखिन्छ ।

बालकेन्द्रित शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा आधारित रहेको शिक्षक तालिमले शिक्षकको क्षमतामा वृद्धि भएको, शैक्षिक सामग्री प्रयोग गरेर सिकाइ गर्न सजिलो भएको शिक्षकहरू बताउँछन् । तालिममा सिकेका कुराहरू विद्यालयमा सहकर्मी साथीहरूसँग आदान-प्रदान गर्नुपर्छ र ती कुराहरू कक्षाकोठामा वा शिक्षण सिकाइमा प्रयोग गर्नुपर्दै रहेछ भन्ने सोचको विकास विगतका अप्यासहरूबाट भएको कुरा शिक्षकहरूले व्यक्त गरेका छन् भने कक्षाकोठामा अवलोकन गर्दा कक्षाकोठाको व्यवस्थापन, शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग र प्रदर्शनले यस कुरालाई प्रमाणित गरेको छ ।

त्यस्तै गरी शिक्षकहरू व्यक्त गर्छन् योजनाबद्ध तरिकाले गरिएको शिक्षण प्रभावकारी र गुणस्तरीय हुँदो रहेछ । शिक्षकहरूले यस बालकेन्द्रित शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको तालिम प्राप्त नहुँदाको अवस्थामा शिक्षणमा जटिलता, विद्यार्थी त्यति उत्साहित नभएको, पाठ्यपुस्तकमा मात्र सीमित रही शिक्षण क्रियाकलाप भएको, विद्यार्थी र शिक्षकको घनिष्ठतामा कमी थियो भने तालिम प्राप्त गरिसकेपछि सिकाइमा सरलता शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगले विद्यार्थीले सजिलैसँग बुझन सक्ने र शिक्षक विद्यार्थीबीचको सम्बन्धमा धैरै नै घनिष्ठता बढेको पाइएको छ । प्राथमिक तहका कक्षाहरू १, २ र ३ मा खेल विधिबाट शिक्षण गर्दा विद्यार्थीहरूको नियमिततामा धैरै वृद्धि भएको अनुभव प्रधानाध्यापक तथा शिक्षकहरू बताउँछन् ।

विद्यालयमा बालकेन्द्रित शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा आधारित शिक्षण सिकाइले गर्दा बालबालिकाको र्भर्नामा वृद्धि र सिकाइ

छलफलमा सहभागी हुँदै बालबालिका

उपलब्धिमा सुधार तथा उनीहरूमा जिम्मेवारी बोध भएको पाइन्छ । त्यस्तै गरी उनीहरूको सक्रिय सहभागिताको आवश्यकता महसुस हुनुका साथै व्यवहार, बोलीचाली र आचरणमा समेत सुधार भएको कुरा शिक्षक एवम् विद्यार्थी स्वयम् बताउँछन् । एक जना शिक्षक भन्छन् “कक्षा ४ मा अध्ययनरत एक जना विद्यार्थीको सिकाइ सुधार नभएकाले सम्बन्धित अभिभावक, विद्यार्थी र हामी शिक्षकको सहभागीतामा शिक्षक र अभिभावकको जिम्मेवारी तोक्याँ र सबैले आफ्नो तर्फबाट जिम्मेवारी निभाउँदै त्यस विद्यार्थीलाई सुधार गराउन सकिन्छ कि सकिंदैन भनेर ३ महिनासम्म परिक्षणमा राखियो । यसरी प्रयास गर्दा त्यो विद्यार्थीमा आचरण, व्यवहारदेखि सिकाइमा सुधार आएको छ । वास्तवमा यस्तो किसिमको प्रयास गराउन बालकेन्द्रित शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको अवधारणाबाट हामी शिक्षकहरूलाई सहयोग पुगेको छ भन्ने कुरामा दुई मत छैन ।”

विद्यालयका बालबालिकाहरू पनि विद्यालयको शिक्षण क्रियाकलाप, शिक्षकको व्यवहार र विद्यालयको वातावरणप्रति निकै खुसी रहेको व्यक्त गर्दैन् । यसले मयालु वातावरणमा विद्यार्थीहरूलाई सक्रिय सहभागी गराई शिक्षण गरेको र शिक्षक र विद्यार्थीहरूबीच परिवारमा जस्तो प्रगाढ माया र मैत्रीपूर्ण वातावरणले विद्यार्थीहरूमा बढी उत्साह र प्रगतितिर बढ्न भन् प्रोत्साहन मिलेको देखिन्छ । विद्यार्थी भन्छन् “कक्षाकोठामा प्रदर्शित विभिन्न शैक्षिक सामग्रीले हाम्रो पनि जिम्मेवारी हो जस्तो लाग्छ, तिनीहरूको संरक्षण गर्न Job Chart ले गर्दा हामीले पनि आफ्नो जिम्मेवारी निर्वाह गर्न बानीको विकास भएको छ । यस्तो नहुँदा हामी पहिले पहिले गर्दैनथ्याँ ।

विद्यालयका अभिभावकहरूले पनि विद्यालयको हालको वातावरण, शिक्षण सिकाइ र बालबालिकाको अनुशासनबाट सन्तुष्टि मिलेको र पहिलाभन्दा धैरै सुधार भएको कुरा

व्यक्त गर्दछन् । अहिले बच्चाहरू विद्यालय जान धेरै मन पराउँछन् र स्कुलमा पढेका कुराहरू कुनै-कुनै दिन घरमा आएर बताउने गरेको पनि सुनाउँछन् । एक जना अभिभावक शंकर लामा भन्छन् “मैले मेरो बच्चा यो विद्यालय र अर्को विद्यालय दुवैमा लगेर केही दिन पढ्ने बानी बसाएको थिएँ । अनि बच्चालाई कुन स्कुल राम्रो लाग्यो भनेर सोच्दा यही डोलेश्वर स्कुल राम्रो लागेको बताएपछि यहाँ भर्ना गर्न । अहिले बच्चा खुसीसाथ यही स्कुलमा पढ्दै छ ।

विद्यालयबाट अभिभावकलाई पनि समय-समयमा बोलाउने गरेको र सबै समयमा जान नसके पनि कुनै-कुनै समयमा विद्यालयमा जाने गरेको पनि पाईन्छ । त्यस्तै विद्यालय व्यवस्थापन समितिका सदस्यसमेत रहेकी गीता लोहला भन्नुहुन्छ- “मैले मेरो बच्चा १,२ वर्षसम्म बोर्डिङ स्कुलमा पढाउँदा, पढाइमा केही प्रगति भएन तर यस विद्यालयमा १ वर्ष मात्र पढाउँदा पनि उसको पढाइमा धेरै सुधार भएको छ ।” त्यसैले हामी अभिभावकले बोर्डिङको मात्र पढाइ राम्रो हुन्छ र सरकारी स्कुलको राम्रो हुँदैन भनेर सोच्नु हाम्रो गल्ती हुन जान्छ ।

यस विद्यालयको वि.व्य.स, शि.अ.स. शिक्षकहरू सबैबाट थाहा भएअनुसार विद्यालयमा शिक्षकहरूको सहकार्य र टिमवर्क राम्रो भएको पाइएको छ । त्यस्तै गरी वि.व्य.स., शि.अ.स. र विद्यार्थीसमेतको सक्रिय सहभागिताका कारण शैक्षिक गुणस्तरमा सुधार आएको देखिन्छ । अभिभावकहरूको सहभागिता बढेता पनि धेरै नै सन्तुष्टि हुनुपर्न अवस्था भने नभएको कुरा शिक्षक एवम् व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरू बताउँछन् ।

प्रधानाध्यापकका अनुसार आगामी दिनमा शिक्षण गुणस्तरलाई अर्फ सुदृढका साथ सुधारका लागि निम्न योजना भएको पाइन्छ:

- प्रत्येक कक्षामा श्रव्यदृश्यको व्यवस्था गरी शिक्षण गर्ने ।
- नियमित तथा अतिरिक्त क्रियाकलापलाई निरन्तरता दिने ।
- धेराबार लगाउने ।
- शिक्षकहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न तालिममा सहभागी गराउने ।
- कक्षाकोठाको व्यवस्थापनमा अर्फ सुधार ल्याउने ।
- एसेम्बलीमा विद्यार्थी र शिक्षकहरूको प्रतिभा प्रस्फुटन गराउने कार्यलाई निरन्तरता दिने ।
- शैक्षिक सामग्री निर्माण गर्दा व्यवस्थापन र प्रदर्शन गर्ने ।
- विद्यार्थीप्रति धेरैभन्दा धेरै रुचि जगाउने किसिमका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने
- संघसंस्थासँग अभिभावकलाई समन्वय गर्ने त्यस्तै गरी विद्यार्थीहरूको शैक्षिक गुणस्तरमा पापन गर्दा उनीहरूको सिकाइ उपलब्धिलाई मात्र आधार नबनाई उनीहरूको सामाजिक व्यवहार एवम् विद्यालय जानुपर्छ भन्ने धारणाको विकास आदिमा आएको परिवर्तनबाट हेर्ने गरेको शिक्षक एवम् प्रधानाध्यापक व्यक्त गर्छन् ।

HTC Nepal द्वारा ४ वर्षदेखि सञ्चालन गरेको परियोजनाबाट विद्यालयमा कक्षाकोठाको व्यवस्थापनमा सुधार, शैक्षिक सामग्री निर्माण गरी शिक्षण सिकाइ, भित्तेपत्रिका प्रकाशन, बालकालिकाको सरसफाइमा सुधार, बालकेन्द्रित शिक्षण सिकाइका प्रभावले बालबालिकाको नियमिततामा वृद्धि, बच्चाको अनुशासन, काम, कर्ताव्यमा र जिम्मेवारी बोधका साथै शिक्षक र वि.व्य.स. का पदाधिकारीसम्म जिम्मेवारी बोध भएको देखिन्छ । यी माथि उल्लिखित सुधार र विद्यालय शिक्षणमा आएका परिवर्तनले गर्दा विद्यालयको भर्नादर वृद्धिका साथै गुणस्तरीय शिक्षामा पनि सुधार आएको पाइन्छ ।

कर्मको फल

रविन बस्नेत, शिक्षक, जोरपाटी मावि, भक्तपुर

“आज हामी कक्षामा के पढ्ने ? चुप ! हल्ला नगर ! किताब निकालेर पढ !” दुई वर्षअधि मैले जोरपाटी मा. वि.मा पढाउँदा कक्षा १ का विद्यार्थीसँग भएको संवाद होयो । यो संवाद मेरो आदर्श वाक्य बनिसकेको थियो ।

खाली कक्षाकोठा, दुई जोर डेस्क-बेन्च, डराएका विद्यार्थी र चक-डस्टर, साँच्चीकै अस्तव्यस्त थियो । ड्रप्पाउट, अनियमित विद्यार्थी, २० % मात्र सिकाइ उपलब्धि वार्षिक

मूल्याङ्कन आदिले शैक्षिक अवस्थाको तस्बिर छर्लग पार्थ्यो ।

विगत वर्षमा मैले विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी निकायबाट तालिम लिइसकेको भएपनि ती तालिम केका लागि भन्ने कुरामा म अनभिज्ञ नै थिएँ । बालमैत्री विद्यालय र बालकेन्द्रित सिकाइ प्रक्रियाबारे मैले करै पढ्दा शब्दको स्थमा सुनेको थिएँ तर त्यसको वास्तविकता थाहा थिएन । तैपनि म आफूलाई राम्रो श्रेणीको शिक्षक हुँ भन्ने भ्रम

पैदा हुन्थ्यो । तर त्यसको बास्तविकता चाहिँ २०६६ सालमा एचटीसी नेपालद्वारा आयोजित तालिम लिएपछि थाहा पाएँ । मैले त्यस तालिममा सिकेका कुरालाई कक्षाकोठामा लागू गर्न निर्णय गर्न । कामको सुरुआतसँगै पुराना धारणालाई परिवर्तन गर्न मलाई निकै मिहिनेत

सिर्जनात्मक अभ्यासमा शिक्षकहरू

गर्नुपन्यो । आफूमा त धेरथोर परिवर्तन आयो तर सहकर्मी साथीहरूमा पनि परिवर्तन हुनुपर्छ भन्ने कुराको महसुस भयो । किनकि मेरा क्रियाकलाप हेरेर साथीहरू तपाईंले नराम्रो दुःख बिसाउनुभयो, चुपचाप किताब पढ भनेर बसे भझाल्छ नि केको क्रियाकलाप, सामग्री निर्माण, योजना निर्माण, यो कामले

हामीलाई समेत मर्कमा पार्छ । सहकर्मी साथीको प्रोत्साहनको बदलामा यो वाक्य मैले बेहोरुपन्यो । त्यसपछि एकदिन मैले आफ्ना कुरा राख्ने विचार गरेर प्रधानाध्यापकलाई बैठक बोलाउन अनुरोध गर्न । त्यसपश्चात् सर्वप्रथम त हामीले कक्षाकोठा व्यवस्थापन गर्न्याँ, कक्षा १ मा ग्रेड शिक्षणको व्यवस्था गरियो, बालमैत्री विद्यालयका लागि चाहिने न्यूनतम भौतिक, शैक्षिक सुविधाहरूको व्यवस्थापन गर्न्याँ । प्रत्येक तालिमपछि अनुभव आदान-प्रदान गर्ने कामलाई निरन्तरता दियाँ र आज हाप्रो विद्यालयमा हुने धेरै क्रियाकलापहरू बालकेन्द्रित छन्, कक्षाकोठा बालमैत्री छ । अभिभावकको चासो बढेको छ ।

विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि दर २० बाट बढेर ७०% पुगेको छ । विद्यार्थी नियमितता बढ्नुका साथै बालकलबबाट विभिन्न क्रियाकलापहरू पनि सञ्चालनमा छन् ।

मैले सिकेका कुराहरूमध्ये कथा भन्ने, समाचार भन्ने, कार्य चार्ट, विद्यार्थीको व्यक्तिगत अभिलेख राख्ने जस्ता कामहरू मा.वि. स्तरसम्म लागू भएका छन् जुन स्थलगत अवलोकनबाट सजिले थाहा पाउन सकिन्छ । विद्यालयको २०६७ सालमा प्रा.वि. तर्फको उत्कृष्ट शिक्षकको रूपमा मलाई पुरस्कृत गरिएकाले पनि म आफूलाई केही हदसम्म सफल भएको ठान्दछु । “हिँडे अवश्य पुगिन्छ यसका लागि आफूमा आत्मविश्वास र काम गर्ने जाँगरको आवश्यकता पर्दोरहेछ” भन्ने मेरो सिकाइ रहेको छ । यस प्रारम्भिक सफलताको श्रेय एचटीसी नेपाल र प्रशिक्षकद्वय युवराज लौडारी र पवन अधिकारीलाई दिन चाहन्छु ।

तालिमले ज्ञान र सीप दियो

अप्सरा नेपाल, शिक्षक, कालिका नि.मा.वि., सुडाल, भक्तपुर

मैले प्रारम्भिक बालविकास सहजकर्ताको रूपमा २०६४ साल वैशाख १ गतेदेखि नियुक्त भई सुडाल गा.वि.स. वडा नं. ८, स्थित कालिका नि.मा.वि. मा काम सुरु गर्ने। मसँग यसअधि निजी स्कुलमा शिक्षण गरेको चार वर्षको अनुभव थियो।

शिक्षिका बन्ने लक्ष्य पूरा गर्ने मैले शिक्षा लिएर पढँ। स्कुलमा मैले बालबालिकालाई पाठ पढाउने, अभ्यास गराउने र कण्ठ गराउने काम गर्थै। कक्षामा म मात्र बढी

बोलेर पढाउने गर्थै। शैक्षिक सामग्रीमा खाली चक र पाठ्यपुस्तक मात्र प्रयोग गर्थै। मलाई प्रारिम्भक बाल विकासमा दुई पिरियड र अन्य कक्षामा बाँकी समय पढाउनुपर्थ्यो। मसँग बालबालिकालाई कसरी पढाइप्रति आकर्षित गर्न सकिन्छ भन्ने ज्ञान र सीप थिएन। कक्षामा एकोहोरो पढाउने मात्र गर्थै।

मैले २०६६ साल चैतमा World Vision र HTC Nepal को सहयोगमा सञ्चालित कक्षा शिक्षण तालिम लिने अवसर

पाएँ । यसले शिक्षण विधि र तरिकाबारे ज्ञान दिई मेरो आँखा खोली दिएको छ । एमएड अध्ययन गर्दा पनि मसँग बालमैत्री व्यवहार गर्दै बालबालिकालाई कसरी शिक्षण गर्ने भन्ने ज्ञान शून्य रहेछ । अहिले शैक्षिक सामग्री कसरी बनाउने, बालबालिकालाई कसरी आकर्षित गर्दै पढाउने भन्ने थुप्रै ज्ञान र सीप प्राप्त भएको छ । बालबालिकाले खेल बढी मन पराउने हुँदा आफूलाई पढेको अनुभव नै गर्न नपाई खेल र गीतको माध्यमबाट सामग्रीसँग खेलेर सिक्न सक्ने अवसर प्रदान गर्नसक्ने कला मसँग छ । मैले यस्तो तालिम निरन्तर रूपमा लिँदै आएको छु ।

अहिले मैले पढाउने शैली र बालबालिकाले पढ्ने शैलीमा पहिलेभन्दा धेरै परिवर्तन भएको छ । बालबालिकाहरू शैक्षिक सामग्रीमा रमाई-रमाई सिक्ने गर्छन् । अहिले म कक्षामा बालबालिकालाई सीधै पाठमा प्रवेश नगरी उनीहरूको मनोभावना बुझेर नियमित क्रियाकलापलाई अगाडि बढाउने गर्छु । मैले कक्षामा धेरै बोलेर पढाउनु पर्दैन । सामग्रीसँग खेल दिँदै समस्या परेको समयमा सहयोग गर्ने गर्छु । विद्यार्थी नियमितता, सक्रियता र सिकाइ उपलब्धि पनि राम्रो भएको छ । अभिभावक पनि खुसी छन् । स्कुल नजाभन्दा पनि विद्यार्थीले नाइ जान्छु भन्ने गरेको अभिभावकको भनाइ छ । यस्तो प्रतिक्रियाले मलाई उत्साही बनाएको छ ।

तालिम लिनुभन्दा पहिले मलाई विद्यालयमै भएका शैक्षिक सामग्री कसरी प्रयोग गर्ने भन्ने ज्ञान थिएन । म शैक्षिक सामग्री निर्माण र प्रयोग गर्दिनँ । बालकेन्द्रित कक्षा शिक्षण तालिम पाएपछि म पाठसँग मिल्ने सामग्री

र क्रियाकलाप चयन गर्दै बालबालिकालाई मनोरञ्जनात्मक रूपमा सिकाउन सफल भएको छु । यसले बालबालिकालाई विगतभन्दा बढी सक्रिय बनाएको मेरो अनुभव छ ।

शैक्षिक सामग्री बनाउने बानी नभएकाले सुरुमा मलाई केही असजिलो महसुस भयो । तर पछि बिस्तारै यो समस्या हटेर गयो । आजभोलि मलाई सामग्री नभए कसरी पढाउने होला जस्तो लाग्छ । अभ सानो कक्षाका त बालबालिकालाई त सामग्रीबिना सिकाउन नै नसकिने रहेछ । माथिल्लो कक्षामा पनि विद्यार्थीको क्षमता, उमेर, रूचि तथा योग्यताअनुसार शैक्षिक सामग्री प्रयोग गर्न सकिने रहेछ । बालबालिकाले सुरुमा सामग्री च्यात्ने, हराउने गरे पनि पछि हाम्रो भन्ने भावना जागृत गराउन सके आफैले जतनसाथ प्रयोग र व्यवस्थापन गर्ने रहेछन् । अहिले बालबालिका पालो-पालो गरेर बाहिर-भित्र गर्ने, बोल्ने र अन्य काम गर्छन् । यस तालिमले मलाई माथिल्लो कक्षामा शिक्षण गर्न सजिलो भएको छ ।

विगतमा मैले अपनाएको शिक्षण शैली विद्यार्थीमैत्री रहेनछ भन्ने बल्ल थाहा पाएकी छु । त्यसबेला मैले बालबालिकाको मनोविज्ञान नबुझि पढाएकी रहेछु । मलाई योग्य शिक्षक बनाउन सहयोग गर्ने World Vision, HTC Nepal र प्रशिक्षकद्वय युवराज लौडारी तथा पवनकुमार अधिकारीलाई मुरी-मुरी धन्यवाद छ । योग्य, नैतिकवान्, चरित्रवान्, लगनशील, अध्ययनशील तथा अनुशासित शिक्षकले मात्र आफूजस्तै व्यक्ति बनाउन सक्छ भन्ने मलाई लाग्छ । अहिले मैले पढाउने विद्यालय बालमैत्री विद्यालयको रूपमा परिचित भएको छ ।

असल शिक्षक बनेजस्तो लाग्छ

उर्मिला नयाँज, शिक्षक, शिक्षक, भक्तपुर

ऐतिहासिक नगर भक्तपुर जिल्लाको बागेश्वरी गाउँ जहाँबाट काठमाडौं उपत्यकाका तीनै जिल्ला देखिन्छ, हो त्यही ठाउँमा जन्मेकी थिएँ। सानैदेखि शिक्षक बन्ने अभिलाषा बोकेर प्रवेशिकापछि शिक्षा विषय लिएर कलेजमा भर्ना भएँ।

मैले आइएडदेखि बिएडसम्मको पढाइ सकेपछि पनि ममा एक असल शिक्षकमा हुनुपर्न सीप थिएनन्। शिक्षक बन्ने सपनालाई मूर्त स्प दिँदै २०६४ सालदेखि श्री बालमिकेश्वर

नि.मा.वि.मा अध्यापन कार्य सुरु गर्ने। शिक्षक बन्ने लक्ष्य त पूरा भयो तर म एक असल शिक्षक चाहिँ बन्न सकेको थिएन। मात्र कोरा किताबी ज्ञान, सैद्धान्तिक ज्ञान मात्र थियो। अब मैले HTC संस्थाको आयोजनामा World Vision को सहयोगार्थमा कक्षा ३ देखि ५ सम्मको ७ दिने तालिम लिँ, ममा धेरै ज्ञान, सीप र धारणाको विकास भयो। म पहिला पनि एक शिक्षक नै थिए भने अहिले पनि एक शिक्षक नै छु मात्र मेरो शिक्षणशैली

र व्यवहारमा परिवर्तन आयो ।

मैले तालिमपश्चात् विद्यालयमा विद्यार्थीको बसाइ, शैक्षिक सामग्री निर्माण, शैक्षिक सामग्री कक्षाकोठामा नै प्रदर्शन, कक्षाकोठाको नियम, कामको बाँडफाँड, खेल विधिद्वारा शिक्षणलगायत थुप्रै कुरामा कक्षाकोठामा परिवर्तन ल्याएँ । त्यसको कारण विद्यार्थीको दिगो सिकाइ, व्यवहार परिवर्तन, एक-आपसमा माया सद्भाव, सम्मान गर्ने बानी बस्यो । विद्यार्थीलाई विद्यालयको आधार जीवनदेखि नै जिम्मेवार बनाउने प्रयत्न मैले तालिमपश्चात् विद्यालयमा विद्यार्थीमा लागू गर्ऱ, जसको प्रतिफल आज विद्यालयमा विद्यार्थी नियमित रूपमा विद्यालय आउने, एक जिम्मेवार विद्यार्थीको भूमिका निर्वाह गर्ने भएका छन् ।

मैले विद्यार्थीको मनोभावना बुझेर उनीहरूको रुचि, स्तर र क्षमतालाई ध्यानमा राखी शिक्षण कार्य गर्ने गरेको छु । पहिला विद्यार्थीहरू शिक्षकदेखि डराउने, नजिकै नपर्ने र आफ्ना कुरा पनि नभन्ने थिए भने आज शिक्षकसँग घुलमिल र निर्धक्क रूपमा आफ्ना कुरा राख्न सक्ने भएका छन् । विद्यार्थीहरूमा बालमैत्री शिक्षणले गर्दा उनीहरूमा विद्यालय छोड्ने दर कम र विद्यार्थी संख्या पनि बढेको छ । पहिले तालिमअगाडि पूण रूपमा शिक्षण शिक्षककेन्द्रित थियो भने अहिले पूरे बालकेन्द्रित शिक्षण कार्य भइरहेको छ । बालबालिकाहरूलाई नै आफैले छोएर, हेरेर,

प्रयोग गरेर, खोजेरजस्ता क्रियाकलाप गराउने गरेको छु । मैले विद्यार्थीहरूलाई अनुशासित होइन जिम्मेवार बनाउने कोसिस गरिरहेको छु । उनीहरूमा व्यावहारिक परवर्तन र दिगो सिकाइप्रति प्रेरित गर्छु विद्यार्थी, अभिभावक र विद्यालयबाट मैले धेरै माया र सम्मान पाएको छु । बल्ल म एक असल शिक्षक बने जस्तो लाग्छ ।

जब एउटा शिक्षक दक्ष हुनुका लागि उसमा भएको ज्ञान, सीप र क्षमतालाई अभ मजबुत बनाउनका लागि तालिम आवश्यक पर्दैरहेछ । मलाई HTC ले दिएको सात दिने पुनर्ताजगीय तालिमले पूरा गरेको छ । विद्यार्थीहरूमा ९ वटा प्रतिभा हुन्छन् । हामीले विद्यार्थीलाई केही गर्न सक्दैनस, केही आउँदैन भनेर भन्नु ठीक होइन । किनभने विद्यार्थीहरूले जन्मजात नै आफूभित्र केही न केही प्रतिभा ल्याएका हुन्छन् । कोहीलाई राम्रो चित्र बनाउन आउँछ भने कोहीलाई नक्कल गर्ने र कोहीलाई तर्क गर्ने क्षमता हुन्छ भन्नेजस्ता कुराहरू मैले सो तालिममा प्राप्त गर्ऱे र विद्यालयमा सोहीअनुसार काम गरेकाले विद्यार्थी, अभिभावक र शिक्षक पनि यसमा सन्तुष्ट भएका छन् ।

जुन विद्यालय नमुना विद्यालय भनेर छानिन्छ, सो विद्यालयका शिक्षकहरू जम्मै तालिम प्राप्त भएका हुन्छन् । विद्यालयलाई बालमैत्री विद्यालय बनाउन तालिमप्राप्त शिक्षक-शिक्षिकाले मात्र सकदारहेछन् ।

आफै उदाहरण बन्नुपर्छ

सावित्रा घिमिरे शिक्षक, लोकन्थली प्रावि, भक्तपुर

म सावित्रा घिमिरे, २०६५ साल जेठ १ गते सानोठिमी अवस्थित लोकन्थली प्रा.वि.मा शिक्षिका भएर आएकी थिएँ । त्यति बेला मलाई पढाउने बारेमा केही ज्ञान थिएन र विद्यालयमा जाँदा कुनै पनि शिक्षकले यसरी पढाउनु पनि भन्नुभएन । मलाई पढाउन सजिलो थियो । हल्ला गरिरहेका विद्यार्थीहरूलाई हल्ला नगर ! मैले पढाएको ध्यान दिएर सुन ! हल्ला गन्यौ भने पिटछु ! कक्षाबाट बाहिर निकालिदिन्छु भन्दै पाठ्यपुस्तक पल्टाएर पढाउन थात्यै । मैले पढाएको विद्यार्थीलाई जबर्जस्ती सुन्नैपर्ने बाध्यता थियो ।

यसै गरी पढाउँदै लगभग २ वर्ष बित्यो । त्यसपछि हाम्रो प्र.अ. ले HTC बाट दिने के को (कक्षा शिक्षण ?) मा जानुपर्ने कुरा भन्नुभयो । शिक्षिका हीरा खनाल र म नगरकोटमा तालिममा सहभागी हुन गयाँ । तालिम एकदमै रमाइलो, रोचक र मेरा लागि अति नै नौलो थियो । तालिम लिएर फर्केपछि

मैले सिकेर सबै कुराहरू विद्यालयका अन्य शिक्षक शिक्षिकाहरूलाई सुनाएँ । उहाँहरूले "पहिले हामीले यी सबै १० महिने तालिममा सिकेका छौं, नगरेका पो त !" भन्नुभयो । तर मैले गरेर देखाउने अठोट गरिसकेकी थिएँ र बालकेन्द्रित सिकाइमा कक्षा २ मा कक्षा शिक्षण गर्न थालै ।

बालबालिकाहरूलाई खेल खेलाउँदै शैक्षिक सामग्री बनाउँदै पढाउन थालै । उनीहरू खेल खेल्न र रमाउन थाले । शैक्षिक सामग्री मैले बनाउँदा बालबालिकाहरू पनि म सँगसँगै बनाउन थाले, कक्षाकोठामा शैक्षिक सामग्री भुन्डिन थाले । पहिलेका तालिमप्राप्त शिक्षकहरू पनि मेरो कक्षामा आउन थाल्नुभयो, मैले गराएको क्रियाकलाप हेर्न थाल्नुभयो । विद्यार्थीले घरमा गएर मेरा कुरा गर्न गर्छन् भनी मलाई मेरो घरमा अभिभावक आएर भन्न थाल्नुभयो, "पहिले विद्यालय जान मनै नगर्ने मेरो छात्र आकाश आजभोलि स्कुल जाने भनेर चाँडै विद्यालय आउँछ" भनी एक अभिभावकले भन्नुभएको थियो । कति अभिभावक विद्यालयमा नै आएर मेरो प्रशंसा गर्नुहुन्थ्यो मेरा बाबुनानीले तपाईंको कति कुरा गर्छन् भन्दा म अति नै खुसी हुन्नै र अझ केहि गर्ने हौसला बढेर आउँथ्यो । विद्यालय वरिपरिका समुदायका कोही-कोही व्यक्तिहरूले पनि मेरो कामको प्रशंसा गर्ने गर्नुहुन्थ्यो अनि विद्यालयमा अभिभावक कहिल्यै नआउने तर आजभोलि आउन थालेको कुराकानी पनि गर्नुहुन्थ्यो ।

मैले अफै नयाँ-नयाँ कुराहरू सिक्ने, खोज गर्ने र आफै कल्पना गरेर सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउने शैक्षिक सामग्रीहरूको निर्माण गर्न थालै । यो विद्यालयको पढाइ राम्रो छ भनेर अन्य टाढाका विद्यालयका नानीहरू पनि हाम्रो विद्यालयमा ल्याउनुभएको छ ।

सिकाइ क्रियाकलापमा परिवर्तन आयो

भुवन महत, सरस्वती नि.मा.वि., नंखेल - ३, काँक्राबारी, भक्तपुर

२०६४ सालको कुरा हो, मैले पढाउने सरस्वती नि.मा.वि. काँक्राबारीका शिक्षक सञ्जयकुमार तामाङले रातो बंगला फाउन्डेशनबाट वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपालको सहयोगमा ग्रेड शिक्षणको तालिम लिएर आउनुभयो । त्यसपछि कक्षा २ मा ग्रेड शिक्षण गर्न थाल्नुभयो । उहाँका शिक्षण क्रियाकलाप बालकेन्द्रित तथा खेलमा आधारित रहेछन् । २०४२ सालदेखि पढाउँदै आए पनि मैले कुनै पनि तालिम लिएको थिइनँ । तालिम

लिएका शिक्षकहरूले बच्चालाई बाँदर बनाउँदै हुनुहुन्छ भन्ने मलाई लाग्थ्यो ।

समयले कोल्टे फेर्द गयो । जोरपाटी स्रोत केन्द्रअन्तर्गतका केही विद्यालयमा ग्रेड शिक्षणको अवधारणा विकास हुँदै गयो । २०६७ सालमा हाम्रो विद्यालयले पनि पूर्वप्राथमिक कक्षा सञ्चान गर्ने निर्णय गन्यो । ती कक्षाहरूको इन्चार्ज शिक्षक मलाई बनाउने र रातो बंगलाबाट तालिमप्राप्त शिक्षक सञ्जयकुमार तामाङ, शिक्षक सुनीता तामाङ

र एक निजी शिक्षक राखी दुईवटा कक्षामा ग्रेड शिक्षण गर्ने निर्णय विद्यालय व्यवस्थापन समितिले गन्यो । शिक्षकद्वय सुनीता र सञ्जयले विभिन्न विद्यालयमा भएका शैक्षिक मेला अवलोकन गरेर ग्रेड शिक्षणबारे धेरै सिकिसकेका थिएँ ।

बालकेन्द्रित सिकाइ प्रक्रिया, बाल गीत, खेल विधिबाट ग्रेड शिक्षण गर्नुपर्छ भन्ने मैले सञ्जय र सुनीताबाट सिक्ने मौका पाएँ । समयको अन्तरालाप्छि सञ्जय र सुनीतालाई माथिल्ला कक्षामा शिक्षण गर्न खटाइयो । मलाई तल्ला कक्षाहरूमा निजी स्रोतबाट शिक्षक नियुक्ति, तलब व्यवस्थापन र तिनलाई तालिम दिने जस्ता कामको जिम्मा दिइयो । त्यसपछि म केजी (इसिडी-३) मा ग्रेड शिक्षण गर्न थालैँ । इन्चार्जको हैसियतले सबै अभिभावक मसँग नियमित भेटघाट गर्नुहुन्थ्यो । म दिव्यांकुरको सहयोगमा सञ्चालित मासिक अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्थ्यौ । बैठकमा कतिपय अभिभावकले "हाम्रा नानीहरूले पढ्न जानेनन्, लेख्न पनि जानेनन् । तीन महिना भइसक्यो । के गरेर पढाउनुभएको ? खाली खेलाउनु मात्रै भएको छ" भन्ने जस्ता प्रश्न पनि मसँग गर्थे ।

म प्रत्येक बैठकमा उहाँहरूलाई सम्झाउँथ्यै- "नआतिनोस् तपाईँको नानीले पछि राम्रो गर्छ । खेलबाटै बालबालिकाले थुप्रै कुराहरू सिक्छन् । हाम्रो सिकाइ प्रक्रिया बालकेन्द्रित र इसिडीमा आधारित छ ।" भन्नलाई त भन्थ्यै तर म पूर्ण बालकेन्द्रित सिकाइ गर्न सक्षम भइसकेको रहनेछु भन्ने २०६८ साल फागुनमा HTC Nepal को आयोजना र वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल को सहयोगमा बालकेन्द्रित सिकाइ क्रियाकलाप (आधारभूत) तालिममा

सहभागी भएपछि मात्र थाहा पाएँ । उक्त तालिमबाट मैले सिक्न बाँकी रहेका बालकेन्द्रित सिकाइसम्बन्धी धेरै कुरा पूरा गर्ने मौका पाएँ । यसका लागि प्रशिक्षकहरू पवन अधिकारी, युवराज लौडारी, सहयोगी संस्था वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल, आयोजक HTC Nepal लाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । कुनै क्रियाकलाप बिर्से भने पवन अधिकारी र युवराज लौडारीले लेख्नुभएको किताब "बालकेन्द्रित क्रियाकलापको सँगालो भाग-१"

प्रतिभा प्रष्ठुटन गर्दै बालबालिका

ले सहयोग पुऱ्याइरहेको छ, जुन मैले HTC Nepal बाट उपहारस्वरूप प्राप्त गरेको थिएँ ।

अहिले मलाई खुसी लागिरहेको छ । म मा सिकाइ क्रियाकलापबाटे धेरै परिवर्तन आएको छ । आफ्ना बालबालिकाहरूले खेल्दै सिक्दै गरेको देखेर अभिभावकहरू पनि दंग छन् । कक्षा १ मा आफ्ना नानीहरू उत्कृष्ट विद्यार्थीका रूपमा चिनिएपछि बाल विकास केन्द्रमा पढाइ भएन, खाली खेलाउँछन् मात्र भन्ने अभिभावकहरूले प्रशंसा गर्न थालेका छन् ।

पहिले किताबी ज्ञान मात्र दिइन्थ्यो

**लालबहादुर तामाङ, शिक्षक,
कृष्ण प्राथमिक विद्यालय, चाँगु, भक्तपुर**

चाँगु नारायण गा.वि.स. वडा नं. ४ तामाङ गाउँमा रहेको कृष्ण प्राथमिक विद्यालय २०५५ सालमा स्थापना भएको हो । विद्यालयका ७ जना शिक्षकमध्ये ५ जनाले १० महिने तालिम पूरा गरे सिकेको ज्ञान व्यवहारमा लागू भएको थिएन ।

दैनिक पाठ्योजना, शैक्षिक सामग्री निर्माण तथा प्रयोग नगरीकन शिक्षकले किताबी

ज्ञान मात्र दिँदै आएका थिए । कमजोर तथा पाठ पूरा नगर्ने बालबालिकालाई शिक्षकले एकोहोरो सजाय मात्र दिने चलन थियो । विद्यार्थीहरू कहिलेकाही कापी-कलम नलिई विद्यालय आएका हुन्थे । तर, अभिभावक आफ्ना छोराछोरी विद्यालय गए/गएनन् भन्ने चासो नराखी आफ्नो काममा लाग्थे । आर्थिक अवस्था कमजोर भए पनि विद्यार्थीहरू अनुशासित भई स्कुलमा पढ्थे । चाँगुनारायण स्रोतकेन्द्रअन्तर्गत जुनसकै कार्यक्रममा भाग लिँदा जहिले पनि पुरस्कृत हुन्थे । २०६६ सालसम्म विद्यालयमा किताबी ज्ञानको आधारमा मात्र शिक्षण गरिन्थ्यो ।

२०६७ सालमा ए.टी.सी नेपालको आयोजना तथा वर्ल्ड भिजनको सहयोगमा प्रशिक्षकद्वय युवराज लौडारी र पवनकुमार अधिकारीले नौलो कक्षा शिक्षण विधिबारे प्रशिक्षण दिनुभयो । कृष्ण प्रा.वि को शिक्षकको हैसियतमा मैले उक्त नौलो शिक्षा तथा मनोवैज्ञानिक शिक्षण सिकाइबारे तालिम लिने मौका पाएँ । यसअघि धेरै सरकारी तालिम लिए पनि व्यवहारमा लागू गर्न सकिएको थिएन । त्यसैले यो तालिम पनि त्यस्तै होला भन्ने लागेको थियो । तर, तालिम सकेपछि नयाँ अनुभूति भयो । तालिममा पाठअनुसार शैक्षिक सामग्री निर्माण, पाठलाई रमाइलो वातावरणमा खेल कथा गीतको माध्यमबाट सिकाउने तरिकाबारे प्रशिक्षण दिइयो ।

तालिमपछि अहिले शिक्षण सिकाइमा परिवर्तन आएको छ । अहिले विद्यार्थीलाई किताबी ज्ञान मात्र दिने गरिएको छैन । कक्षाकोठामा आफूले लेखेका चित्र तथा अक्षर भित्तामा टाँसी धागोमा भुन्ड्याई फिलिमिली

कक्षा कोठामा मिलनसार साना सानीहरू

बनाई शिक्षण सिकाइ प्रक्रिया अगाडि बढिरहेको छ । तालिमपछि शिक्षकले मात्र भट्याउनुको सङ्ग सिकाइ अन्तर्क्रियात्मक भएको छ । विद्यार्थी, अभिभावक र शिक्षकले यो विधिलाई सकारात्मक स्पमा लिएका छन् । विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष ज्ञानेन्द्र तामाङले मन्टेश्वरी पद्धति अपनाएर विद्यार्थीलाई सिकाउन खोजेको बताउनु भयो । अहिले र पहिलेको शिक्षण पद्धतिमा धेरै अन्तर भएको उहाँको भनाइ छ ।

अहिले बालबालिकालाई सजाय दिइँदैन । विद्यार्थीले सहभागीमूलक खेल विधिबाट रमाएर

सिकै आएका छन् । जस्तै : पहिले कालोपाटीमा क देखि ज्ञ सम्म लेखी कराई-कराई पढाउनुपर्यो । तर, अहिले खेल लगायत रमाइला विधिबाट पढाइन्छ । विद्यालयमा मनोवज्ञानिक शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सुरु भएपछि बालबालिकाको शैक्षिक अवस्थामा प्रगति देखिएको छ । कृष्ण प्राथमिक विद्यालयलाई स्रोत केन्द्र अन्तर्गतको उत्कृष्ट विद्यालय भन्दै २०६८ सालमा पुरस्कृत गरिएको छ । विद्यालयले सफलता पाउनुमा एचटीसी नेपाल, वर्ल्ड भिजन र तालिमका प्रशिक्षकहरूको हात छ ।

गरे के हुँदो रहेनछ ?

मोहनप्रसाद लामिछाने, शिक्षक, बालमिकेश्वर नि. मा .वि. सुडाल-७, चरेली, भक्तपुर

म मोहनप्रसाद लामिछाने, २०४० साल साउन ४ गतेका दिन बालमिकेश्वर प्रा .वि. सुडाल - ७ चरेलीमा प्राथमिक शिक्षक पदमा नियुक्त भए देखी २०६६ साल चैत ३ गतेभन्दा अगाडि सम्म म उक्त विद्यालयको बहुकक्षा शिक्षण गर्ने शिक्षक र शिक्षककेन्द्रित अध्यापन गराउने शिक्षक थिएँ । मैले कक्षामा विद्यार्थीहरूलाई एकै ठाउँमा गुजुमुज्ज राखेर आफूपटि ध्यान केन्द्रित गराउँदै घोकन्ती

विद्या पढाउने गर्थै । फलस्वस्य विद्यार्थीहरूको उपलब्धि धेरै कम देखिएको थियो ।

२०६६ साल चैत ३ गतेदेखि पटक-पटक गरी वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल को सहयोग र HTC Nepal को आयोजनामा कक्षा शिक्षण तालिममा सहभागी भएँ । तालिमपश्चात् विद्यालयका सम्पूर्ण शिक्षक, अभिभावक, तथा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको संयुक्त भेला आयोजना गरी,

तालिमबारे साधारण छलफल गरियो र सोही मितिदेखि तालिमको अनुसरण गरेर कक्षा शिक्षण गर्नुपर्ने निर्णय गरियो ।

यसै सिलसिलामा म त्यस दिनदेखि HTC Nepal ले दिएको तालिम अनुसार कथा सञ्चालन गर्न अलि-अलि अच्यारो लाग्दै थियो तर विद्यार्थीहरूको संलग्नता, परिश्रम, मिहिनेत र अनुशासनले सहज भयो । यसबाट ममा कक्षा शिक्षक प्रति जाग्दै गयो । फलस्वरूप शैक्षिक सत्रको अन्त्यमा कक्षा शिक्षण तथा बनाएका शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगबाट परीक्षाफल १००% देखियो भन्ने औसत सिकाइ उपलब्धि ९०% देखियो । त्यस परीक्षाफल देखेपछि विद्यालयका अन्य शिक्षकहरूले पनि मैले गरेको क्रियाकलाप तथा शैक्षिक सामग्रीको नक्कल गर्न थाले

र शैक्षिक सामग्री निर्माणसम्बन्धी विद्यालयका शिक्षकहरूलाई २ दिने तालिम आयोजना गन्यौ । यसै अनुसार हाल विद्यालयमा कक्षा १ देखि ३ सम्म कक्षा शिक्षण र कक्षा ४, ५ मा सामग्री प्रयोग गरी बालकेन्द्रित सिकाइ हुँदै आइरहेको छ ।

हाल विद्यालयमा विद्यार्थी संख्याको चाप बढ्नुका साथै अभिभावकहरूको विद्यालयप्रतिको हेराइमा परिवर्तन आउन थालेको छ । हाल अभिभावक, शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूको भनाइअनुसार HTC Nepal र वल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपालले दिएको तालिम र सहयोगले विद्यालय वरिपरिका निजी विद्यालयलाई चुनौती दिएको छ । यसले म र मेरो विद्यालयलाई उक्त तालिमले सफलता मिलेको अनभव गर्दछु ।

तालिमले सुनौलो अवसर दियो

नीरबहादुर तामाङ, शिक्षक,
बालभक्त प्रा. वि., चाँगु-५, भक्तपुर

गाउँका साना नानीहरूलाई अक्षर चिनाउनुका साथै राम्रो बानी व्यवहार सिकाउने उद्देश्यले मैले शिक्षण सुरु गरेको हुँ। मेरो एउटै लक्ष्य असल शिक्षक बन्ने थियो। सुरुका दिनमा मैले कलिला बालबालिकाहरूलाई पढाएको कुरा अहिले पनि सम्भिन्न त्यसबेला मैले विद्यार्थीहरूलाई धैरै पढ्नुपर्छ

भनेर सम्भाउँयँ। यदि उनीहरूले मानेनन् भने डर देखाउथै, धम्काउथै र कतिपय अवस्थामा थप्पड पनि लगाउँयँ। यस्ता क्रियाकलापले गर्दा विद्यार्थी मसँग डराउँथे। मेरो कक्षामा कुनै पनि विद्यार्थीले हल्ला गर्दैनथे। चुप भनेपछि सबैजना नकराइकन बस्थे। मलाई लाग्यो कि मेरो शिक्षण कार्य पक्कै पनि राम्रो भइरहेको छ।

यस्तै-यस्तै शिक्षण क्रियाकलाप चलिरहेका बेला मैले शिक्षण सिकाइको एक सुनौलो अवसर प्राप्त गर्ँ। त्यो थियो बालकेन्द्रित सिकाइ तालिम। तालिमको दौरानमा पाएका शिक्षण विधि तथा वैज्ञानिक तरिका नौलो तथा उत्तम लाग्यो। तालिममा सिकेका कुरालाई व्यवहारमा लागू गर्न पक्कै चुनौतीपूर्ण थियो।

तालिम अवधिमा दिनहरू बितेको पत्तै भएन। तालिम सकेको केही दिनपछि नयाँ शैक्षिक सत्र सुरु भयो। तालिममा सिकेका सीप तथा ज्ञानलाई व्यवहारमा लागू गर्न म आतुर थिएँ। २०६७ को शैक्षिक सत्रसँगै कक्षा १ मा मैले बालकेन्द्रित सिकाइ प्रारम्भ गर्ँ। कक्षा १ का स-साना बालबालिकाहरूलाई ती क्रियाकलापहरू गराउन सुरुका १-२ महिना त पक्कै पनि कठिन नै भयो तर त्यसपछिका समय भने सर्दी आँखा वरपर आइरहन्छ। सुरुको वर्षमा विद्यार्थी मसँग असाध्यै डराउने गरेको पाएँ। तर, अहिले विद्यार्थीले मलाई साथीको स्पमा हेर्ने गर्छन्। कक्षालाई अनुशासित, मर्यादित बनाउन विद्यार्थी आफैले सहयोग गर्दै आएका छन्। बाल गीत, खेल विधि, कक्षा बैठकजस्ता विविध क्रियाकलापले

सहजीकरण गर्दै शिक्षाक नीरबहादुर तामाङ

कक्षामा सधै बालकेन्द्रित सिकाइ भइरहेको महसुस भएको छ । त्यस बेलामा पाएको अनुभूति म यहाँ वर्णन गरेर समिदैँ र मैले लिएको लक्ष्य तथा उद्देश्य पहिलाको शिक्षणले होइन अबको शिक्षणले प्राप्त गर्न सकेको सुखद अनुभव मेरो छ ।

वास्तवमा सामुदायिक विद्यालयको भविष्य रिथर बन्दै जानुको कारण वर्तमान समयमा प्रभावकारी शिक्षण विधिको कमी नै हो । यदि समुदायको चाहना, विद्यार्थी भावनाअनुस्य शिक्षक सक्रियतामा शिक्षण

क्रियाकलाप सञ्चालन गरिएमा पक्कै पनि सामुदायिक विद्यालयले शिर उठाउन सक्दछ । तथापि यस पहल-कदमीको सुरुआत HTC Nepal तथा वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपालले गरेको छ ।

यस्तो सुनौलौ अवसर प्रदान गर्ने दुवै दातृ संस्थाप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यस्तो तालिम, सीप तथा ज्ञानले म आफ्नो व्यक्तिगत विकासका साथै एउटा विद्यालय, समुदाय वा भनी सिङ्गे देशलाई एउटा तालिमप्राप्त शिक्षक थपिएको छ ।

निजीभन्दा कम छैन हाम्रो स्कुल

प्रतिमा के. सी., शिक्षिका
सुवर्णेश्वर नि.मा.वि. कटुञ्जे-८

ल किताब निकाल त !

हिंजो हामीले कुन पाठ पढेका थियौँ ?

कसैले भन्छ- "सजीवहरु" ।

ल त्यसो भए आज कोसको बारेमा
पढ्ने, सबैले किताब निकालेर पढ !

अ.....ए ल सुन

उनी एकोहोरो आधा घण्टासम्म बोलिन्,
सबैले बुझ्यो ? भोलि म प्रश्न-उत्तर सोध्छु

आएन भने सबैले पिटाइ खान्छौ । सुनसान हुन्छ । उनी कक्षाबाट निस्किन्छन् । यस्तै चल्दै थियो । २०६२ साल वैशाख १ गतेदेखि नै । कहिलेकाहीं कुनै तालिममा सहभागी हुने मौका पाएकी थिइन्हाँ तर विद्यालय आयो, त्यही पारा थियो । समय बित्दै गयो ।

वसन्तहरु पार गर्दै गएका थिए, २०६६ साल चैत्र महिनामा उनले पनि बालकेन्द्रित कक्षा शिक्षणसम्बन्धी तालिममा सहभागी हुने मौका पाइन् । HTC Nepal ले नगरकोटमा दिएको त्यस नौदिने तालिमले उनको जीवन नै परिवर्तन गरिदियो । पहिलो पटक महसुस गरेकी थिइनन्, उनी के रहिछिन् र के काम गर्दै रहेछ । उनी भन्थिन्- शिक्षण पेसा उनको रुचिको पनि थिएन । आफ्नो गाउँको स्कुल बन्द हुने अवस्थामा पुगेको हुँदा समुदायमा हस्तान्तरण भई सबैले सहयोग गर्ने भनी उनले पनि त्यो कदम चालेकी थिइनन् त्यसपछि दोस्रो र तेस्रो पटक पनि तालिममा जाने अवसर पाइन् । सुरुका ती दिनहरु याद आउँछ उनलाई एउटा कक्षाकोठामा बेन्च राखेको, अनि त्यसमा विद्यार्थी बसेको र कालोपाटीअगाडि पढाएको र साना-साना बालबालिकादेखि टाढा भागी माथि कक्षामा पढाएको, हो उनी त्यही शिक्षक थिइन् प्रतिमा के.सी. । उनी सुवर्णेश्वर नि.मा.वि. कटुञ्जे-८ भक्तपुरकी शिक्षक ।

पहिलेका ती दिनहरु अहिलेका दिनहरुसँग दाँजिन् के उनी त्यही शिक्षिका हुन् ? अहिले जब कक्षाकोठामा प्रवेश गर्छिन् सबै जना उठी नमस्कारसँगै स्वागत गान गाउँछन् । अनि केही बेरको कुराकानीपश्चात् शान्तिको कामना, समाचार आदान-प्रदान

पठनपाठनमा सक्रिय हुँदै बालबालिका

सन्देश वाचन गर्छन् । उनलाई आज कक्षामा गएर के पढाउँला भन्ने पनि छैन किनभने पूर्वतयारी हुन्छिन् । वार्षिक, मासिक र दैनिक पाठयोजना सँगसँगै हात समातेर बाटो देखाउने सँगालो पनि छ । दिनभर त्यहाँ नानीहरूसँग बस्छन्, उनीहरूसँग नाचगान गरी खेलहरू खेलाई क्रियाकलाप गराउँदा उनलाई समय बितेको पत्तै हुँदैन । फेरि पनि उनलाई याद आउँछ कक्षा १ की अनिशा बोहोराले भनेको कुरा “मिस आज कति छिटो घण्टी लाग्यो ।” यस्तो प्रतिक्रिया आउँदा खुसी हुन्छिन् । उनको कक्षाकोठा त्यसै रमाइलो त भएको छैन । बस्नका लागि कार्पेट, कुसन, सानो टेबल र सामग्रीले भरिपूर्ण छ । यो स्वस्थसम्म आउन विशेष भवनका लागि इटालियन संस्था र सामग्रीका लागि HTC Nepal को ठूलो हात छ । शैक्षिक सत्रको सुरुवात थियो, कक्षा बैठक बस्ने क्रममा विद्यार्थी भाइबहिनीहरूसँग कुराकानी गर्दागर्दै बुद्ध दाहालले भनै— “हाम्रो स्कुल बोर्डिङभन्दा पनि राम्रो छ ।” उनले

सोधिन् तिमीलाई के राम्रो लाग्यो ? उनले भने— “हाम्रो पहिलेको बोर्डिङमा यस्तो कार्पेट नै थिएन । अनि शान्तिको कामना पनि हुन्न, यहाँ त के-के बनाउन र खेल्न पाइन्छ ।” उनीजस्तै अनिशा र सुनील पनि बोर्डिङबाटै आएका हुन् । उनीहरू पनि धेरै खुसी थिए ।

आज विद्यालय परिवार, अभिभावक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति र विद्यार्थी उनीहरूको कक्षाकोठा देखेर प्रभावित हुनुहुन्छ । र, उनले लिएको तालिमबाट नै आज उनी आफ्नो पेसाप्रति सन्तुष्ट छन् । सदाखै महिनाको अन्तिम दिन थियो, शिक्षक बैठक बस्ने क्रममा विद्यालयका इन्वार्ज किरण सरले १ र २ जस्तै सबै कक्षालाई बनाउनुपर्छ भन्दा धेरै खुसी मानेकी थिइन् । पहिले-पहिले सामग्री बनाउने, खेलाउने र नचाउने मात्र भन्ने शिक्षक साथीहरूले यसरी साथ दिँदा हौसला जागेको थियो । अब उनी ढुक्क भइन् । उनले तालिमपश्चात् देखेको सपना पूरा हुने भयो । आहा ! उनको नमुना विद्यालय ।

तालिमले प्रेरणा दियो

हीरा खनाल, शिक्षिका, लोकन्थली प्रा.वि., भक्तपुर

मेरो नाम हीरा खनाल हो । मेरो घर काठमाडौं नयाँ बानेश्वरमा पर्छ । मैले सर्वप्रथम बोर्डिङ स्कुलमा पढाउँथै । मैले करिब ४/५ वर्ष अध्यापन गरे । तर हाल आएर म सानो ठिमीस्थित श्री लोकन्थली प्रा.वि.मा अध्यापन गराइरहेकी छु । सुरुमा मैले विषयगत स्पमा अध्यापन गराएँ । मैले अध्यापन गराउँदा पाठ्यपुस्तकको आधारमा मात्र पढाउँथे र शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग हुँदैनथ्यो ।

मैले यो पाठ सबै पढाएकी छु, यो सबै पढेर र लेखेर आऊ है नत्र तिमीहरूलाई सजाय दिन्छु भर्थ्य । यस्तै-यस्तै भन्दै गर्दै जाँदा विद्यालयमा पढाइरहेकी थिएँ । तर संयोगको कुरा के भने २०६६ साल चैत ३ गते HTC Nepal संस्थाले मलाई भक्तपुरको नगरकोटमा तालिम लिन पुऱ्यायो यसले मलाई एउटा नयाँ जोस, जाँगर, हौसला र प्रेरणा प्रदान गन्यो । पहिला कक्षा १ मा जम्मा ७/८ जना विद्यार्थीहरू हुन्थ्ये अहिले ४२ जना भर्ना भएका छन् ।

पहिला शैक्षिक सामग्री चक र डस्टरमा सीमित हुन्थ्यो तर अहिले शैक्षिक सामग्रीहरू प्रशस्त मात्रामा छन् । शैक्षिक सामग्री निर्माण गर्दा

शिक्षक र विद्यार्थीहरूबीच मिलेर सामग्री बनाउँछौं । शैक्षिक सामग्री निर्माण गरी कक्षाकोठा भरिपूर्ण भएको छ । पहिला शिक्षण गराउँदा मिसहरूले, के पढाउन सक्नुहुन्छ र, के जानेको छ ? भन्ने कुरा मिसहरूबाट सुन्दा खल्लो महसुस हुन्थ्यो । तर अहिले मलाई नै हामीहरूलाई पनि सामग्री निर्माण गरी यसको प्रयोग गर्न सिकाइदिनुस् न भन्नुहुन्छ । यसो भन्दा अहिले आफैमाथि गर्व छ कि अब मलाई पनि यस तालिमले नयाँ-नयाँ बाटो देखाएको छ ।

नयाँ-नयाँ अनुभवहरू नयाँ सीपहरूको विकास गराएको छ । त्यहींका स्थानीय बासिन्दाहरूले पनि पहिला कस्तो थियो अहिले त मिसहरूले आहा कस्तो राम्रो बनाउनुभएको छ भन्छन् । म आफैलाई पनि हो रहेछ क्यारे जस्तो लाग्छ । पहिला मबाट टाढा-टाढा भाग्ने विद्यार्थीले अहिले आपनै आमाप्रतिको सम्बन्ध भएजस्तै गर्दछन् । यो कक्षा शिक्षण त कस्तो क्रियाकलाप रहेछ भन्ने पठन-पाठन गराउन पनि सजिलो शैक्षिक सामग्री बनाउन र प्रयोग गर्न पनि सजिलो, विद्यार्थी पनि आफू केन्द्रित हुने सारै महत्वपूर्ण रहेछ ।

कक्षा शिक्षण गरेपछि अभिभावकहरूले के भन्छन् भन्ने पहिला मेरो बच्चा स्कुल आउन मान्दैनथ्यो अहिले घरमा बस्न मान्दैन भन्छन् । शिक्षणले र HTC Nepal संस्थाले दिएको अभिप्रेरणाले धेरै साफलताको बाटो देखाएको छ । यो शिक्षणबाट विद्यार्थीहरू मात्र खुसी नभई अभिभावकहरूपनि खुसी भएको भन्ने सुनाइमा आइरहन्छ । यो साफलताको बाटो उहाउने HTC Nepal र प्रशिक्षकहरूद्वय युवराज लौडारी र पवनकुमार अधिकारी साथै सहयोगी संस्था वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल उहाँहरू सफलतालाई अगाडि बढाइदिने पात्रहरू हुनुहुन्छ । उहाँहरूलाई मुरी-मुरी धन्यवाद दिन चाहन्छु । मेरो जीवनमा घटेको एउटा शिक्षणसम्बन्धी भनाइ असफलता नै सफलताको प्रतीक रहेछ भन्ने कुरा स्पष्ट स्पमा औँखाको सामुन्ने भएको छ ।

कति चाँडै घन्टी लाग्छ

रविना भैया कोजू, शिक्षिका,
श्री सुवर्णश्वर नि. मा. वि, भक्तपुर

म रविना कोजू, २०६५ साल चैत ९ देखि आफ्नो शिक्षण कार्यको सुरुआत कटुञ्जे गा.वि.स.को वडा नं ८ स्थित सुवर्णश्वर नि. मा. वि सामुदायिक विद्यालयबाट गर्न । जुन बेला मसँग मैले कलेजमा पढेका र विचार गरेका कुरा पर्याप्त थियो तर मसँग साना भाइबहिनीहरूसँग कसरी बालमैत्री व्यवहार गर्ने अनुभव थिएन ।

शिक्षण कार्यको पहिलो दिन मेरो मनमा अनेक किसिमका विचार र कुरा आइरहेको थिए । मनमा एक प्रकारको डर सँगसँगै उत्सुकता पनि थियो । शिक्षण गर्दा पहिले आफूलाई कसरी शिक्षकले पढाइन्थ्यो त्यही विधि मैले पनि प्रयोग गरिरहेको अहिले आएर अनुभव गर्दै छु । कक्षामा जाँदा आफूसँग

मात्र एउटा पाठ्यपुस्तकबाहेक केही हुन्नथ्यो । कक्षामा गएर ल भाइबहिनीहरू हो किताब निकाल र यो पढ्न सुरू गर त भन्दथै । जब मैले HTC Nepal द्वारा सञ्चालित कक्षा शिक्षण तालिममा सहभागी भई पहिले ९ दिने र दोस्रो ६ दिने गरी २ चरणको तालिम लिएँ । त्यस तालिममा मैले कलेज पढेको कुराहरूलाई यथार्थमा प्रयोग गर्न सक्ने सीपहरू सिक्न पाएँ । हुन त मैले अन्य तालिम नलिएको पनि होइन तर यो तालिमले मलाई शिक्षण पेसाप्रति अभ लाग्ने प्रेरणा दियो । तालिममा सिकेका क्रियाकलापहरू मैले बिस्तारै कक्षाकोठामा प्रयोग गर्दै गर्एँ ।

पहिलेको उराठ लाग्दो कक्षाकोठालाई विभिन्न शैक्षिक सामग्रीद्वारा भरिभराउ गरी रमाइलो र आकर्षक कक्षाकोठा बनायाँ । मैले सिकेका सीपहरूलाई बिस्तारै विद्यार्थीहरूसामु प्रस्तुत गर्दै गर्एँ । पहिलो वर्षमा म त्यति सन्तुष्टि थिइनँ । क्रियाकलाप गर्दा र गराउँदा-गराउँदै पनि मलाई के पूरा नभएको के कमी भएको महसुस भने भझरहेको थियो । र, त्यो कमीलाई दोस्रो र तेस्रो चरणको तालिमबाट केही हदसम्म पूरा भएको अनुभव गर्न । कक्षामा विद्यार्थीहरूको नियमितता पनि देखियो । आफ्नो कामप्रति सजक र सचेत भएको पाएँ । कक्षामा बस्दा जुन लैंगिक विभेद थियो, त्यो समस्या पनि हल गर्न सफल पनि भएँ । केटा साथीसँग बस्नै नचाहने छात्राहरूलाई विभिन्न खेल र गीतबाट समूह बनाई सामूहिक भावनाको विकास पनि गराउन आवश्यक सीपको विकास पनि भएको महसुस भयो ।

पहिलेको उराठ लाग्दो कक्षाकोठा अहिले आएर सबैको आकर्षणको केन्द्रविन्दु बनेको

छ । सरसफाइ खेल खेलाउँदा सधैं फोहोरी भएर आउने विद्यार्थी सफा भएर आउने र सधैं त्यही खेल खेल्ने ढिपी गर्दथ्यो । कक्षामा क्रियाकलाप गराउँदा समय बितेको मलाई पटककै चाल पाएनाँ । यतिसम्म कि मेरो शिक्षण प्रभावकारी भएको कुरा मेरो कक्षाका विद्यार्थीहरूको यस्तो प्रतिक्रियाबाट स्पष्ट हुन्छ । मिस आज त कति चाँडै घन्टी बजेछ ? तपाईँ सधैं हामीसँग बसिराख्नु न । विद्यार्थीहरूको यस्तो प्रतिक्रिया सुन्दा मन खुसीले गद्गद हुन्छ । मनमा एक प्रकारको उत्साह बढेको अनुभव गर्दछु ।

विद्यार्थीहरू आफ्नो नियमित क्रियाकलापहरू जस्तै : आजको हाम्रो पात्रो, म कक्षामा प्रवेश गर्नुअघि नै सधैं मिलाउने गर्दथे । शान्तिको कामना गर्ने, आफ्नो कार्यको बाँडफाँड गर्नेदेखि लिएर समाचार आदान-प्रदान हरेक दिन गर्ने गर्दछन् । विद्यार्थीहरूमा भनाँ एक प्रकारको बानी नै बसिसकेको महसुस बल्ल तालिमपछिको दोस्रो वर्षमा मात्र पाएँ । जुन बेला मेरो कक्षाका कल्पना, सुनी, रोहन र नवीनाले मैले लेख्ने जुन सन्देश हो, त्यो उनीहरू आफ्नैले लेख्न सक्ने भए । त्यो बेला मेरो मनमा एक प्रकारको अलग्गै खुसी थियो । मैले कल्पनासम्म पनि गर्न सकेकी थिइनँ कि विद्यार्थीहरू त्यो स्तरसम्म पनि पुग्छन् होला भनेर ।

मेरो शिक्षण यसरी प्रभावकारी हुनुमा मेरो केही यस्ता काम र क्रियाकलापहरू नै प्रमुख हुन, जुन क्रियाकलापहरूले गर्दा मैले अभिभावकलाई विद्यालयमा आकर्षित गर्न पहिलेभन्दा अलिक बढी भए । मेरो त्यो पहिलेको शिक्षणको भन्दा अलिक बढी सफल पनि भएँ । हाम्रो त्यो शिक्षणको कार्ययोजना,

वार्षिक र मासिक योजना, जुन हामी १ र २ का शिक्षिका प्रतिमा र म मिली तालिममा सिकेका थियाँ, सबै शिक्षक कर्मचारीहरूबाट छलफछ गरी व्यवस्थापन समितिद्वारा पारित पनि गरायाँ । सोही वार्षिक कार्ययोजनाअनुस्य शिक्षण सिकाइ उपलब्धिलाई मासिक घण्टीमा स्थान्तर गरी सोहीअनुस्य आफ्नो मासिक योजना तयार गर्न्याँ र त्यो मासिक योजनालाई पनि एउटा सन्देश डायरीको स्थमा अभिलेखन पनि गरै । यसरी मासिक योजनालाई वार्षिक योजनाको स्थमा तयार गरी आफ्नो शिक्षण गर्दा म कक्षामा भोलि के गर्ने भनेर अलमलमा पर्ने भन्कटबाट मुक्त भएँ ।

यो योजनाले ममा एक प्रकारको आत्मविश्वास बेढेको अनुभव अहिले आएर गरै । कक्षाकोठाको बदलिँदो स्य देखेर विद्यालय परिवार र अभिभावकहरूसमेत हाम्रो कामबाट खुसी छन् । कहिल्यै बैठकमा नआउने अभिभावकहरू पनि शिक्षक-अभिभावक भेलामा आई मेरो कामको प्रशंसा गरेर जान्छन् । यस्तो प्रतिक्रियाबाट मलाई अझ आफ्नो कामप्रति लाग्न प्रेरित गर्दछ । सधैँभैं महिनाको अन्तिम दिन थियो, शिक्षक बैठक बस्ने ऋममा विद्यालयको इन्वार्ज किरण सरले अब १ र २ जस्तै सबै कक्षाकोठा बनाउनुपर्छ भन्दा म धेरै खुसी छु । किनभने पहिले सामग्री बनाउने, खेलाउने, नचाउने मात्र पढाउने चाहिँ होइन, खाली कक्षाकोठा मात्र फोहोर गर्दछन् भन्ने प्रतिक्रिया दिने साथीहरूको धारणा तथा मानसिकतामा आएको परिवर्तन देख्दा म ज्यादै हर्षित छु । अब म ढुक्क छु कि सबैको सहयोग यसरी नै पाएँ भने मेरो विद्यालयलाई भक्तपुरमा नमुना बनाउन अवश्य सफल हुन्छु ।

दिव्यांकुर बाल विकास प्रवर्द्धन तथा अनुसन्धान केन्द्र

सानेपा, ललितपुर, नेपाल

पृष्ठभूमि:

दिव्यांकुर बाल विकास प्रवर्द्धन तथा अनुसन्धान केन्द्र ग्रामीण परिवेशमा स्रोतसाधन र अवसरहरूबाट विचित तथा अभाव र भेदभावबाट आक्रान्त नेपाली समुदाय, विशेष गरी महिला तथा बालबालिकाहरूको सामाजिक न्याय तथा यथोचित विकासमा ठोस योगदान पुऱ्याउन स्थानीय स्रोतसाधन र सामाजिक-आर्थिक प्रणालीमा आधारित दिगो एवम् उत्पादनमूलक समाजको निर्माणका लागि सबै तह र क्षेत्रको जनशक्तिको समानुपातिक परिचालन गर्दै बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गीण विकासका लागि अवसर उपलब्ध गराउन स्थापना गरिएको छ। बालबालिकाहरू भनेका अंकुर हुन्, उचित वातावरण, स्वास्थ्य स्याहार, पोषण तथा संरक्षण भएमा मात्र यिनीहरूको सर्वाङ्गीण विकास भई दिव्य बन्न सक्छन्, सबै अंकुरहरू अवसर पाएमा दिव्यांकुर बन्न सक्छन् र ? यिनै बालबालिकाहरूबाट नै भोलिको समतामूलक विकसित समाज निर्माण हुन्छ। तसर्थ, बाल अधिकार सुनिश्चित गर्दै सम्बन्धित सबै संघसंस्था, निकायहरूसँग समन्वय गरी बालबालिकाहरूलाई सर्वाङ्गीण विकासको अवसर प्रदान गरी मानव विकासको क्षेत्रमा योगदान गर्नका लागि यो प्रतिबद्ध गैर सरकारी संरथा हो।

लक्ष्य

प्रारम्भिक बाल विकास, गुणस्तरीय शिक्षा, स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना, सेवा तथा अध्ययन अनुसन्धान कार्यक्रमको माध्यमबाट समुदायमा आर्थिक, सामाजिक र लैडिक समानताका साथै देशको सर्वाङ्गीण विकासमा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने।

उद्देश्य

क) महिला तथा बालबालिकाको उत्थान तथा सर्वाङ्गीण विकासको निष्ठि शिक्षा तथा हकअधिकार स्थापित गर्न योगदान पुऱ्याउने।

ख) स्वास्थ्यसम्बन्धी जनचेतना एवम् प्रारम्भिक स्वास्थ्य सेवा पुऱ्याउने।

ग) क्षेत्रगत स्पमा अध्ययन, अनुसन्धान, जनशक्ति विकासका लागि कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।

संस्थाको उद्देश्य प्राप्त गर्न गरिने कामहरू

यस संस्थाले उपर्युक्त उद्देश्य प्राप्त गर्न देहायका कामहरू गर्नेछ :

- महिला तथा बालबालिकाको उत्थान तथा सर्वाङ्गीण विकासका निष्ठि एकीकृत कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नेछ।
- आवश्यक दक्ष जनशक्ति तयार गर्नेछ।
- प्रचार-प्रसार, जनचेतना बढाउने कार्यमार्फत जनसहभागिता वृद्धि गर्नेछ।
- आय आर्जनको अवसर वृद्धि गर्नेछ।
- गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँच पुऱ्याउन प्रारम्भिक बाल विकास, औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षा विकासका लागि कार्यक्रम निर्माण तथा सञ्चालन गर्नेछ।
- बालबालिका, महिला, जनजाति, दलित तथा उत्पीडित वर्गको अधिकारका लागि दबाब समूहको भूमिका निभाउनेछ।
- क्षेत्रगत स्पमा अध्ययन, अनुसन्धान र जनशक्ति विकासका लागि कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नेछ।
- सञ्चालित कार्यक्रमहरूसम्बन्धी स्रोत सामग्री, पत्रपत्रिका र पुस्तक पुस्तिकाहरू विविध माध्यमबाट प्रकाशन तथा प्रशारण गरिनेछ।

संस्थाका कार्यक्रमहरू

एकीकृत बाल विकास कार्यक्रमअन्तर्गत यस संस्थाले निम्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दछ :

- अभिभावक सचेतना कार्यक्रम (गर्भदेखि ३ वर्षसम्म)
- प्रारम्भिक बाल स्वास्थ्य स्याहार तथा विकास कार्यक्रम (३ देखि ५ वर्ष)
- प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र तथा पूर्व प्राथमिक कक्षा सहयोगी कार्यक्रम
- व्यवस्थापन तालिम
- समुदाय परिचालन भेला
- बाल विकास केन्द्र सहयोगी कार्यकर्ता तथा शिशु कक्षा शिक्षक तालिम
- प्राथमिक कक्षा विषयगत बालकेन्द्रित सिकाइ विधि
- शान्तिका लागि सहभागिता (महिला, युवा, बाल)

वर्ल्ड भिजन भक्तपुर क्षेत्र विकास कार्यक्रम र दिव्यअंकुर बाल विकास प्रवर्द्धन तथा अनुसन्धान केन्द्रको सहकार्यमा भक्तपुर जिल्लाको सुडाल, नखेल, सिपाडोल, चाँगु गाविसहरू र थिमी नगरपालिकाको बालकुमारी र टिगनीमा सञ्चालित कार्यक्रमहरू यसप्रकार थिए ।

- अभिभावक शिक्षा प्याकेज तयारी कार्यशाला
- व्यवस्थापन समिति अभिभावक शिक्षा तालिम
- अभिभावक शिक्षा निरन्तर सञ्चालन
- अभिभावक शिक्षा पुनर्ताजगी तालिम
- तालिम प्राप्त सहजकर्ताद्वारा मासिक अभिभावक शिक्षा कक्षा सञ्चालन

- भिडियो प्रदर्शनी छोराछोरी समान विकास
- सडक नाटक छोराछोरी समान विकास
- बाल विकास केन्द्रहरूको सञ्चालन खर्च सहयोग (घट्टदो क्रममा)
- सहजकर्ताहरूको क्षमता पहिचान र सहयोग तालिम
- सहजकर्ता पुनर्ताजगी तालिम
- व्यवस्थापन समिति
- गविस. नपा कार्यक्रम दिगोपनका लागि छलफल
- व्यवस्थापन समिति तालिम
- अभिमुखीकरण प्रारम्भिक उत्क्रेरणा तथा सामग्री तयारी र प्रयोग
- व्यवस्थापन समिति तालिम सरकारी नीति, केन्द्र अनुगमन, लेखा तालिम,
- शैक्षिक भ्रमण
- अपाङ्गताको पूर्व पहिचान
- सामग्री निर्माण कार्यशाला
- सामग्री सहयोग
- जिल्ला बाल विकास बोर्ड अभिमुखीकरण
- जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालयसँग वैठक
- गर्भवती आमाको पहिचान
- स्वास्थ्य र पोषण पुनर्ताजगी तालिम
- FCHV द्वारा परिवारका सदस्यहरूलाई सुरक्षित मातृत्वसम्बन्धी तालिम
- सडक नाटक (गर्भवतीको पोषण र हेरचाह)
- भिडियो (गर्भवतीको पोषण र हेरचाह)
- एफएम रेडियो कार्यक्रम
- अभिभावकहरूलाई करेसाबारी तालिम
- भिडियो प्रदर्शनी बाल पोषण
- अभिभावकहरूलाई पोषण परीक्षण अभिमुखीकरण
- स्तनपान सप्ताह

दिव्यअंकुर बाल विकास प्रवर्द्धन तथा अनुसन्धान केन्द्र

सफलताको कथा

अभिभावक शिक्षा-परिवर्तनको संवाहक

अनिता बोगटी, सुमित्रा मिखार अभिभावक शिक्षा सहजकर्ता

अभिभावक शिक्षा
कक्षा सञ्चालन गर्निका
लागि हामी सुमित्रा
मिखार र अनिता बोगटीले
अभिभावक शिक्षा तालिम
लिएर आएपछि चाँगुनारायण
वडा नं ४ खोरिया गाउँ
समुदायमा अभिभावक शिक्षा
सञ्चालन गर्न गएका थिएँ । चाँगुनारायण वडा
नं ४ खोरिया गाउँ तामाडहरूको प्रधानता भएको
बस्ती हो ।

यो बस्तीमा बिहानैदेखि मानिसहरू जाँड
तयार गर्ने, खाने र खेतबारीमा काममा जाने
गरेको र दिउँसो खाना खाएर सुल्ते गरेको
पाइएको थियो । समुदायका मानिसहरू बाहिरी
काममा कहिल्यै पनि सहभागी हुन मन गर्दैनथे ।
समुदायमा पनि फोहोर गर्ने, खुल्ला स्थानमा
दिसापिसाब गर्ने, बालबालिकाले लुगा पनि
नलगाई नाङ्गे हिँड्ने गरेको पाइन्थ्यो । उक्त
बस्तीमा कार्यक्रमको कुरा गर्दा “कति पैसा
दिन्छौ ? तिमीहरूले जागिर खाने, हामी किन
कार्यक्रममा आउने” भन्ने गरेको पाइयो । शुरूमा
समुदायमा जाँदा गएको तर कसैले पनि सहयोग
गर्न रुचि देखाएनन्, स्थानीय विद्यालयले समेत
सहयोग गर्न चासो देखाएन । यसरी अभिभावक
शिक्षा कार्यक्रम सुरुवात गर्न अत्यन्त कठिन
भएको थियो । पछि आफ्ना कलेजका साथी साथै
स्थानीयवासी देवमाया तामाड र कविता तामाडको
सहयोगबाट स्थानीय बासिन्दाको घर-घरमा गई
सहभागी जुटाएर एउटा कक्षा सञ्चालन गरेथाँ ।
उक्त कक्षा सञ्चालन गर्दा पनि हामी सहजकर्ता
महिला भएकाले पुरुष सहभागीले हल्ला गर्ने,
जिसकाउने, तिमीहरूको विवाह भयो ? भनेर सोध्ने,
मोबाइलबाट हाम्रो फोटो खिच्नेजस्ता क्रियाकलाप

अनिता बोगटी

सुमित्रा मिखार

गर्दथे । तर त्यस्ता
क्रियाकलापलाई बेवास्ता
गर्दै हामीहरूले अभिभावक
शिक्षा कक्षा सञ्चालन गर्दै
गर्याँ । अभिभावक शिक्षाको
छलफलमा बालबालिकाको
वृद्धि र विकासका विषयहरूमा
छलफल चलाइन्थ्यो, यसमा

अभिभावकहरूले ऋमैसँग चासो देखाउन थाले ।
पहिला-पहिला तिमीहरूको कुरा सुन्न फुर्सद छैन
भन्ने अभिभावकहरूले नै पछि सहयोग गर्न
थाले । बालबालिकालाई घरमा पनि राम्रो कुरा
सिकाउन सकिने रहेछ, आमाबुबाले ध्यान पुन्याएमा
बालबालिका टाठा-बाठा हुने रहेछन् भन्ने कुरामा
अभिभावकहरू पनि सकरात्मक हुँदै जान थाले ।

यसरी प्रयास गर्दै जाँदा समुदायमा
परिवर्तन आउने रहेछ भन्ने हामीलाई लागेको
छ । समुदायमा काम गर्दू भन्ने अठोट लिएर
काम गर्दा बाधा-अड्चन आउँछन् तर अन्ततः
काम गर्न सफल होइन्छ भन्ने लागेको छ । अहिले
ती समुदायका नाङ्गे हिँड्ने बालबालिकाहरूलाई
आमाबाबुले लुगा लगाएर मात्र बाहिर पठाउने गर्न
थालेका छन् । बालबालिकाहरूलाई नुहाइदिने,
नड काटिदिने, उनीहरूसँग अन्तरक्रिया गर्ने,
घरायसी काममा बालबालिकालाई सहभागी गर्ने,
हैसला प्रदान गर्ने आदि गर्न थालिएको छ । त्यसै
गरी ३ वर्ष पूरा भएका बालबालिकाहरूलाई पनि
अभिभावकहरूले नजिकको बालविकास केन्द्रमा
पठाउन थालेका छन् । यसरी अभिभावक शिक्षा
निरन्तर चल्यो भने अभिभावकको बच्चाप्रतिको
सोचमा परिवर्तन आउँछ, जसले गर्दा क्रमशः
समाजमै सकरात्मक परिवर्तन गर्न सकिन्छ ।

त्यसैले अभिभावक शिक्षा समाज परिवर्तनको
संवाहक बन्न सफल भएको आन ।

प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र र मेरो सफलता

मञ्जु तामाड, बाल विकास केन्द्र सहजकर्ता, उज्यालो कॉक्ट्राबारी, नंखेल

उज्यालो कॉक्ट्राबारी बाल विकास केन्द्रको स्थापना वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनलको सहयोगमा भएको हो । उक्त केन्द्र स्थापना गर्ने क्रममा बाल विकास केन्द्रको व्यवस्थापन समितिको छलफलबाट धेरै प्रतिस्पर्धीमध्ये म मञ्जु तामाड बाल विकास केन्द्रको सहजकर्ताको स्थमा छानिएकी थिएँ । सुरुवातका दिनहरूमा बाल विकाससम्बन्धीका विभिन्न तालिमहरूमा सहभागी हुने मौका पाएँ, धेरै लेखपढ नगरेको भए तापनि विभिन्न गोष्ठी र तालिममा सहभागी भएपछि मैले बाल विकास केन्द्रको बारेमा र आफ्नो कार्यको बारेमा राष्ट्रोसँग सिक्ने मौका पाएँ । सुरु-सुरुमा बालबालिकाको स्याहार गर्न र उनीहरूलाई सिकाउन गाहो भएको थियो, एकलैले २५ देखि ३० जना बालबालिकाहरूको स्याहार गर्ने, सिकाउने, खेलाउने गर्न धौ-धौ पर्थ्यो । फेरि बालबालिकाको सरसफाइ गर्ने, उनीहरूलाई दिसापिसाब गराउनेजस्ता कार्य गर्नुपर्ने भएकाले एकलैलाई समस्या परेको थियो । यसै गरी जस्तोतसो काम गर्दै थिएँ । बेला-बेलामा अभिभावकहरूले पनि बालबालिकाहरूलाई खाजा खान पठाएको दालचामल लुकाएर लग्यो भनेर आक्षेप पनि लगाउनुभयो । त्यसले गर्दा बेलाबेलामा बाल विकास केन्द्रको सहजकर्ताको काम छोडिइदिजैँ कि - नयाँ कुरा सिकेको देख्दा चाहिँ मैले राष्ट्रो काम गरेको रहेछु भन्ने अनुभूति भयो ।

बेला-बेलामा अनुगमन गर्न आउनुहुने सर-मिसाले पनि हौसला दिनुहुन्थ्यो र अभ राष्ट्रो गर्न सल्लाह सुभाव पनि दिने गर्नुहुन्थ्यो । त्यसरी नै काम गर्दै जाँदा केन्द्रमा

अट्यारो भयो भनेर एक जना सहयोगी राखिदिनुभयो, तर उक्त सहयोगी पनि केही दिनमा पारिश्रमिक थेरै भयो भनेर जानुभयो, यसरी फेरि पनि म एकलै भएँ । आफ्नो हौसला र आत्मविश्वासलाई दरिलो बनाउदै म आफ्नो कामप्रति भन सक्रिय हुँदै गएँ । फलस्वरूप यस केन्द्रमा बालबालिकाहरूको नियमित सँख्या २५, ३० जना नै कायम राख्यै । अभिभावकहरूको पनि केन्द्रप्रति र मप्रति विश्वास बढ्दै गयो । मैले केन्द्रको सुरुआत दिनदेखि आजसम्म हरेस नखाई काम गर्दै रहैँ । यस केन्द्रमा बालबालिकाहरूसँग काम गर्ने सिलसिलामा म स्वयम् पनि निकै आँटिली र बालबालिका सँग घुलमिल हुने तथा बालमैत्री वातावरण तयार गर्न सक्ने हुँदै गएकी छु भन्ने लाग्छ । आजको दिनसम्म आइपुगदा राष्ट्रो लागेको छ । बालबालिकासँग खेल्ने र रम्ने बानी परिसक्यो । अब त शनिबार एकदिन पनि केन्द्रमा बालबालिकाहरूसँगै गएर काम गराउजस्तो लाग्छ । केन्द्रमा आएपछि बालबालिकाहरू चलाख भएका, तामाड भाषाका साथसाथै नेपाली भाषा पनि सिकेको देख्दा अभिभावकहरू पनि खुसी हुनुभएको छ । फेरि बाल विकास केन्द्रबाट १ कक्षामा भर्ना भएका बालबालिकाहरूले, सोफै एक कक्षा भर्ना गरेका अन्य बालबालिकाहरू भन्दा चलाख र पढाइमा राष्ट्रो गर्न सकेको छ भनेर नजिकैको विद्यालयका शिक्षकहरूको प्रतिक्रिया सुन्दा सबैभन्दा गर्व लाग्छ । बाल विकास केन्द्रको सहजकर्ता भएर कार्य गर्नु चुनौतीपूर्ण रहे तापनि बालबालिकामा आएको सुखद परिवर्तन नै सबैभन्दा ठूलो प्रतिफलजस्तो लाग्छ ।

सहजकर्ता हुन पाउँदा गर्व लाग्छ

सुजाता तामाङ, सहजकर्ता सूर्यमुखी बाल विकास केन्द्र सिपाडोल

चारैतिर डाँडा र वनजङ्गलले घेरिएको भक्तपुर जिल्ला सिपाडोल गाउँ विकास समिति वडा नं. ४ नैचाल गाउँमा विगत सात वर्षअगाडिबाट वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल, भक्तपुर क्षेत्र विकास कार्यक्रमको सहयोगमा बाल विकास केन्द्र सञ्चालन गरिए आएको छ । यस ठाउँमा समुदायका मानिसहरूको सहभागितामा समुदायमा आधारित बाल विकास केन्द्र स्थापना गरियो । उक्त केन्द्र स्थापनकालसँगै म सुजाता केन्द्रको सहजकर्ताका स्यमा सहभागी हुने मौका पाएँ । सहजकर्ताको कार्यभार सुरु गर्नुअगाडि मैले विभिन्न किसिमका बाल विकाससम्बन्धी तालिमहरू लिएँ र सोहि अनुरूप बाल विकास केन्द्रको कार्यक्रम सुचारू गर्दै लग्नै । केन्द्र सञ्चालन गर्ने क्रममा केन्द्रमा पठाउने बालबालिकाहरूलाई पनि अभिभावकहरूले सरसफाइ नगरी पठाइदिने, मुख धुन पनि केन्द्रमै गर्नुपर्ने, बालबालिकाहरू सबैलाई खाजा पनि नपठाउने जसले गर्दा उनीहरूलाई आफैले भए पनि खुवाउनुपर्ने जस्ता कार्य गर्दै लानुपर्ने भएको थियो । बाल विकास केन्द्र गीत, कथा र कविताबाट सिकाउने गरिन्थ्यो, जुन प्रक्रिया आमाबाबुका लागि नौलो थियो । पढाउन लेखाउन छोडेर हाम्रो बालबालिकाहरूलाई खेलाउने, गीत गाउने मात्र गन्यो भनेर धेरै अभिभावकहरूले गुनासो गर्न थाले । मैले गर्भवती अवस्थामा रहँदा पनि केन्द्रलाई सुचारू गरिरहँ, अभिभावकहरूको सहयोगको अपेक्षाका साथ केन्द्रमा कार्य गर्दै रहँ । त्यसै

शिक्षण सामाग्री बनाउँदै
सहजकर्ताहरू

क्रममा बाल विकासका लागि अभिभावक शिक्षा तालिम पाएपछि भने बाल विकास केन्द्र सञ्चालन गर्न सजिलो भयो । केन्द्रमा आउने बालबालिकाले कसरी सिक्छन, आमाबाबुको मद्दतबाट बालबालिकालाई चलाख र बुद्धिमान् बनाउन कस्ता-कस्ता अवसर दिने भन्ने विषयका साथै केन्द्रमा गीत, कथा र कविताबाट कसरी पढ्न लेख्न सिक्छन् भनेर अभिभावक शिक्षामार्फत समुदायमा छलफल गरिए गइयो - त्यसको फलस्वरूप अभिभावकहरूले पनि बाल विकास केन्द्रको महत्व थाहा पाउनुभयो । यसबाट हुने फाइदाहरू बुझेर होला हाल आएर अभिभावकबाट सहयोग पाइएको छ । केन्द्र सञ्चालन सुचारू छ । सुरुवातमा सहजकर्ता भएर काम गर्दा जस्तो दुःख भए पनि अहिले सहज भएको छ । म बाल विकास केन्द्रको सहजकर्ता हुनमा गर्व गर्ष्यु ।

नमुना बन्दै काँक्राबारी बाल विकास केन्द्र

सञ्जय तामाड, अध्यक्ष काँक्राबारी बाल विकास केन्द्र, नंखेल

२०६२ सालमा स्थापना भएको काँक्राबारी बाल विकास केन्द्रमा २०६६ सालदेखि व्यवस्थापन समितिको अध्यक्षको भूमिका निभाउने जिम्मेवारी मैले पाएँ । सुरुमा मलाई बालबालिकाकालाई केही घण्टा भुलाउने, खेलाउने र अक्षर चिनाएर कक्षा १ का लागि तयार गराउने भनिएको थियो । तर, प्रारम्भिक बाल विकास व्यवस्थापन तालिम लिएपछि मैलै बुझ्दै गर्दै यो त मानव विकासको आधारभूत उमेर रहेछ । यो उमेरमा पाएको अनुभवबाट जीवनभरका लागि क्षमता बन्ने रहेछ । यसपछि मेरो जिज्ञासा र समर्पण भन् बढ्दै गयो । बालबालिकालाई उनीहरूको विशेषताअनुस्य सिक्ने वातावरण तयार गर्न चुनौती थियो । नंखेल, काँक्राबारी पिछिएको ठाउँ हो । जहाँ भाडाका गाडीसमेत चल्दैनन् । एउटा सामान ल्याउनुपन्यो भने एक/डेढ घण्टा उकालो उकिलनुपर्छ ।

व्यवस्थापन समिति अध्यक्षको हैसियतले यी केन्द्रहरूको सबै जिम्मेवारी मेरो हातमा हुन्छ भन्ने मेरो सोच थियो । सहजकर्ताको न्यून पारिश्रमिक बढाउन नसकदा आफैलाई दुःख लाग्यो । केन्द्रमा प्रशस्त सामग्री नहुँदा के गर्न भनेर छटपटी हुन थाल्यो । तर, यी सबै समस्या समाधानको साथी दिव्यांकुर बाल विकास प्रवर्द्धन तथा अनुसन्धान केन्द्र बन्यो । दिव्यांकुरको सहयोगमा चरणबद्ध

सञ्जय तामाड

स्पमा केन्द्रलाई व्यवस्थित गरेर अगाडि बढायौ, जसअनुस्य बालकेन्द्रित सामग्री तयार गर्न अभिभावकहको सहयोगमा कार्यशाला आयोजना गन्यौ । यसबाट स्थानीय स्रोत सामग्रीबाट प्रशस्त शैक्षिक सामग्री तयार भयो । यसबाहेक दिव्यांकुर बाल

विकास प्रवर्द्धन तथा अनुसन्धान केन्द्रबाट गुणस्तरीय काठका सामग्री प्राप्त भएपछि केन्द्रको आकर्षण बढ्दै गयो ।

अंग्रेजी भाषाको मोहले बालबालिकालाई एक/डेढ घण्टा हिँडाएर सँगा पुन्याउने र त्यहाँबाट गाडीमा बनेपा र भक्तपुर बोर्डिङमा लैजाने होडबाजी गाउँमा भइरहेको थियो । यो अवस्था नरोकीकन केन्द्रमा बालबालिकाको संख्या नबढ्ने अवस्था थियो । यसैले मातृ विद्यालय श्री सरस्वती नि. मा. वि. सँगको सहकार्यमा अंग्रेजी माध्यमबाट केन्द्र सञ्चालन गर्ने योजना तयार भयो र जसअनुस्य बोर्डिङ स्कुल भन्ने प्रचार-प्रसार गरियो । अभिभावकबाट मासिक फि पनि निर्धारण गरियो ।

आकर्षक पोसाक, पोषणयुक्त खाजा आदि सुविधा अभिभावककै रकमबाट व्यवस्था भएपछि विद्यालयलाई आर्थिक व्यवस्थापनमा सजिलो भयो र अभिभावक पनि सन्तुष्ट भए । केही समयपछि गाउँका बालबालिकाको चाप बढ्दै गएपछि बालविकास केन्द्रहरूलाई ECD 1, ECD 2

र ECD ३ गरी ३ वटा कक्षामा विभाजन गरियो । यी केन्द्रहरूमध्ये एउटा केन्द्र विद्यालयबाट सञ्चालित थियो । यसलाई निरन्तरता दिन दिव्यअंकुरको सहयोगमा सञ्चालित अभिभावक शिक्षाले पूर्ण सहयोग गयो । अभिभावक शिक्षाले मासिक फि उठाउन, बालबालिकालाई निरन्तर केन्द्र पठाउन केन्द्रको सिकाइ क्रियाकलापसँग घरको वातावरण समायोजन गर्न पनि महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको छ ।

३ वटा बालविकास केन्द्रका करिब ५० देखि ५५ जना बालबालिकालाई खाजा पकाउन दाउराको व्यवस्था गर्न कठिन हुँदै गयो । वर्षमा चिसो दाउरा हुने भएकाले धुवाँको मुस्लोले केन्द्रमै आगो लागेहँ हुने गर्दथ्यो । यो समस्या समाधान गर्न ग्यास सिलिन्डरका लागि दिव्यअंकुरमा

अनुरोध गर्याँ । आफ्नै स्रोतबाट ग्यास चुलो किन्यौ । पोषण मोटिभेटर अनिता तामाङ्को सहयोगमा दैनिक खाजा तालिका र मासिक पोषण परीक्षण र रेकर्डसमेतको व्यवस्था भयो, यसबाट बालबालिकाको स्वास्थ्य र पोषणको अवस्था राप्रो भयो ।

दिव्यअंकुरको सहयोगमा
गरिएको गा.वि.स.स्तरीय गोष्ठी र छलफलले गा.वि.स.बाट सहयोग प्राप्त गर्न सफल भयौ । जिल्ला शिक्षा कार्यालयसँगको सौहार्दपूर्ण सम्बन्धले गर्दा दुवैवटा केन्द्रको दरबन्दी समायोजन गरियो । हाल ३ वर्षमुनिका बालबालिकाका लागि, ३ वर्षमाथिका र विद्यालय जाने उमेरका बालबालिकाका लागि कक्षा सञ्चालन हुन्छ । प्रभावकारी व्यवस्थापनले गर्दा यो केन्द्रलाई धेरैले नमुना भन्न थालेका छन् ।

अभिभावकहरू धेरै खुसी अनि सन्तुष्ट छन्

सङ्गीता राजवाहक, टिगनी बाल विकास केन्द्र

हाम्रो समुदाय नेवारी समुदाय हो । यहाँ एउटा मात्र बाल विकास केन्द्र छ । यहाँका प्रायः व्यक्तिहरू अशिक्षित र सामाजिक अन्धविश्वासी छन् । यस ठाउँका व्यक्तिहरू पहिला आफ्ना बालबालिकाहरूलाई स्कूल पठाउने उमेरको नभएसम्म आफैसँग राख्ने गर्दथे । उनीहरूमा बाल विकास केन्द्रका बारेमा कुनै पनि ज्ञान थिएन । बाल विकास केन्द्र भनेको के हो र त्यहाँ कस्ता-कस्ता क्रियाकलापहरू हुन्छन् र बालबालिकाहरूलाई त्यहाँ पठाउँदा कस्तो-कस्तो फाइदा हुन्छ र तिनीहरूले के कस्ता कुराहरू सिक्छन् भन्ने कुराहरू थाहा थिएन । बाल विकास केन्द्र भए तापनि बालबालिकाहरूको संख्या न्यून थियो । दिव्यांकुर बाल विकास प्रवर्द्धन तथा अनुसन्धान केन्द्रद्वारा अभिभावक शिक्षा कक्षाका लागि तालिम र कक्षा सञ्चालन सहयोग भएपछि मासिक स्यमा भिन्दा-भिन्दै विषयमा अभिभावक शिक्षा सञ्चालन भयो ।

यसपछि आजकल प्रायः अभिभावकहरूले यस्ता कुराहरूलाई बुझ्न थालेका छन् । अभिभावकहरूमा चेतना आउन थालेको छ । बाल विकास केन्द्रमा बालबालिकाहरूले धेरै कुराहरू सिक्ने अवसर पाउँछन् । जस्तै : सरसफाइ, अनुशासनमा बस्ने, मिलेर

खेल्ने, खेल सामग्रीहरू एक-आपसमा बाँड्ने, मनोरञ्जन गर्ने, आदर-माया गर्ने आदिजस्ता सामाजिक सीपहरू सिक्दछन् । जसले गर्दा उनीहरूको व्यक्तित्व विकास गर्नमा सहयोग पुगदछ र आत्माबल एवम् आत्मविश्वास अभिवृद्धि हुन्छ । जसको मद्दतले उनीहरूमा भविष्यमा सक्षम, सबल अनि एक असल नागरिक बन्न सक्छ । बाल विकास केन्द्रमा आउने र नआउने बालबालिकामा धेरै भिन्नता छ किनभने बाल विकास केन्द्रमा आउने बालबालिकाले पाएका विकासात्मक अवसरहरू अभिभावकहरूले कमै मात्र दिन सक्दछन् । बाल विकास केन्द्रमा आउने बालबालिकाहरू साहै ज्ञानी, अनुशासित अनि आज्ञाकारी पनि हुन्छन् । उनीहरूमा अस्को भावनालाई कदर गर्ने र मिलनसार हुनेजस्ता राम्रा-राम्रा गुणहरूको विकास गर्नका लागि बाल विकास केन्द्र एक उपयुक्त ठाउँ हो भन्ने अभिभावकहरूले बुझेका छन् ।

अभिभावकाको दायित्व बच्चा जन्माएर उसलाई खान, लाउन दिएर मात्र पुग्दैन भन्ने कुरा आजकल सबै अभिभावकले बुझ्न थालेका छन् । गाँस, बास, कपासबाहेक राम्रो वातावरण पनि दिनुपर्छ भन्ने अभिप्रायले नै आजभोलि अभिभावकहरूमा पनि धेरै परिवर्तन आएको छ । अभिभावकहरूमा पनि धेरै

परिवर्तन आएको छ । अभिभावकहरू आफ्ना बालबालिकामा आएको परिवर्तन र सुधार देखेर धेरै खुसी अनि सन्तुष्ट छन् । घरमा हुँदा बोल्न खेल्न थालेको अनि नखाने बच्चाले खान थालेको देखेर धेरै खुसी भएका छन् । उनीहरूले

बाल विकास केन्द्रका बारेमा आफूले जाने बुझेका कुराहरू अस्लाई पनि बुझाउने काम गर्नुभएको छ । बाल विकास केन्द्र हाम्रो समुदायमा धेरै राम्रो मानिन थालिएको छ । समुदायमा पनि लोकप्रिय छ ।

मेरो बच्चाको विकासका र बाल विकास केन्द्र

(अभिभावक, अशोक तामाङ - सूर्यमुखी बाल विकास केन्द्र, सिपाडोल)

आमा कान्छीमाया तामाङ र बुबा मानबहादुर तामाङको छोरा अशोक र छोरी मन्जुले सूर्यमुखी बाल विकास केन्द्र सिपाडोलबाट बाल विकास केन्द्रको सिकाइ पूरा गरी विद्यालय गएका बालबालिका हुन् । यी बालबालिकाका आमाबाबुले पढ्नुभएको छैन । बाबुले सवारी चालकको काम गर्नुहुन्छ भने आमाले घरको काम गर्नुहुन्छ । उहाँहरूले आफूले दुःख गरेर भए पनि छोराछोरीलाई विद्यालय पठाउनुभयि केन्द्र पठाउनुभएको थियो ।

विद्यालयमा गएपछि उहाँको छोराछोरी दुवैले राम्रोसँग पढ्न सकेका

छन्, त्यहाँको शिक्षकहरूको भनाइअनुसार केन्द्रबाट गएका बालबालिका अन्य बालबालिकाभन्दा पढ्नमा तेज रहेका छन् । उनीहरू भनेको मान्ने, मिलेर खेल्ने, नडराईकन आफ्ना कुराहरू भन्ने, प्रश्न सोज्ञे गर्दैन् भनेर विद्यालयका शिक्षकले भन्नुभएको छ । कान्छीमाया तामाङ र मानबहादुरको छोराछोरी अहिले पढ्नमा तेज छन् र १ कक्षामा प्रथम भएका छन् । यो देखेर दुवै आमाबाबु प्रसन्न हुनुहुन्छ । उहाँहरूले सबै अभिभावकलाई पहिला बालबालिकालाई बाल विकास केन्द्र पठाउनुपर्छ अनि मात्र १ कक्षामा भर्ना गर्नुपर्छ भनेर सुभाव दिनुहुन्छ ।

आमाजस्तै बाल विकास केन्द्रको सहजकर्ता

अभिभावक, न्हुचे कृष्ण श्रेष्ठ बालकुमारी मध्यपुर थिमी नगरपालिका

सर्वप्रथम त नुजल श्रेष्ठलाई मिति २०६७/०९/०७ गते भक्तपुर जिल्ला मध्यपुर थिमी नगरपालिका वडा नं. १४ मा सञ्चालित श्री कोपिला बाल विकास केन्द्र पूर्व प्राथमिक कक्षामा भर्ना गर्ने । यस केन्द्रमा राखेर बच्चामा विस्तार स्थमा परिवर्तन देखा पर्यो । आफ्नो सामान कुन ठाउँमा राख्नुपर्ने हो त्यो ठाउँमा राख्ने, खाना खानुअघि धात धुने, खाना आफैँ खाने, केन्द्रमा खेलकुद सामग्री साथीहरूसँग मिली खेल्ने, नियमित स्थमा केन्द्रमा जाने, भै-भगडा नगर्ने केन्द्रमा भर्ना गर्दा राम्रोसित बोल्न जान्दैन थियो । अहिले नेपालीमा राम्रो र स्पस्टसँग बोल्न सक्ने भयो । उसले सबैलाई आदर र सम्मान गर्छ, जस्तै : खानुस्, बस्नुस्, आउनुस्, जानुस् भन्ने भाषा सिक्यो । एउटा, दुइटा अक्षर विन्यो । कक्षामा सिकाइका गीत गाउने, नाच्ने, रमाइलो गर्ने यस्तै क्रियाकलापद्वारा उसमा बिस्तारै विकास हुँदै आएको छ ।

यस केन्द्रमा दिउँसोको खाना पनि राम्रो र स्वस्थकर छ । उसमा बिस्तारै शारीरिक विकास पनि हुँदै आएको छ । घरमा उसको हजुरआमासित खेल्ने र घुम्ने पनि गर्छ, माया गर्छ, बुबाआमासित जिज्ञासा राख्दछ । यस केन्द्रको सहयोगी कार्यकर्ता सहाना श्रेष्ठद्वारा सिकाइएका व्यवहारहरू घरमा आई प्रकट गर्दछ । कहाँबाट ल्याएको, किन ल्याएको, कसरी

नुजल श्रेष्ठ

न्हुचे कृष्ण श्रेष्ठ

ल्याएको भन्ने शब्दहरूको जिज्ञासा सोधिहाल्छ । केन्द्रमा सिकाइएका सबै कुरा नक्कल गरेर देखाउन सक्ने भयो, स्कुल नजाने बच्चा अहिले सहाना मिसलाई एक कल फोन गर्दा कुरा गराउँदा स्कुल जान मान्छ । सहाना मिससँग के जादु छ, त्यो हामीले बुझ्न सकेको छैन । मिसले साडे ३ वर्षमा मात्र स्कुल राख्दा ठीक हुन्छ भन्नुभएको र मिसको कुरा मानेर बच्चालाई द्र्याकै साडे ३ वर्षमा कक्षा नर्सरीमा भर्ना सजिलै भयो र लियो । परीक्षामा पनि नतिजा प्रथम ल्याउन सफल भयो । यसरी चौतर्फी विकास भइसकेपछि मात्र कोपिला बाल विकास केन्द्रबाट अर्को स्कुलमा लैजानुपर्छ भन्ने सहाना मिसको भनाइबाट प्रमाणित भयो । यसैकारण सहाना मिसको लगनशीलता, इमानदारिता भुल्न नसकी समय-समयमा फोनबाट सर्प्चक गरी बच्चालगायत हामी सहाना मिसलाई भेट्न कोपिला बाल विकास केन्द्रमा जाने गरेका छौं ।

युवा कृयाकलाप समाज

Society For Youth Activity (SOYA)

“युवा शक्ति समाजको उन्नति”

भर्कपुर-१७, नेपाल

पृष्ठभूमि

समूदायमा छरिएर रहेको युवावर्गलाई एकत्रित गरि देशको व्यवस्था अनुकुल आफ्नो जिम्मेवारी पूर्ण वहन गर्न क्षमतावान युवा जनशक्ति तयार गरी समग्र समाजको बिकास गर्न “युवा शक्ति समाजको उन्नति” को मुल नारा लिई यस युवा कृयाकलाप समाज स्थापना भयो ।

परिचय

यस युवा कृयाकलाप समाज, २०५१ मा जिल्ला प्रशासन कार्यालय, भक्तपुर र २०५२ मा समाज कल्याण परिषदमा बिधिवत् दर्ता भई भक्तपुर - १७ मा स्थापना भएको हो । स्थापना भएकै दिन रक्तदान कार्यक्रमवाट सामजिक कार्य शुभारम्भ गरेको यस संस्थाले हाल परिवार नियोजन विलिनिक, सिलाई प्रशिक्षण र खानेपानी तथा सरसफाई परियोजना लगायत बिभिन्न सेवामूलक तथा टेवामूलक समाज उत्थानका कार्यहरू गर्दै आईरहेको छ ।

परिकल्पना

युवावर्गमा राष्ट्रिय जनचेतना एवं सेवा-भाव अभिवृद्धि गर्दै व्यक्तित्व विकास तथा चरित्रवान असल नागरिक तयार गर्ने यस संस्थाले परिकल्पना गरेको छ ।

ध्येय

सीपमूलक, एवं सेवामूलक बिभिन्न कार्यक्रहरूमा युवावर्गलाई सरिक गराई आफ्नो जिम्मेवारी वहन र क्षमताको अभिवृद्धि गरी समुदायको विकास गर्ने यस संस्थाको मुख्य ध्येय हुनेछ ।

लक्ष्य

- युवा वर्गलाई सुसंगठित गर्ने ।
- युवा वर्गमा बौद्धिक, मानसिक एवं शारिरिक विकास गर्ने कृयाकलापहरू सञ्चालन गर्ने ।
- विभिन्न सेवामूलक, सीपमूलक र चेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी समाजको उत्थान गर्ने ।
- विकास कार्यका लागि युवाहरूलाई प्रजातान्त्रिक तवरले नेतृत्व प्रदान गर्ने ।
- समाजमा युवा वर्गलाई राष्ट्रिय एकता, मनोभावना तथा जनचेतना जगाउने ।
- युवा वर्गको व्यक्तिगत तथा सामूहिक विकास गरि चरित्रवान नागरिक तयार गर्ने ।

- बिभिन्न सामाजिक संघ-संस्थासित समन्वय गरी आधारभूत आवश्यकता परिपूर्ति गर्ने खालका खानेपानी, स्वास्थ्य, शिक्षा र विकास योजनाको कार्य सम्पादन गर्ने ।

रणनीति

- संस्थाका युवा सदस्यहरूलाई बिभिन्न प्रशिक्षणहरू दिई सकृयता जनाई समुदायमा बिभिन्न कृयाकलापहरू सञ्चालन गर्ने ।
- समान उद्देश्य भएका सरकारी गैर सरकारी तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ-संस्थाहरू वीच समन्वय गरी परस्पर सहभागितात्मक र साझेदारी गर्नुका साथै सहयोग आदान प्रदान गर्ने ।
- संस्थालाई समयानुकूल प्रबिधिसँग परिचित गराउदै अत्याधुनिक स्रोत र साधन सम्पन्न गरी दक्ष र उत्तरदायी जनशक्ति तयार गरी संस्था सञ्चालन गर्ने ।
- सामाजिक सशक्तिकरणको लागि पिछडिएका विभिन्न जनजातीहरूमा समावेशी र सहभागितामलक विभिन्न आयआर्जन तथा रोजगारीमूलक सेवामूलक टेवामूलक विभिन्न परियोजनाहरू सञ्चालन गर्दै जाने ।
- उपलब्ध स्रोत र साधनहरूलाई अधिकतम सदुपयोग गर्ने ।

हाल सम्म सम्पन्न गरेको कार्य आयोजनाहरू

- खानेपानी तथा सरसफाई परियोजना (RWSSFDB):- १९९९ जून २८ देखि २००६ नोभेम्बर २४ सम्म तीन चरणमा भक्तपुर जिल्ला अन्तर्गत गुण्डु-३, ताथली-९, चाँगु-३,४, नगरकोट नाल्दुम ६ र ७, सुडाल ६, ७ र ८, गुण्डु ६ काठमाण्डौ जिल्ला अन्तर्गत नाडलेभारे ३, ४, ५ र ६
- परिवार नियोजन क्लिनिक : २०५१ साल देखि
- रक्तदान कार्यक्रम: २०५१ साल देखि हाल सम्म
- सिलाई तथा बुनाई प्रशिक्षण : २०५३ साल देखि
- फेब्रिक पेन्टिङ तथा हस्तकला प्रशिक्षण
- वर्क क्याम्प : खानेपानी तथा सरसफाई र शौचालयल निर्माण वासेडा युनिभर्सिटी जापानका स्वयम सेवक बिद्यार्थीको सहयोगमा सम्पन्न
- अवलोकन भ्रमण

युवा कृयाकलाप समाज

सफलताको कथा

दोर्लाङ्डबासीहरूको अनुभूति

सानुकान्छा आलेमगर, सचिव, पानीघाट खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता समिति
सिपाडोल वडा नं. ४ दोर्लाङ्ड, भक्तपुर ।

भक्तपुर जिल्लाको १६ गाउँ विकास समितिमध्येको एउटा गा.वि.स. हो सिपाडोल । त्यसमा पनि वडा नं. ४ दोर्लाङ्डस्थित हामी नितान्त मगर, तामाङ र केही क्षेत्रीहरूको बसोबास रहेको ७०/७५ घरधूरी परिवार बसोबास गरिरहेका छौं । हाम्रो बस्तीको आकार पूर्वी-उत्तर मुहुडा रहेको एउटा दम्पिलो भागमा बस्ती रहेको र माथिल्लो भागमा सामुदायिक वन रहेको छ । गाउँदेखि मुन्त्रिर एउटा ठूलो खोला रहेको छ । तर पनि हामीहरूको बस्तीमा खानेपानीको कुनै पनि राम्रो व्यवस्था थिएन । स्थानीय स्तरका नामहरू भएका जम्मा ५ वटा पानी पँधेरोहरू नाम यस प्रकार छन् :

१. लामाको धारा
२. चिडको धारा
३. देवीथानको डोलको धारा
४. भल धारा
५. प्यारीको धारा

डोलको धाराहरू रहेकाले ती ठाउँहरूबाट पानी ओसार्न यहाँका बासिन्दाहरूलाई अत्यन्तै कष्टकर थियो । हामीहरू राजधानीको नजिकमा रहेर पनि प्राणी जगतका लागि अति नै आवश्यकीय वस्तु पिउने पानी को सहज आपूर्ति र सोको पहुँच गराउन सम्बन्धित निकायहरूको ध्यान पुग्न सकेको थिएन ।

यसप्रकार पिउने पानीको व्यवस्था नहुँदा सम्पूर्ण वृद्धवृद्धा, महिला तथा बालबालिकाहरू कठिन अवस्थामा माथि उल्लिखित पानी पर्द्धारामा पुगी जेनतेन पानीका समस्याहरू टारेका थिएँ ।

यो पानीको समस्यालाई समाधान गर्ने सोचका साथ २०४२ सालमा तत्कालीन गाउँ पञ्चायतलाई पिउने पानीको व्यवस्थाको माग गर्दा केही आर्थिक सहयोग आएको थियो । खानेपानीको राम्रो व्यवस्था हुने भयो भनी हामीहरू सम्पूर्ण गाउँबासीहरू उत्साहित भएर भक्तपुरदेखि इँटा र भौखेलबाट बालुवाको भारी डोकामा बोकेर ज्यादै कठिनका बाबजुद ट्याङ्की र मंगल निर्माण गर्दै जम्मा ४ वटा पानीका धारा निर्माण गरेका थिएँ । ती धाराहरू केही वर्ष मात्र चलेर बन्द भए ।

त्यसपछि ०५६/५७ मा पछि फेरि एउटा दातृ संस्था बागमती जलाधार संस्था आई तपाईँहरूलाई हाम्रो संस्थाबाट के सहयोग चाहिन्छ भन्दा पिउने पानी र बाटो अति नै आवश्यक भएको कुरा हामीहरूले जानकारी गराउँदा हाम्रो प्रस्ताव दुवैमा अनुमोदन भएको हुँदा सम्मवरबहादुर लामा, रत्नबहादुर आलेमगर, सुमन रानामगर, रामबहादुर आलेमगरको अगुवाइमा पानी घाटको मूलबाट पानी ल्याउने निर्णयअनुसार निर्माणकार्य सुरु

भयो । उक्त निर्माणकार्य सफल पार्नका लागि अधिकांश उपभोक्ताहरूले निर्णयअनुसारको कार्यमा प्रत्यक्ष रूपमा सहभागी भएर ट्यांकी, मंगल र धाराहरू निर्माणकार्य सफल पारी त्यस बेला १३ वटाभन्दा बढी सामूहिक धाराहरू निर्माण गरियो । तर उक्त मूलदेखि ट्यांकीसम्मको पाइप साहै सानो भएका कारण एउटा दुईवटा धाराबाहेक अरु धारा चल्न सकेन । केही समयपश्चात् हामी सम्पूर्ण दोर्लाङ्डबासीहरू बिना पानीका धाराहरू हेरेर बस्नुबाहेक अरु केही भएन । पुनः उही टाढाका पुराना पैंधेरामा बुढाबुढी र केटाकेटीहरू कष्ट सहँदै धाउन बाध्य भए । त्यसपश्चात् उही पुरानो समस्या समाधान गर्ने उद्देश्य लिएर कहिले गा.वि.स. त कहिले जि.वि.स. मा हरेक वर्ष पहल गर्दा पनि समस्याहरू समाधान हुन नसकदा हामीहरूमा नैराश्यताभन्दा अरु केहि भएन ।

२०६८ पुस महिनामा भक्तपुर जिल्ला स्थित युवा क्रियाकलाप समाज (सोया) भन्ने संस्थासँग भेट भई समस्या राख्दा “तपाईँहरूको गाउँ भेलाद्वारा एउटा उपभोक्ता समिति बनाएर ल्याउनु उक्त तपाईँहरूको समस्या वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनलसँग कुरा राख्छु” भन्ने सल्लाह दिनुभयो । यस सोयाका अध्यक्ष पहलमान श्रेष्ठको प्रमुख आतिथ्यमा भेला भई श्री सम्बर ब. लामाको अध्यक्षतामा ९ सदस्य उपभोक्ता समितिको गठन गरियो । सोयाको सल्लाहअनुसार पानीघाट खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समूह नामको संस्था भक्तपुर जिल्ला प्रशासनमा दर्ता गरी कहिले

महिलाहरूलाई सरसफाइ र स्वास्थ्यसम्बन्धीको तालिम त कहिले बालबालिकाहरूलाई मीना कार्टुन जस्ता चेतनात्मक दृष्य सामाग्रीहरू देखाइयो । साथसाथै हाम्रो कार्य समितिका पदाधिकारीहरूलाई संस्था दर्तादेखि प्रपोजल तयार पार्ने सम्बन्धीहरूको विषयसम्म तालिम दिलाएर अर्कै हामीमा मानव जीवनमा पानीको महत्वदेखि संस्थामा परिआउने कामको बारेमा हामीहरूमा सचेतना जगाई थप ऊर्जा थपि दिनुभएको कारण हाम्रो यस उपभोक्ता समूहले मंगलदेखि सामूहिक धारा निर्माण कार्य पूरा गर्न सफल भयो र हाल धारामा पानी आइरहेको छ । आजकाल टाढा पैंधेरामा पानी लिन जाने समय अन्य आयमूलक काममा सदुपयोग गर्न पाएका छौं । बालबच्चाहरूको समेत धेरै समय पढ्ने, लेख्ने काममा खर्चिन पाएका छन् । समाजमा हाम्रो सामहिक भावना समेत अभिवृद्धि भएको छ । खानेपानीको समस्या हल भएपछि त हाम्रो गाउँको मुहारै फेरिएको छ ।

वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल र सोयाको सहकार्यमा हामी दोर्लाङ्ड बासीलाई पानीको सर्वसुलभ पहुँच गराई हाम्रो जीवन अझ सजिलो बनाइदिनु भएकोमा धन्यवाद । र अन्त्यमा हामी अब दर्लाङ्ड वासीहरू एकजुट भई पानी संरक्षण बारे सचेत र सहज बनेर पानीघाट खानेपानी तथा सरसफाई संस्थालाई संस्थागत रूपमा नेपाल सरकार तथा गैर सरकारी संस्थाहरूसँग आवश्यक सरसल्लाह लिँदै दिगो रूपमा अगाडि बढ्ने लक्ष्य र आशा लिएका छौं ।

खानेपानी समस्या सुलिखयो

भक्तपुर जिल्ला नंखेल गा.वि.स. वडा नं. १ का १ सय ५० घरधुरीका ७ सय जना बासिन्दाका लागि अव्यवस्थित खानेपानीका कारण विभिन्न पानीजन्य रोग लाग्नुका साथै वर्षाको समयमा नियमित खानेपानी आपूर्तिमा निकै नै ढूलो समस्या थियो ।

अव्यवस्थित खानेपानी भन्नाले सम्पूर्ण बासिन्दाको पूर्ण रूपमा खानेपानीमा पहुँच नपुग्नु हो । कोही व्यक्ति तथा समुदायको घरमै धारा भए पनि पिछडिएका दलितको टोलमा एउटा पनि धाराको व्यवस्था थिएन । उपत्यका नजिकको जिल्लाको खानेपानी स्थिति दयनीय भएको हुँदा केही बुद्धिजीवीले खानेपानी

व्यवस्थापनमा चासो लिए । स्थानीय बुद्धिजीवी तथा समाजसेवी अर्जुन रानामगरले खानेपानी जीवन हो र यसलाई व्यवस्थित गर्नुपर्छ भन्ने धारणा राख्नुभयो । दातृसंस्था, गा.वि.स. वा जि.वि.स.मार्फत उक्त वडामा खानेपानी योजना सञ्चालनका लागि उपभोक्ता समिति गठन गर्नुपर्ने उहाँको भनाइ थियो ।

नंखेल वडा नं. १ मा भक्तपुरमा कार्यरत World Vision International Nepal को पार्टनरको रूपमा काम गर्ने सहयोगी संस्था युवा क्रियाकलाप समाजमार्फत व्यवस्थित खानेपानी सञ्चालन गराउनका लागि गाउँमा आम भेला डाँकियो । भगवती खानेपानी तथा

सरसफाई उपभोक्ता समिति नंखेल-१ गठन गरी जिल्ला विकास समितिको कार्यालयमा जलस्रोत ऐन २०४९ अनुसार प्रतिसेकेन्ड ०४६ लि. तथा ०४७ लि. क्षमता भएका चार वटा मूलहरू दर्ता गराई योजना सञ्चालन गरिएकोमा युवा क्रियाकलाप समाज तथा वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल प्रति स्थानीय वासिन्दाहरू आभारी छन्। सरकारी स्रोतसाधनले गर्न नसकेका गाउँ, नगर र शहर विकासकार्य प्रत्यक्ष स्थमा उपभोक्तालाई नै सम्पूर्ण जिम्मा दिई, बाटो, खानेपानी, विद्यालय, स्वास्थ्य, कृषि क्षेत्रमा आफ्नो लगानी गरेर देश विकासमा टेवा पुन्याउने अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थामध्ये वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल पनि एक हो।

भक्तपुरमा २०५१ सालदेखि समाज सेवा गरिरहेको युवा क्रियाकलाप समाजले भगवती खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्तालाई खानेपानीसम्बन्धी आवश्यक तालिम, संस्था दर्तासम्बन्धी तालिम, द्वन्द्व व्यवस्थापन तालिम, लेखा तालिम, स्वास्थ्य तथा सरसफाई तालिम खानेपानीसम्बन्धी वृत्तचित्र, सरसफाईसम्बन्धी नाटक, विभिन्न समयमा उपभोक्ता समितिलगायत अन्य व्यक्तिलाई तालिम दिँदै आएको छ। कार्यसमितिका पदाधिकारीहरू खानेपानी योजनासम्बन्धी थुप्रै ज्ञान तथा सीप हासिल गर्न सफल भएका छन्। यस खानेपानी योजनाबाट कतिपयले रोजगारी पाएका छन्। केहीले खानेपानी योजनासम्बन्धी थुप्रै प्राविधिक ज्ञानसमेत हासिल गरेका छन्।

जुन खानेपानीको क्षेत्रमा निकै ठूलो उपलब्धि हो। विभिन्न समयमा दिइएका तालिमले कार्यसमितिका पदाधिकारीको अभिव्यक्ति क्षमता विकास भएको छ। महिलाले पनि समान अवसर पाउनुपर्ने रहेछ भन्ने बुझ्ने मौका पाएका छन्।

व्यवस्थित खानेपानी योजना लागू भएपछि पानीको हाहाकार अन्त्य भएको छ। अब गृहिणी महिला पानी लिन टाढा जानुपर्ने अवस्था छैन। भगवती खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता समितिले २७ वटा धारा निर्माण गर्नुका साथै एउटा प्रा.वि. र जोरपाटी माविलाई सफा र स्वच्छ खानेपानी निःशुल्क उपलब्ध गराएको छ। भौगोलिक बनावटअनुसार ३ वटा निजी धारा वितरण गरेको छ। ठाउँ र घरको अवस्था हेरेर ७ घर बराबर १ धारा पनि व्यवस्था गरेको छ।

पानी नै जीवन हो। यसर्थ पानी विनाको जीवन कल्पना समेत गर्न सकिदैन। पानीको सर्वसुलभ पहुँच हुनाले यहाँका बासिन्दाका समय अन्य क्षेत्रमा जस्तै आयआर्जन, शिक्षा लगायतमा सदुपयोग हुन थालेको पाइन्छ। जीवन सरल बन्दै गएको छ। १२ वर्षदेखि चल्दै आएको भक्तपुर र काभ्रेको सीमा विवाद सुलभाउन वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल र युवा क्रियाकलाप समाजले ठूलो भूमिका खेलेको छ। भगवती खानेपानी सरसफाई उपभोक्ता समितिले काभ्रेका २८ घरधुरीलाई पनि निःशुल्क खानेपानी उपलब्ध गराउने प्रतिबद्धता जनाएको छ।

हातेमालो सञ्चार

सफलताको कथा

परिवारमा खुसी छाएको छ

मनिषा घिमिरे दश कक्षाकी विद्यार्थी हुन् । उनी सरकारी स्कूलमा पढ्दिन् । उनी कक्षा सातमा पद्दादेखि बाल प्रेमी बाल कलबमा जान थालेकी थिइन । मनिषालाई कलबमा नियमित उपस्थित हुन साहै कठिनाइ हुन्थ्यो । उनको घरबाट मनिषालाई कलबमा जान रोक लगाइन्थ्यो । त्यसैले उनले कतिपय कार्यक्रममा सहभागीसमेत हुन पाइन् । घरमा उनलाई पढाइ राम्रो नभएकाले उनी कलबमा लागेकी हुन् भन्ने समेत आरोप लाग्ने गर्दथ्यो र सधैं त्यहि टोकसो सुन्नु पर्दथ्यो ।

एकदिन बालप्रेमी बाल कलबले कलबका सदस्यहरूका अभिभावकहरूसँग निम्न विषयमा गोष्ठी सञ्चालन गन्यो । क) बालबालिकाको पढाइलाई महत्वपूर्ण मानेर त्यसका लागि अभिभावकले राम्रो वातावरण तयार पारिदिने । ख) बालबालिकालाई मात्र दोष नदिई उनीहरूको पढाइमा ध्यान दिएर असल अभिभावको भूमिका निभाउनुपर्ने । गोष्ठीमा

अभिभावकले प्रश्न र चित्त नबुझेका कुरा पनि उठाए । यसका साथसाथै कार्यक्रममा बाल कलबको उद्देश्य, यसका गतिविधि एवम् महत्वबाटे प्रष्ट पारियो । यस छलफलबाट अभिभावकहरूमा कलब प्रति सकारात्मक धारणा ल्याउन सफल रह्यो । गोष्ठीले मनिषाको अभिभावकमा केही सकारात्मक असर पान्यो । मनिषाका अभिभावकजस्तै अरू अभिभावकले त्यसपछि कलबमाथि विश्वास गर्न थाले । एक दिन मनिषाको आमा आफ्नो छोरीको हाजिरी हेर्न विद्यालय समेत पुग्नुभयो र मनिषाको पढाइबारे समेत छलफल गर्नुभयो । शिक्षकसँग छोरीको पढाइमा सुधार ल्याउन विभिन्न उपाय बारे छलफल गर्नुभयो । अहिले मनिषाका अभिभावकले उनलाई पढाइमा सहयोग गर्नुका साथै सबै कुरामा ध्यान पुऱ्याउने गरेका छन् । मनिषा पनि निरन्तर आफ्नो पढाइमा लागिरहेकी छिन् । आज उनको परिवारमा खुसी छाएको छ ।

बालविवाह रोकियो

शुभकामना बाल कलब भक्तपुर जिल्लाको नखेल गा.वि.स.मा रहेको छ । त्यहाँ तामाङ समुदायको बाहुल्यता छ । बाल विवाह, घरभगडा, मादकपदार्थ सेवन आदि त्यहाँका प्रमुख समस्या हुन् । हातेमालो सञ्चारद्वारा

सञ्चालित रेडियो कार्यक्रममा बालविवाह र यसका नकारात्मक पक्षबाटे छलफल तथा अन्तर्क्रिया हुँदा त्यस गाँउमा तीन वटा बालविवाह हुनगर्ईरहेको सुचना भयो । सोहि सुचनाको आधारमा यस बाल कलबले

बालविवाह रोक्ने योजना बनायो ।

रेडियो कार्यक्रमले बालमनोविज्ञ डा. नन्दिता शर्मा, स्त्री रोग विशेषज्ञ डा. सानुमाया डाली, सभासद तथा अधिवक्ता सपना मल्ल प्रधान लगायतको अन्तरवार्ता प्रसारण गरि कम उमेर अथवा २० वर्ष नपुग्दै विवाह गर्दा हुने शारीरिक, मानसिक तथा सामाजिक क्षति र तत् सम्बन्धि कानुनी प्रावधानका बारेमा जानकारी गरायो ।

उता विवाह रोक्न सम्पूर्ण तयारी भइसकेको थियो । तर, केटीका बुवाले यसबारे चाल पाए । उनले केटा र केटीलाई भाग्न सल्लाह दिए । हातेमालो सञ्चारको रेडियो टिमले विवाह हुन लागेका दुई केटीहरूसँग कुरा गन्यो । शिक्षाको महत्व र विवाह भएपछि पढ्न नपाउने जस्ता कुराबारे छलफल भयो ।

ती दुई केटीहरूको मनस्थिति पूरै परिवर्तन भयो । तर परिवारका सदस्य आत्रोशित भए । कलबको कार्यालयमा हुँगामुढासमेत गरे ।

कलबले दुवै केटीका परिवारलाई विवाह रोक्न अनुरोध गन्यो । दुईजना मध्ये एकको परिवारले विवाह रोक्न मानेन तर छोरीलाई विवाहपछि स्कूल पठाउने कुरामा सहमत भए । उनी विवाह पछि पनि स्कूल जाँदैछिन् र उनलाई २१ वर्षअघि बच्चा नजन्माउन सल्लाह दिइयो । विवाह नभएकी अर्को केटी भने बाल कलबमा सक्रिय सहभागी भएर आफूजस्तै अरू साथीलाई बाल विवाह गर्न हुँदैन भन्ने सल्लाह दिइरहेकी छिन् ।

प्रेरणाको स्रोत लालीगुराँस कलब

मेरो नाम अनिता तामाङ हो, म सोहृ वर्षकी भएँ । मेरा चार दिदीबहिनीमध्ये म सबैभन्दा जेठी छोरी हुँ । मेरो परिवारको गरिबीका कारणले मेरो बालापन नराम्रो सँग बित्यो । मलाई मेरो परिवारले सानै उमेरदेखि स्कूल पठाउनु भएको थियो तर पैसाको अभावले गर्दा कक्षा दुईमा पढ्दा पढ्दै छाड्नुपर्न बाध्यता आयो । त्यसैबेलादेखि म घरमै बस्न थालै । म घरको काम गरेर दिन बिताउँथै जस्तै: लुगा धुने, खाना पकाउने, पानी ल्याउने, गाईवस्तुका लागी घाँस काट्ने, साना बहिनीलाई स्याहार गर्न इत्यादि ।

हामीलाई थाहा थियो समाजमा छोराको

धेरै महत्व हुन्छ भनेर । त्यहींपनि हामी दिवी-बहिनीले कहिल्यै यसबारे घरमा भनेनै । आज पनि मलाई याद छ- मेरो बुवा रक्सी पिएर दिनहुँ छोरा नभएकोमा आमासँग भगडा गर्नुहुन्थ्यो । आमालाई जहिल्यै कराउनुहुन्थ्यो । त्यसैले म सोच्न बाध्य हुन्थे- छोरा हुनु हाम्रो समाजमा किन महत्वपूर्ण छ? हामी पनि त्यही आमाबुवाको रगत होइनौ? त्यहीं आमाले हामीलाई नै महिना कोखमा राखेकी होइनन् र? आमालाई बुवाले दिनहुँ छोरी जन्माएको निहुँमा पिट्नुहुन्थ्यो । मेरी बहिनीहरूलाई समेत स्कूल जान रोक लगाइएको थियो । मेरो आमाले बिस्तारै म र मेरी बहिनीलाई

काममा लिएर जान थाल्युभयो । हामी दिनहुँ जंगल गएर दाउरा बटुल्थ्याँ अनि सहर लगेर बेच्ने गर्थ्याँ ।

बाटोमा मैले मेरो उमेरका विद्यार्थी देख्ये । उनीहरू हास्दै, खेल्दै स्कूलको लुगा लगाएर हिँडेका हुन्थे । म एकलै रुथे । सोच्याँ-मेरो भाग्यमा स्कूल जान लेखेको छैन, न खेल्न न कुनै रमाइलो गर्न । मेरो घरनजिकै सरस्वती माध्यमिक विद्यालय थियो । तर, हामीलाई उक्त विद्यालमा जान मनाही थियो । मेरी आमा दिनहुँ काममा जानुहुन्थ्यो । मैले बहिनीहरूलाई हेर्ने र घरको धन्दा गर्नुपर्थ्यो । सबै काम मेरो जिम्मामा थियो । मैले कहिल्यै स्कूल जानेबारेमा सोधिन । तीन वर्षअघि मैले स्कूलमा हुने बाल कलबारे थाहा पाएँ । जहाँ मेरा साथीहरू हरेक शुक्रबार जाने गर्दथे । कोही साथीहरूले त्यहाँ हुने कुराहरूको बारेमा आएर मलाई भन्ने गर्थे । म त्यहाँ जान म एकदमै उत्सुक भए र एकदिन काम सकाएर आमासँग त्यहाँ जाने अनुमति मार्गे । साथीसँग म कलबमा गएँ, जहाँ आफूलाई धेरै खुसी पाएँ । सबै साथीहरूले आफ्नो परिचय दिनुको साथै हक, अधिकार र अन्य कुरामा छलफल गरे । त्यसपछि म पनि नियमित त्यहाँ जान थालैँ । म हरेक शुक्रबार चाँडै उठेर सबै कामकाज सकाएर कलबमा जाने समय निकाल्यै । आमाले कलबमा भएका कार्यक्रममा सहभागी हुनु पर्दैन भन्नु हुन्थ्यो, तर म जसरी पनि सहभागी हुँदै गएँ ।

कलबमा आएपछि मैले शिक्षाको महत्वबारे थाहा पाएँ । कलबमा भएका सबै साथीहरू स्कूल जान्थे । मैले आफू पढाइबाट वञ्चित भए पनि आफ्ना साना बहिनीहरूलाई शिक्षाको ज्योतिबाट टाढा नबनाउने निर्णय लिएँ । त्यसैले मैले काम गरेर केही रकम जम्मा

पारै, जसले गर्दा मेरा बहिनीहरूले स्कुल जान पाए । उनीहरू एकदमै खुसी भए । कलबमा हामी विभिन्न कुराहरूको बारेमा छलफल गर्थ्याँ, खेल्थ्याँ र कार्यक्रम गर्थ्याँ । यसका साथै विभिन्न लेखहरू स्कूलको भित्तामा टास्ने गर्थ्याँ । हाम्रो कलबको संयोजक दाइले हाम्रा लागि विभिन्न तालिमसमेत व्यवस्था गर्नुहुन्थ्यो । कलबको कार्यक्रममा सहभागी भएपछि मैले शिक्षाको महत्वबारे थाहा पाएँ । पद्न नपाएकोमा आफूलाई आभागी ठाने ।

मैले आफ्नो मनको कुरा साथीहरू र कलबको शिक्षकलाई भने । उहाँहरूले मलाई फेरि पद्न सुरु गर्नुपर्ने हौसला दिनुभयो, जुन कुरा मलाई एकदमै मन परेको थियो । उहाँहरूको हौसलाले गर्दा मेरो मनमा फेरि पद्ने हिम्मत आयो तर अर्को समस्या मेरो अगाडि आइपन्थो । मैले मेरी आमालाई सम्भाउनुपर्ने थियो, जुन सजिलो थिएन । आमाले मेरो पद्ने निर्णय मान्नु भएन । यदि म स्कूल गएको खण्डमा आमालाई घरको काम समेत भ्याउनुपर्ने हुन्थ्यो । जब मैले बुवालाई भने उहाँले मलाई घरको काम सकेर जाने कुरा भन्नुभयो ।

मैले उहाँको कुरा माँ र कलबका साथीहरूको सहयोगले कक्षा ४ मा भर्ना भएँ । सबै चाहौँ जस्तो कहाँ हुन्छ र ? म एकदमै उत्सहित भएर कक्षामा जान्छु सोचेकी थिएँ, तर कक्षाका साथीहरूलाई देखेर म दुःखी भएँ, किनकी सबै सभन्दा साना थिए । म सबैभन्दा ठूली र अग्ली थिएँ । एक मन त विद्यालय छाडूँ जस्तो पनि लागेको थियो । तर, कलबका विनिता दिदी र सम्पूर्ण साथीहरूले मलाई अगाडि बढ्न हौसला दिनुभयो । जसले गर्दा म अघि बढैँ । आज म कक्षा १० मा पढ्दैछु । यसको सबैभन्दा श्रेय लालिगुराँस कलबलाई जान्छ ।

बाल-स्पोन्सरसीप

सफलताको कथा

पढाइलाई समय पुग्न थाल्यो

विवेक लामिछाने १४ वर्षका भए । उनी सुडाल गा.वि.स. वडा नं ५ मा बस्छन् । उनी महेन्द्रग्राम माध्यमिक विद्यालय, सुडालमा कक्षा ९ पढ्छन् । उनको गाउँमा पहिला-पहिला पानीको अति नै समस्या थियो । अझ पिउने पानीको त भनै विकटता रहेको थियो । यसप्रकार विवेकको गाउ़मा रहेको पानीको समस्याले विवेकलाई पनि नराम्ररी सताएको थियो । उनलाई पानी लिन धेरै टाढासम्म जानुपर्ने बाध्यता थियो, जसले गर्दा उनको पढाइमा समेत धेरै नै बाधा पुगदथ्यो । उनको धेरै जसो समय पानी बोकेर घरमा ल्याउनमै जान्थ्यो । यसो हँदा उनले परीक्षामा समेत राम्रो अंक ल्याउन सक्दैनथे ।

जब वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपालले खानेपानी, स्वास्थ्य र सरसफाई कार्यक्रम उनको गाउँमा सञ्चालन गन्यो उनको जीवनमा नयाँ बाटो बनाईदियो । यसबाट उनको घरमा पानीको राम्रो सुविधा भएको छ । अहिले विवेकलाई पानी लिन टाढाको बाटो धाउनु परेको छैन । बरू उनले त्यस समयलाई पढाइमा सदुपयोग गर्न पाएका छन् । यसप्रकार, उनको पढाइमा समेत उल्लेख्य प्रगती भएको कुरा बताउछन् विवेक ।

विवेकका आमाबुवा नजिकैको इङ्टाभट्टामा काम गर्छन् । अनि यो काम त्यति सजिलो पनि छैन । नियमित काम नहुनाले उनको घरको स्थिति कमजोर थियो । यस संस्थाबाट प्राप्त कृषि उत्पादन संवधि ज्ञानले गर्दा उनको परिवारको आयआर्जन समेत सुधार भएको छ । फलस्वरूप

तरकारी खेतीमा सधाउँदै विवेक

जीवन बदलिएको छ

आमालाई सधाउँदै रोहिनी

रोहिनी श्रेष्ठ, स्पोन्सर बालिका हुन् । उनकी आमा गंगा श्रेष्ठ लुगा सिलाउँछन् । केही वर्षअगाडि उनले यो सीप सिकेकी हुन्, वर्ल्ड भिजनकोमार्फत । माइक्रो इन्टरप्राइजेज डेभलपमेन्ट कार्यक्रमले उनलाई केही ऋण दिलाएर लुगा सिलाउने मेसिन किन्न मद्दत गन्यो । आजभोलि गंगाले घरमै बसेर काम गर्न थालेकी छिन् । उनी भन्छन्- “मैले काम गरेर मेरो श्रीमानलाई धेरै मद्दत पुगेको छ । म आफ्नो खर्चसमेत पुन्याउन सक्ने भएकी छु ।” गंगाको श्रीमान यो देखेर खुसी भएका छन् । गंगा आफ्नी जेठी छोरीलाई आर्थिक अभावका कारणले सरकारी स्कुलमा भर्ना गर्न बाध्य भएको बताउँछिन् र हाल आफ्नी कान्छी छोरीलाई बोर्डिङ स्कुलमा भर्ना गर्न सक्ने भएको कुरामा गर्व गर्छिन् । रोहिणी पनि आफ्नो आमाप्रति गर्व गर्छिन् । उनकी आमा उनलाई समय दिन थालेकी छिन् । घरमै बसेर सिलाइको काम हुने भएकाले आफ्नी छोरीको अझै ध्यान पुग्न थालेको र पढाईसमेत सुधार हुन थालेको बताउँछिन् । गंगा १ सय ५० जनामध्ये एक महिला हुन्, जसले सो कार्यक्रममार्फत सीप सिकिन् । जसले उनको जीवन बदलदिएको छ, आफ्नो खर्चमा मद्दत पुन्याएको छ ।

यसले विवेकको पढाईमा थप टेवा पुगेको छ ।

सुधारिएको जीवन

अनुशा १२ वर्षकी स्पोन्सर विद्यार्थी हुन् । उनी भक्तपुरमा बसिछन् र कक्षा ७ मा पढ्छिन् । अनुशाको स्कुल वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नामक संस्थाले पुनर्निर्माणका लागि सहयोग गरिएको हो । यसबाट उनीलगायत अन्य स्पोन्सर बालबालिकाहरू समेत लाभान्वित भएका छन् । अनुशाका आमाबुबा कृषक हुन् । उहाँहरूले पुरानो विधि अपनाएर कृषि उत्पादन गर्ने काम गर्नुहुन्थ्यो । तर, अहिले वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनलले कृषि कार्यक्रमद्वारा व्यवासायिक कृषि प्रविधिबारे जानकारी प्रदान गन्यो । जसले गर्दा आयआर्जनमा सुधार

कक्षामा सक्रिय हुँदै अनुशा

आएको छ । अनुशा भन्छिन्, “अहिले हामीले सफा पानी बनाउने तरिका सिकेर सोको प्रयोग गर्न थालेका छौं । जसले हाम्रो स्वास्थ्यमा सकारात्मक प्रभाव पार्न थालेको छ ।”

वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनलले खाना पकाउन सजिलो हुने वायो ग्यासको समेत जानकारी दियो । अनुशाका बुबा भन्छन्- “वायो ग्यासले हाम्रो पैसाको सदुपयोग भएको छ, पहिलाजस्तो दाउराका लागि पैसा छुट्याउनु नपर्ने भएको छ । जसले वातावरण सफा राख्नसमेत मद्दत पुगेको छ । तरकारीमा प्रांगारिक मल प्रयोग गरिएकाले उत्पादन बढेको छ ।”

स्टैट्फ

यस प्रकाशनका सन्दर्भमा अमूल्य योगदान तथा सहयोग पुन्याउनु हुने देहायका महानुभावहरूप्रति हामी आभारी छौं ।

डा. केशव कणेल, रिस्स नेपाल

श्री राम लाल श्रेष्ठ, रिस्स नेपाल

श्री रविन्द्र कुमार श्रेष्ठ, रिस्स नेपाल

श्री सन्तोष अधिकारी, कृषि विकास मन्त्रालय

श्री दिवसराज विष्ट, कृषि विकास मन्त्रालय

श्री सोमिना राँय, वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल

श्री सुरेस पण्डित, वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल

श्री पुरुषोत्तम मास्के, वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल

श्री शीव प्रसाद अधिकारी, रिस्स नेपाल

श्री चेतनाथ त्रिपाठी, रिस्स नेपाल

श्री सुरेन्द्र बज्राचार्य, एच. टि. सी.

श्री सुशिला थापा, कन्सोर्टियम

श्री किरण थापा, बाल विकास समाज

श्री भग्न क्षड्का, रिस्स नेपाल

श्री छत्र कार्की, नागरिक दैनिक

श्री रामकृष्ण रानामगर, आबृति मिडिया

श्री केशव गुरुङ, आबृति मिडिया

श्री निरीजना भट्ट, हातेमालो सञ्चार

श्री उमा धिमिरे, दिव्य अंकुर बाल विकास प्रवर्द्धन तथा अनुसन्धान केन्द्र

श्री हरि श्रेष्ठ, युवा क्रियाकलाप समाज

श्री सुजन श्रेष्ठ, रिस्स नेपाल

श्री गणेश कुमार श्रेष्ठ, रिस्स नेपाल

श्री बलराम सापकोटा, रिस्स नेपाल

श्री सम्झना श्रेष्ठ, रिस्स नेपाल

श्री आभा शर्मा, काठमाडौं मोडल कलेज

समन्वय समितिका सम्पूर्ण पदाधिकारी एवं सदस्यहरू र

सम्पूर्ण समूह तथा समितिहरू

प्रकाशक:

श्रोत पहिचान तथा व्यवस्थापन समाज (रिम्स) - लेपाल

बागडोल, नक्खु, ललितपुर, नेपाल, वेरेनी, बादिङ, नेपाल,
फोन: ९७७-१५५३०६९३ फोन: ०१-६२२०४००

फोर्ट चक्र नं २४८४, ईमेल: rimsnepal@mail.com.np
वेबसाइट: www.rimsnepal.org

प्रकाशन सहयोग:

वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल लेपाल

मत्कापुर क्षेत्र विकास कार्यक्रम